

Δι-ιδρυματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα

«Κοινωνικά Δικαιώματα και Συνηγορία στις Κοινωνικές Υπηρεσίες»

**Κοινωνική προστασία στα πρώτα χρόνια ενηλικίωσης ή διατήρηση της
παραβίασης κοινωνικών δικαιωμάτων των ασυνόδευτων ανηλίκων;
Έρευνα σε νεαρούς/ές ενήλικες πρόσφυγες/ισσες στην Αττική.**

Νικολέτα Γεροντάκη (Α.Μ: 5423Μ008)

Διπλωματική εργασία

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Δρ. Δώρα – Δήμητρα Τελώνη

Αθήνα, 2025

Τριμελής Επιτροπή

Τελώνη Δώρα-Δήμητρα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής (Επιβλέπουσα Καθηγήτρια)

Δεδότση Σοφία, Επίκουρη Καθηγήτρια στο Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής

Κουραχάνης Νίκος, Επίκουρος Καθηγητής στο Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής του Πάντειου Πανεπιστημίου

Copyright © Νικολέτα Γεροντάκη, 2025

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς την συγγραφέα. Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	5
Abstract	6
Εισαγωγή	7
Κεφάλαιο 1° Παιδική προστασία & ασυνόδευτα ανήλικα στην Ελλάδα	9
1.1. Ορισμοί βασικών εννοιών	9
1.2. Βασικό πλαίσιο πολιτικών για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα	13
1.3. Αντιμεταναστευτικές πολιτικές που επηρεάζουν τα ασυνόδευτα ανήλικα	23
1.4. Κριτική της «ευαλωτότητας» ως έννοια	28
Κεφάλαιο 2°: Κοινωνικά δικαιώματα που καταστρατηγούνται κατά την ενηλικίωση	31
2.1. Κοινωνικά Δικαιώματα	31
2.2. Αυτονόμηση/μετάβαση στην ενηλικίωση	33
2.3. Μειωμένη πρόσβαση στο δικαίωμα σε στέγη	37
2.4. Μειωμένη πρόσβαση στο δικαίωμα σε εκπαίδευση	40
2.5. Μειωμένη νομική προστασία κατά την ενηλικίωση	43
Κεφάλαιο 3°: Μεθοδολογία Έρευνας	48
3.1. Σκοπός έρευνας, στόχοι, ερευνητικά ερωτήματα	48
3.2. Πληθυσμός, δείγμα και μεθοδολογία δειγματοληψίας	51
3.3. Συλλογή δεδομένων - Ερευνητικό Εργαλείο	53
3.4. Ανάλυση δεδομένων	56
3.5. Δεοντολογικά ζητήματα - Περιορισμοί έρευνας	58
Κεφάλαιο 4°: Ανάλυση δεδομένων & Αποτελέσματα έρευνας	62
4.1. Μετάβαση στην ενηλικίωση	63
4.2. Δικαιώματα που παραβιάζονται κατά την ενηλικίωση	64
4.2.1. Τύψεις/Ευγνωμοσύνη	67
4.2.2. Διαφορετική αντιμετώπιση από Αρχές/Υπηρεσία Ασύλου	68
4.2.3. Παραβιάσεις δικαιωμάτων κατά την ανηλικότητα	70
4.2.4. Απόψεις αναφορικά με την αυτονόμηση	72
4.2.5. Επίδραση των επαγγελματιών	75

4.3. Ανάγκες των πρώην ασυνόδευτων & στήριξη από προγράμματα νεαρών ενηλίκων	77
4.4. Απόψεις για τις πολιτικές/διαδικασίες προς μεταναστευτικό/προσφυγικό πληθυσμό	82
Συζήτηση – Συμπεράσματα	84
Βιβλιογραφικές αναφορές	91
Παράρτημα	104

Πίνακες

Πίνακας 1: Προφίλ πρώην ασυνόδευτων ανηλίκων	63
Πίνακας 2: Κοινωνικά/Πολιτικά/Νομικά δικαιώματα που παραβιάστηκαν κατά την ενηλικίωση	65
Πίνακας 3: Παραβιάσεις δικαιωμάτων κατά την ανηλικότητα	70
Πίνακας 4: Αναφορές σε διαδικασίες αυτονόμησης	74
Πίνακας 5: Οι ανάγκες των πρώην Α.Α.	78
Πίνακας 6: Υποστήριξη από προγράμματα για νεαρό προσφυγικό/μεταναστευτικό πληθυσμό	82

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά τη προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων και ταυτόχρονα τη καταπάτηση κοινωνικών δικαιωμάτων τους κατά την μετάβαση στην ενηλικίωση. Στο θεωρητικό μέρος παρέχονται οι βασικές ορολογίες γύρω από το ζήτημα και το πλαίσιο των πολιτικών παιδικής προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων. Έμφαση δίνεται και στην κριτική ερμηνεία της έννοιας «ευαλωτότητα» καθώς και στην διερεύνηση των αντι-μεταναστευτικών πολιτικών που επηρεάζουν τα ασυνόδευτα ανήλικα. Ταυτόχρονα, θίγεται η έννοια του κοινωνικού δικαιώματος και η απώλεια συγκεκριμένων δικαιωμάτων, όπως η πρόσβαση σε στέγη, υγεία, εκπαίδευση και η επιρροή του νομικού καθεστώτος κατά την ενηλικίωση. Στο ερευνητικό μέρος αναλύεται η μεθοδολογία έρευνας που χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να διεξαχθεί ποιοτική έρευνα, με πρώην ασυνόδευτα ανήλικα άτομα. Η έρευνα διεξάγεται με χρήση του ερευνητικού εργαλείου ημιδομημένης συνέντευξης σε 3 διαφορετικές γλώσσες (Ελληνικά, Αγγλικά, Περσικά (Φαρσί) όπου διερευνάται η παραβίαση των δικαιωμάτων αυτών των νεαρών ατόμων κατά την ενηλικίωση, οι ανάγκες τους και η ανατροφοδότηση τους αναφορικά με τις υπάρχουσες πολιτικές/υπηρεσίες.

Λέξεις κλειδιά: ασυνόδευτα ανήλικα, ενηλικίωση, μεταναστευτική πολιτική, προσφυγικός/μεταναστευτικός πληθυσμός

Abstract

This thesis explores the protection of unaccompanied minors and at the same time the violation of their social rights during the transition to adulthood. The theoretical part provides the basic terminologies surrounding the issue and the framework of child protection policies for unaccompanied minors. Emphasis is also given to the critical interpretation of the concept of "vulnerability" as well as to the investigation of anti-immigration policies that affect unaccompanied minors. At the same time, the concept of social rights and the loss of specific rights, such as access to housing, health, education and the influence of legal status during adulthood, are touched upon. The research part analyzes the research methodology used to conduct qualitative research with former unaccompanied minors. The research is conducted using the semi-structured interview research tool in 3 different languages (Greek, English, Persian (Farsi), where the violation of the rights of these young people during adulthood, their needs and their feedback regarding existing policies/services are explored.

Keywords: unaccompanied minors, adulthood, migration policy, refugee/immigrant population

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική πραγματεύεται την έλλειψη κοινωνικής προστασίας των ασυνόδευτων ανηλίκων κατά την περίοδο της ενηλικίωσης και παράλληλα ερευνάται η παραβίαση δικαιωμάτων τους κατά την μετάβαση αυτή. Αξίζει να επισημανθεί ότι και κατά την ανηλικότητα όπου τα παιδιά αυτά θεωρούνται «άξια φροντίδας» και «ευάλωτα», βιώνουν καταστρατήγηση κοινωνικών και λοιπών δικαιωμάτων τους. Το ζήτημα της μετάβασης στην ενηλικίωση δεν λαμβάνει την αρμόζουσα προσοχή όπως θα επεξηγηθεί παρακάτω.

Η εμπειρία μου με ασυνόδευτα ανήλικα σε τρία διαφορετικά πλαίσια οδήγησε στο να παρατηρήσω τις προτεινόμενες πολιτικές στα πλαίσια αυτονομησης κατά αυτή τη μετάβαση στην ενηλικίωση. Μέσω παρεμβάσεων σε περιπτώσεις καταπάτησης δικαιωμάτων, κατανόησα τη προβληματική αυτών των πολιτικών και αυτή η εμπειρία αποτέλεσε ένα έναυσμα για τη συγγραφή της παρούσας διπλωματικής, αποσκοπώντας στην ανάλυση του θέματος υπό μια κριτική σκοπιά, δίνοντας χώρο στο να αναδειχθούν οι φωνές των ίδιων των νυν ενηλίκων, πρώην ασυνόδευτων ανηλίκων.

Το πλαίσιο μέσα στο οποίο αποφασίστηκε η συγγραφή της εν λόγω διπλωματικής εργασίας είναι εν μέρει και πολιτικό. Αυτό συμβαίνει διότι επιχειρείται να τεκμηριωθεί ότι η παραβίαση αυτών των δικαιωμάτων αντανάκλα την επιρροή αντιμεταναστευτικών, νεοφιλελεύθερων πολιτικών, αλλά και γιατί οι επαγγελματίες του χώρου καλούμαστε να διαλέξουμε πλευρά. Αυτή η διπλωματική εργασία πραγματοποιείται στα πλαίσια του μεταπτυχιακού «Κοινωνικά Δικαιώματα και Συνηγορία στις Κοινωνικές Υπηρεσίες». Όμως αυτά τα παιδιά συχνά δεν γνωρίζουν τι εστί δικαίωμα και πολλές φορές δεν μαθαίνουν τι εστί δικαίωμα ούτε κατά την ενήλικη ζωή τους, όπου βιώνουν μια διακοπή πολλαπλών υπηρεσιών.

Συνολικά, η παρούσα διπλωματική χωρίζεται σε 2 μέρη, ένα θεωρητικό μέρος και ένα ερευνητικό μέρος. Συγκεκριμένα, το θεωρητικό μέρος αποτελείται από δύο κεφάλαια με ξεχωριστά υποκεφάλαια/υποενότητες. Στο πρώτο κεφάλαιο επεξηγούνται οι βασικοί ορισμοί/έννοιες και το πλαίσιο προστασίας των

ασυνόδευτων ανηλίκων, θίγονται οι αντι-μεταναστευτικές πολιτικές που επηρεάζουν τα ασυνόδευτα ανήλικα, όπως ο προσδιορισμός ηλικίας, οι επαναπροωθήσεις/απελάσεις και η ιδρυματική φροντίδα. Παράλληλα, επιχειρείται μια κριτική στην έννοια «ευαλωτότητα» ως κριτήριο επιλεξιμότητας για παροχές αλλά και ως έννοια. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια των κοινωνικών δικαιωμάτων και παρουσιάζεται, μέσω βιβλιογραφικής επισκόπησης η μετάβαση στην ενήλικη ζωή και η μειωμένη πρόσβαση σε σειρά κοινωνικών δικαιωμάτων κατά την περίοδο αυτής της μετάβασης.

Το ερευνητικό μέρος αποτελείται επίσης από δύο κεφάλαια με ξεχωριστά υποκεφάλαια/υποενότητες. Το τρίτο κεφάλαιο αφορά την μεθοδολογία της έρευνας όπου εξηγείται η επιλογή της ποιοτικής μεθόδου και της θεματικής ανάλυσης αλλά και της χρήσης ημιδομημένων συνεντεύξεων ως ερευνητικό εργαλείο. Ταυτόχρονα, παρουσιάζονται οι σκοποί/στόχοι, οι δυσκολίες, τα δεοντολογικά ζητήματα και οι δυσκολίες που προέκυψαν.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας έπειτα από διεξαγωγή 10 ημιδομημένων συνεντεύξεων με πρώην ασυνόδευτα ανήλικα, έχοντας θέσει θεματικές ενότητες ανά ερευνητικό ερώτημα ή ζήτημα που προέκυψε κατά την διάρκεια της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, τα πρώην ασυνόδευτα ανήλικα που συμμετείχαν, εξήγησαν εάν βίωσαν προστατευτικά τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν γενικότερα και ειδικότερα, κατά το πέρασμα στην ενηλικίωση ή εάν κατά την περίοδο αυτή βίωσαν καταπάτηση των δικαιωμάτων τους, αλλά και αναφέρουν τις ανάγκες τους και τι λειτούργησε υποστηρικτικά. Η διπλωματική ολοκληρώνεται με συζήτηση και συμπεράσματα για το θεωρητικό και ερευνητικό μέρος της.

Κεφάλαιο 1^ο Παιδική προστασία & ασυνόδευτα ανήλικα στην Ελλάδα

1.1. Ορισμοί βασικών εννοιών

Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρηθεί ο ορισμός των εννοιών γύρω από τα ζητήματα που πραγματεύεται η παρούσα διπλωματική: ασυνόδευτα ανήλικα, καθεστώς υπό ανοχή παραμονής, πρόσφυγας/προσφύγισσα, αιτών/ούσα άσυλο, μετανάστης/μετανάστρια. Σε επόμενα κεφάλαια θα επιχειρηθεί η ερμηνεία κάποιων ακόμη εννοιών, όπως αυτή της «ευαλωτότητας», της «κοινωνικής ενσωμάτωσης» και της «αυτονόμησης», υπό μια κριτική σκοπιά. Παράλληλα, θα οριστούν τα Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων, οι Ασφαλείς Ζώνες, τα Διαμερίσματα Ημιαυτόνομης Διαβίωσης.

Ως ασυνόδευτα ανήλικα (Α.Α) σύμφωνα με το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου ορίζονται τα παιδιά τα οποία είναι κάτω των δεκαοκτώ ετών, δεν συνοδεύονται κατά την άφιξη τους στην Ελλάδα από τον γονέα τους ή από άλλο ενήλικα που να φέρει την ευθύνη για την φροντίδα τους.

Σύμφωνα με το Γενικό Σχόλιο αριθ. 6 της Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο Moshos (2018);Derluyn (2018), τα ασυνόδευτα παιδιά είναι τα παιδιά που έχουν χωριστεί από τους γονείς τους και από άλλους συγγενείς και δεν λαμβάνουν φροντίδα από κάποιο κηδεμόνα που έχει οριστεί βάσει νόμου ή εθίμου και που με βάση την οδηγία 2011/95/ΕΕ κατά την άφιξη τους σε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν συνοδεύονται/σταματούν να συνοδεύονται έπειτα από την είσοδο στις χώρες των κρατών μελών.

Σύμφωνα με τους Konver et al., (2020);Σπυροπούλου (2016), η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες προσθέτει τα ίδια κριτήρια και αναφέρεται σε ασυνόδευτους/ες ανήλικους/ες αιτούντες/αιτούσες άσυλο που επιθυμούν να

υπαχθούν στο καθεστώς πρόσφυγα και σχετικά παρόμοιος είναι και ο ορισμός του Ελληνικού Προεδρικού Διατάγματος 220/2007 (άρθρο 1 σημείο στ').

Όμως όπως προκύπτει από πολλές μελέτες, τα ασυνόδευτα παιδιά δεν αποτελούν μια ομοιογενή ομάδα αλλά μια ομάδα με μεικτά χαρακτηριστικά εφόσον εγκαταλείπουν τις χώρες τους για διαφορετικές αιτίες, διαφέρουν σε διάφορα στάδια του ταξιδιού τους αλλά και κατά την άφιξη τους στη χώρα υποδοχής (Moshos, 2018). Αυτός ο αποχωρισμός σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2016: 1) οφείλεται σε διάφορους λόγους *«μεταξύ των οποίων η δίωξη του παιδιού ή των γονέων, οι διεθνείς συγκρούσεις και ο εμφύλιος πόλεμος, η εμπορία ανθρώπων και η λαθραία διακίνηση, συμπεριλαμβανομένης της πώλησης από τους γονείς, τον τυχαίο αποχωρισμό από τους γονείς κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους και την αναζήτηση καλύτερων οικονομικών ευκαιριών»*.

Όπως προαναφέρθηκε τα ασυνόδευτα ανήλικα δεν αποτελούν μια ομοιογενή ομάδα και για αυτό είναι σημαντικό να διευκρινιστούν οι διαφορές ανάμεσα στο νομικό καθεστώς αυτών των παιδιών.

«Καθεστώς υπό ανοχή παραμονής»

Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική για την προστασία των Α.Α. (2022) με τον συγκεκριμένο όρο αναφερόμαστε στο δικαίωμα που δίνεται σε ασυνόδευτα ανήλικα να λάβουν ένα ειδικό έγγραφο ταυτοποίησης και παραμονής. Όπως αναλυτικότερα εξηγείται, αυτό ισχύει ακόμη και εφόσον δεν δικαιούνται με βάση τη νομοθεσία κάποιο νομικό καθεστώς καθώς λόγω ανηλικότητας δεν ενδείκνυται ως καλή πρακτική, σύλληψη με το βέλτιστο συμφέρον τους, η επιστροφή στη χώρα τους (απέλαση). Το ζήτημα αυτό θα συζητηθεί αναλυτικότερα στο υποκεφάλαιο 2.5. περί νομικών κενών κατά την ενηλικίωση, εφόσον τότε για αυτά τα παιδιά, παύει να ισχύει το εν λόγω καθεστώς.

Αιτών/Αιτούσα άσυλο

Σύμφωνα με την European Union Agency for Asylum (EUAA) (2022) αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα των ανθρώπων που κινδυνεύουν στη χώρα καταγωγής τους να αιτηθούν άσυλο/διεθνή προστασία. Αίτηση ασύλου για καθεστώς πρόσφυγα μπορεί

να υποβληθεί σε περίπτωση που απειλείται η ζωή ή η ελευθερία λόγω: «φυλής, εθνικότητας, θρησκείας, πολιτικών πεποιθήσεων, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα» (ΕΥΑΑ, 3:2022) αλλά και να χορηγηθεί επικουρική προστασία εφόσον υπάρχει κίνδυνος εκτέλεσης/θανατικής ποινής, υποβολή σε βασανιστήρια/απάνθρωπη μεταχείριση/τιμωρία από τις αρχές του κράτους, προβλέψεις/περιορισμοί που οδηγούν σε διάκριση λόγω χαρακτηριστικών, ένοπλες συγκρούσεις στη χώρα καταγωγής, σωματική/ψυχική βία όπου η χώρα καταγωγής και οι αρμόδιες αρχές δεν δύναται να προστατεύσουν το άτομο (ΕΥΑΑ, 2022).

Πρόσφυγες/προσφύγισες

Παράλληλα, ως πρόσφυγες/ισσες ορίζονται τα άτομα τα οποία λαμβάνουν θετική απόφαση στην αίτηση ασύλου τους. Πιο συγκεκριμένα, η Σύμβαση Γενεύης το 1951 για το καθεστώς των προσφύγων ήταν η πρώτη διεθνής συμφωνία που επιχειρεί να αποδώσει έναν κοινά αποδεκτό ορισμό των προσφύγων/προσφυγισσών. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες/UNCHR (2010) με βάση τη Σύμβαση της Γενεύης και το πρωτόκολλο 1967 ορίζει ως πρόσφυγες τους ανθρώπους που εγκαταλείπουν χωρίς τη θέληση τους τη χώρα καταγωγής τους εξαιτίας δικαιολογημένου φόβου για δίωξη λόγω θρησκείας, εθνικότητας, ένταξης σε κοινωνική ομάδα πχ. ΛΟΑΤΚΙ+, πολιτικοί πρόσφυγες καθώς είναι ανέφικτο να προστατευτούν από το ίδιο το κράτος του οποίου είναι ήδη πολίτες. Η ίδια σύμβαση απαγορεύει την επαναπροώθηση, δηλαδή την επιστροφή των αναγνωρισμένων προσφύγων στη χώρα καταγωγής τους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα ασυνόδευτα ανήλικα λόγω της ανηλικότητας κάποιες φορές βιώνουν ειδικότερες μορφές δίωξης σε σχέση με τον ενήλικο πληθυσμό όπου σύμφωνα με την Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ (στο Σπυροπούλου, 2016) ορίζονται ενδεικτικά: εμπορία παιδιών (σεξουαλική εκμετάλλευση, εμπόριο οργάνων, επαιτεία, καταναγκαστική εργασία) στρατολόγηση σε νεαρή ηλικία, (εξαναγκαστικός) γάμος ανηλίκου, ενδοοικογενειακή βία, παιδική εργασία, γυναικεία κλειτοριδεκτομή, παιδική πορνογραφία.

Μετανάστης/Μετανάστρια

Αναφορικά με τον ορισμό των μεταναστών/ριών, σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών (2013), η μετανάστευση ορίζεται ως είτε η μόνιμη είτε η προσωρινή μεταβολή τοποθεσίας διαμονής ενός ανθρώπου ή και μιας ομάδας και αποτελεί ουσιαστικά μια δημογραφική διαδικασία που σχετίζεται και με την ανανέωση και φθορά ενός πληθυσμού.

Η Διεθνής Αμνηστία (2016) προσθέτει ότι οι μετανάστες/ριες επιδιώκουν τη βελτίωση των συνθηκών ζωής τους κυρίως με βάση οικονομικά και κοινωνικά κριτήρια, όπως καλύτερες εργασιακές ή εκπαιδευτικές ευκαιρίες. Τονίζεται επίσης ότι οι όροι «λαθρομετανάστες» ή «παράνομοι» είναι αδόκιμοι και υποβαθμιστικοί όροι σε σχέση με την προσωπικότητα των ανθρώπων καθώς συνδέονται με την παραβατικότητα, για αυτό προτιμάται η χρήση του όρου «παράτυπος μετανάστης» σε περίπτωση που το άτομο δε διαθέτει νομιμοποιητικά έγγραφα στη χώρα παραμονής ή δεν πληροί τις σχετικές προϋποθέσεις προκειμένου να τα αποκτήσει.

Πολλοί διεθνείς φορείς όπως ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ) επιχειρούν να ορίσουν τον μεταναστευτικό πληθυσμό. Άξιο αναφοράς θεωρείται ότι στο Ελληνικό νομικό πλαίσιο δεν ορίζεται ο όρος του «μετανάστη» σε αντίθεση με άλλους όρους, όπως ο όρος «αλλοδαπός», «πολίτης τρίτης χώρας» και ως απόρροια δημιουργείται μια σύγχυση αναφορικά με το ποια άτομα εν τέλει θεωρούνται μετανάστες/ριες (Καψάλης, 2017).

Συγκεκριμένα ο Καψάλης (2017) εξηγεί ότι η συστηματική απουσία διοικητικής/νομικής μέριμνας για το υποκείμενο της μετανάστευσης και η επίμονη έμφαση στο στοιχείο της αλλοδαπότητας αρχικά υποκρύπτει μια σαφή πολιτική ιδεολογική τοποθέτηση της Ελληνικής πολιτείας και ταυτόχρονα οδηγεί σε ανεπαρκείς νομοθεσίες που δεν λαμβάνουν υπόψη τα αίτια της μετανάστευσης, τις προεκτάσεις και τις ανάγκες αυτών των ανθρώπων αναφορικά με τον κοινωνικό-εργασιακό τους βίο.

Η Derluyn (2018) υπογραμμίζει πώς τα ασυνόδευτα ανήλικα που ταξιδεύουν μόνα τους αποτελούν μια σχετικά «νέα» πληθυσμιακή ομάδα στην ιστορία και την πολιτική μετανάστευσης στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης (τέλη δεκαετίας 1980) όπου

η Ευρώπη ξεκίνησε σταδιακά να τα αναγνωρίζει ως ομάδα που χρήζει προστασίας και να θεσμοθετεί σχετικές πολιτικές.

Αυτός ο πληθυσμός μπορεί να φέρει οποιοδήποτε από τα προαναφερθέντα νομικά καθεστώτα και παρότι τα δίπολα, όπως πρόσφυγας – μετανάστης, δεν είναι συχνά βοηθητικά, κρίθηκε απαραίτητο να οριστούν λεπτομερώς διότι ανάλογα με το καθεστώς απορρέουν διαφορετικά δικαιώματα και ελευθερίες. Στο επόμενο υποκεφάλαιο λοιπόν θα αναλυθούν οι βασικές πολιτικές για τα ασυνόδευτα ανήλικα στην Ελλάδα αλλά και κοινές πολιτικές στην Ευρώπη.

1.2. Βασικό πλαίσιο πολιτικών για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα

Το 1992 υπεγράφη από την Ελλάδα και άλλες χώρες της Ε.Ε. η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού (ICRC), η οποία ορίζει το δικαίωμα των παιδιών σε κατάλληλη στέγαση, το δικαίωμα στη προστασία, την φροντίδα με βάση το βέλτιστο συμφέρον τους, την οικογενειακή επανένωση, την μέριμνα για αποφυγή διακρίσεων και τυχόν βλάβες και εκμετάλλευση (Kallinikaki, 2023; Mishra, 2019; Ferrara et al., 2016). Στην ίδια σύμβαση τα ασυνόδευτα παιδιά έχουν πλέον αναγνωριστεί ως πληθυσμός που δικαιούται ειδική φροντίδα και εξασφάλιση ισότιμων δικαιωμάτων με τα ημεδαπά παιδιά (Derluyn, 2018).

Συνολικά το σύστημα παιδικής προστασίας για όλα τα παιδιά μπορεί να χαρακτηριστεί ως κατακερματισμένο και ανεπαρκές λόγω της απουσίας του κράτους στην ανάληψη ευθύνης και την ενίσχυση του κράτους πρόνοιας, ενώ ακόμα προάγεται η ιδρυματοποίηση (Paramichail, 2020; Nanou, 2014).

Η επέμβαση των ΜΚΟ κυριαρχεί καθώς αυτές λειτουργούν ως υποκατάστατο για την μείωση/ανεπάρκεια των κρατικών παροχών και παρέχουν υπηρεσίες παιδικής προστασίας (Kourachanis, 2021). Η ανάληψη αυτής της ευθύνης από τις ΜΚΟ δημιουργεί ερωτήματα αναφορικά με την απουσία συντονισμού, λογοδοσίας των φορέων, αφού παράλληλα υπάρχει και κρατική ευθύνη μέσω της Εισαγγελίας

Ανηλίκων ή Υπουργείων αλλά τα παιδιά τοποθετούνται συχνά σε ιδιωτικά ιδρύματα (Paramichail, 2020).

Παρά τα αρνητικά αποτελέσματα στα παιδιά, τα ιδρύματα αποτελούν βασική πολιτική σε αντίθεση με την επένδυση σε ένα εναλλακτικό σύστημα παιδικής προστασίας, που θα μπορούσε να αποδώσει μακροπρόθεσμα (Paramichail, 2020). Με αφορμή το Πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη (2023) αναφορικά με τη διερεύνηση και ανάδειξη παραβιασμένων δικαιωμάτων παιδιών σε δομές της Κιβωτού του Κόσμου, όπου επίσης στο πρώτο δικαστήριο αποφασίστηκε η καταδίκη της πλειοψηφίας των κατηγορούμενων, θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για ανάγκη αναδιάρθρωσης του.

Τα ασυνόδευτα ανήλικα φέρουν τη διττή ταυτότητα: του παιδιού και του/της πρόσφυγα/ισσας και ως εκ τούτου καθίσταται απαραίτητη η ύπαρξη ενός θεσμικού πλαισίου προστασίας (Kourachanis, 2021). Στο παρόν υποκεφάλαιο θα επιχειρηθεί μια περιληπτική ιστορική αναδρομή στις σχετικά σύγχρονες πολιτικές για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων έως σήμερα.

Αρχικά, το 2014-2016 οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν χαρακτηρίζονται ανεπαρκείς, καθώς οδήγησαν σε καταπάτηση δικαιωμάτων και δεν συνάδουν με την παραπάνω υπογεγραμμένη σύμβαση (Kallinikaki, 2023; Rizoroulou, 2022; Fili & Xythali, 2017; Σπυροπούλου, 2016; Ferrara et al., 2016; Mishra, 2019). Σύμφωνα με τις Rizoroulou (2022); Fili & Xythali (2017), υπήρχαν χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες, έλλειψη διαθέσιμων θέσεων σε ξενώνες και συνεπώς αναμονή, δυσκολία εντοπισμού των ίδιων των ασυνόδευτων ανηλίκων.

Οι Fili & Xythali (2017);Σπυροπούλου (2016) αναφέρονται διεξοδικά στη «προστατευτική φύλαξη», η οποία οδήγησε σε ανεπαρκή μέριμνα, παρατεταμένη αστεγία λόγω φόβου εξεύρεσης από τις αρχές. Επιπρόσθετα, οδήγησε σε διαμονή σε "مسافر خانه" (musafir khane στα Περσικά: σπίτι επισκέπτη/ταξιδιώτη) με χαμηλό αντίτιμο, ανεπαρκείς και επικίνδυνες συνθήκες διαβίωσης που οδηγούσαν τα ανήλικα σε ένα καθεστώς αορατότητας από τις ανθρωπιστικές οργανώσεις (Fili & Xythali, 2017).

Η διαμονή αυτή δυσκολεύει τους αρμόδιους, κυρίως Εντεταλμένους/ες Επιτρόπους, τον Εθνικό Μηχανισμό Επείγουσας Ανταπόκρισης και συνεργαζόμενους φορείς να εντοπίσουν αλλά και να πείσουν τα ασυνόδευτα ανήλικα να στεγαστούν με ασφάλεια. Η αορατότητα αυτή εκθέτει τα παιδιά σε αυξημένο κίνδυνο σεξουαλικής εκμετάλλευσης, παιδικής εργασίας, στοχοποίησης από συμμορίες, συμμετοχή σε παραβατικές συμπεριφορές προκειμένου να εξασφαλιστεί η επιβίωση τους (Konner, 2021; Digidiki et al., 2018, INTERSOS & MPP, 2017; Mai, 2010). Όσο περισσότερο απογοητεύονται από το σύστημα, τόσο περισσότερο οδηγούνται στην εκμετάλλευση οπότε βασική Ευρωπαϊκή πρόκληση αποτελεί η συνειδητοποίηση ότι η σεξουαλική κακοποίηση ασυνόδευτων παιδιών είναι μια θεμελιώδη απόδειξη της αποτυχίας των συστημάτων παιδικής προστασίας και όχι επακόλουθο της μετανάστευσης/προσφυγιάς (Digidiki et al., 2018).

Όπως εξηγεί η Rizoroulou (2022), ο νόμος 4375/2016 και το Π.Δ. 18/2020 όριζαν τις διαδικασίες που απαιτούνταν για τη προστασία των ανηλίκων και έως το 2020 την ευθύνη την ανέλαβε το ΕΚΚΑ¹ του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Η Rizoroulou (2022) υπογραμμίζει ότι με βάση τα στοιχεία του ΕΚΚΑ το 2019, 1.045 ασυνόδευτα ανήλικα από τα περίπου 5.301 βρίσκονταν σε συνθήκες κινδύνου, αφού υπήρχαν μόνο 1.488 θέσεις σε ξενώνες, 841 σε ασφαλείς ζώνες. Σε γενικές γραμμές, υπήρχε ανεπαρκής χρηματοδότηση και ελάχιστοι ξενώνες σε σχέση με τις ανάγκες που παρουσιάζονταν, γεγονός που οδήγησε σε κράτηση από τις ελληνικές αρχές, δημιουργώντας αντιδράσεις από φορείς όπως ο Συνήγορος του Πολίτη & του Παιδιού, του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες (Σπυροπούλου, 2016).

Η ίδια η Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (2022) περιέγραψε την διαδικασία, εξηγώντας ότι έως τον Δεκέμβριο του 2020 για όσα παιδιά δεν εξασφαλιζόταν διαθέσιμη στέγαση, η αστυνομία όταν εντόπιζε ασυνόδευτα ανήλικα, τα κρατούσε προσωρινά σε «προστατευτική φύλαξη» δηλαδή

¹ Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης

σε αστυνομικά τμήματα ή ΠΡΟΚΕΚΑ² έως την εξεύρεση ασφαλούς πλαισίου από τον ΕΚΚΑ και την Εισαγγελία Ανηλίκων βάσει του άρθρου 118 του Π.Δ 141/1991.

Στην Εθνική Στρατηγική για την Προστασία των Ασυνόδευτων Ανηλίκων (2022) της Γραμματείας τονίζεται ότι αυτές οι συνθήκες υπονόμευαν την ευημερία των ανηλίκων, αλλά και ότι η Ελλάδα καταδικάστηκε από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) για απάνθρωπη/εξευτελιστική μεταχείριση εξαιτίας αυτών των συνθηκών φύλαξης. Συγκεκριμένα όπως αναλύεται, το 2021 υπήρξαν 2 καταδικαστικές αποφάσεις, Η.Α. κατά Ελλάδας και Sh.D. κατά Ελλάδας, όπου αποδείχτηκε ότι η εν λόγω κράτηση είναι αβάσιμη/παράνομη και παραβιάζει τα προαναφερθέντα δικαιώματα (άρθρο 3 & 5 παρ.1 της ΕΣΔΑ).

Η έλλειψη ανεπαρκών ρυθμίσεων έως το 2020 για την προστατευτική φύλαξη είχε ως απόρροια η διαμονή των παιδιών σε αυτές τις συνθήκες να προσιδιάζει σε ποινική κράτηση, με τις πρακτικές φυλάκισης να μη συνάδουν σε καμία περίπτωση με όσα προβλέπει η παιδική προστασία (Παπαδοπούλου, 2024).

Συγκεκριμένα στην Εθνική Στρατηγική (2022: 19) αναφέρεται ότι «*ήταν ευρέως αποδεκτό από όλες τις εμπλεκόμενες κρατικές αρχές ότι τέτοιες συνθήκες υπονόμευαν την ευημερία των ανηλίκων, παρότι επρόκειτο για ένα μέτρο έσχατης ανάγκης για την προστασία των ανηλίκων που ζούσαν σε επισφαλείς συνθήκες. Είναι ενδιαφέρον ότι στο παρελθόν η προστατευτική φύλαξη αποτελούσε μια θετική εξέλιξη, καθώς οι ανήλικοι δεν κρατούνταν πλέον ως παράτυπα διαμένοντες αλλοδαποί αλλά ως ανήλικοι που χρήζουν προστασίας*». Η συγκεκριμένη παράγραφος έχει πολλές ερμηνείες όπως την παραβίαση δικαιωμάτων πριν/κατά την ενηλικίωση εξαιτίας της απουσίας «ευαλωτότητας» αλλά και της γενικότερης αντιμεταναστευτικής πολιτικής και θα συζητηθεί εκτενώς στη συνέχεια.

Τέτοιου είδους κράτηση με διαφορετικά κριτήρια προβλέπεται σε πλήθος χωρών της Ε.Ε., όπως η Τσεχία, η Μάλτα, η Γερμανία, η Ολλανδία, η Φινλανδία, η Αυστρία, η Σλοβενία, η Λετονία, παρότι η νομολογία του ΕΔΔΑ³ έχει επισημάνει τις πολλαπλές παραβιάσεις, ακόμα και για την προσωρινή κράτηση (Σπυροπούλου,

² Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών

³ Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

2016). Το 2020 στην Ελλάδα αυτό άλλαξε καθώς προωθήθηκε η νομοθετική κατάργηση αυτής της προστατευτικής φύλαξης των ασυνόδευτων και με το άρθρο 43 του ν. 4760/2020 (Α' 247), το μέτρο δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε άστεγα ή σε κίνδυνο ασυνόδευτα ανήλικα αλλά πλέον ενημερώνεται άμεσα η Ειδική Γραμματεία και η Εισαγγελία ώστε να γίνει όσο το δυνατόν πιο σύντομα τοποθέτηση του παιδιού σε δομή. Ωστόσο, το 2024 υπήρξαν παραπάνω αφίξεις Α.Α. από τις διαθέσιμες θέσεις φιλοξενίας όπως αναφέρεται παρακάτω στο ίδιο κεφάλαιο.

Χρειάζεται να αναγνωριστεί ότι έχουν υπάρξει θετικά βήματα για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων τα τελευταία 4 έτη καθώς η Εθνική Στρατηγική για την Προστασία των Ασυνόδευτων Ανηλίκων (2020) έχει λάβει σοβαρά υπόψη τις αρχές της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού υπό τον ν.2101/1992 (Α' 192), όμως υπάρχει ακόμη πρόοδος που οφείλει να επιτευχθεί. Πιο συγκεκριμένα, τον Φεβρουάριο του 2020 συστάθηκε η Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων, με το Π.Δ. 18/2020 (Α' 34). Αποτελεί την αρμόδια αρχή συντονισμού και εποπτείας δράσεων για τα ασυνόδευτα ανήλικα σε συνεργασία με άλλους φορείς και αρχές.

Με βάση τα άρθρα 32 και 60 του ν. 4636/2019 (Α' 169) και το Π.Δ. 106/2020 οι αρμοδιότητες της αφορούν στη διαχείριση όλων των σχετικών αιτημάτων στέγασης, στην εποπτεία/αξιολόγηση των φορέων, στη γενικότερη προστασία των Α.Α., έχοντας λάβει το Σχέδιο Δράσης για τα Α.Α. (2010-2014), το οποίο αναπτύχθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και άλλους φορείς, η Εθνική Στρατηγική μεριμνά για τη προστασία των Α.Α. με γνώμονα τη διασφάλιση του βέλτιστου συμφέροντος τους. (Εθνική Στρατηγική για τα Α.Α, 2022). Σε αυτό συνδράμει συμπληρωματικά η θεσμοθέτηση του Εθνικού Μητρώου Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων το 2022 αλλά και η αύξηση των στεγαστικών πλαισίων όπου φιλοξενούν αγόρια ή κορίτσια 12-18 ετών ή αγόρια και κορίτσια (συμβίωση) από την ηλικία των 4 έως 12 ετών ή κορίτσια και ανήλικες μητέρες από 12 έως 18 ετών (Εθνική Στρατηγική για τα Α.Α, 2022).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ιστοσελίδας του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου, τον Νοέμβριο του 2024, ο εκτιμώμενος αριθμός των Α.Α. είναι **2.167**, εκ

των οποίων: 90% Αγόρια, 10% Κορίτσια, 16% κάτω των 15 ετών, 1.305 Α.Α. βρίσκονται σε Κέντρα Φιλοξενίας, 192 στεγάζονται σε Διαμερίσματα Ημιαυτόνομης Διαβίωσης, 117 βρίσκονται σε Δομές Επείγουσας Φιλοξενίας, 403 Α.Α. σε Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, 117 Α.Α. σε Δομές Φιλοξενίας Αιτούντων Άσυλο, ενώ η δυναμικότητα θέσεων στέγασης είναι 1.775 θέσεις σε Δομές Φιλοξενίας (Κέντρα φιλοξενίας/Διαμερίσματα ημιαυτόνομης διαβίωσης) και 155 θέσεις σε Δομές Επείγουσας Φιλοξενίας.

Στη παρούσα διπλωματική εργασία εστιάζουμε σε στεγαστικά πλαίσια για παιδιά 12-18 ετών που αποτελούν τη πλειοψηφία των ασυνόδευτων ανηλίκων. Σε αυτό το σημείο κρίνεται σημαντικό να οριστούν τα διαφορετικά πλαίσια φιλοξενίας:

- Ασφαλείς Ζώνες (Safe Zones): Σε περίπτωση που ταυτοποιηθεί ως ασυνόδευτο ένα παιδί, υπάρχει καθορισμένη περιοχή εντός του ΚΥΤ⁴, η οποία πληροί συγκεκριμένες προδιαγραφές σχετικά με τις παρεχόμενες υπηρεσίες και τη φροντίδα των παιδιών και ουσιαστικά αποτελεί μια προσωρινή διαμονή όπου τα παιδιά αυτά λαμβάνουν μια πρώτη ιατρική, ψυχοκοινωνική υποστήριξη, αρχική καταγραφή (Εθνική Στρατηγική για τα Α.Α, 2022).

Σύμφωνα με τους (Kovner et al., 2021), οι ασφαλείς ζώνες εντός των ΚΥΤ αποτελούν μια βραχυπρόθεσμη λύση εξασφάλισης 24ωρης φροντίδας, όμως κάποιες φορές δεν εξασφαλίζεται η στέγαση των ανηλίκων και ως απόρροια διαμένουν με ενήλικο πληθυσμό, υπό δυσμενείς συνθήκες ή διαμένουν με πολύ μεγάλο αριθμό ασυνόδευτων ανηλίκων, μακριά από τα αστικά κέντρα. Υπογραμμίζουν επίσης (2021) ότι είναι αντιφατικό το ότι από τα κέντρα κράτησης στα σύνορα, τα ασυνόδευτα μεταφέρονται σε «ασφαλείς ζώνες» που επίσης δεν εγγυώνται πλήρη ασφάλεια και δίνεται έτσι το μήνυμα ότι το ζήτημα είναι προσωρινό και δεν χρειάζεται να υπάρχει οργανωμένη κοινωνική πολιτική.

- Δομές επείγουσας φιλοξενίας: Ξενώνες ή παρόμοιοι χώροι ομαδικής φιλοξενίας για άμεση στέγαση αστέγων ή σε επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης εντοπισμένα παιδιά από τις αρχές, όπου παρέχεται ολοκληρωμένη

⁴ Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης

προστασία, πχ. ψυχοκοινωνική, εκπαιδευτική, ιατρική, νομική υποστήριξη έως την μεταφορά του σε Κέντρο φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων (Εθνική Στρατηγική για τα Α.Α, 2022). Αποτελεί μια μεταβατική στεγαστική πρόταση όπως οι ασφαλείς ζώνες, η οποία δεν βρίσκεται μέσα σε ΚΥΤ.

- Κέντρο Φιλοξενίας Α.Α (ΚΦΑΑ): *«είναι κάθε δομή μακροχρόνιας φιλοξενίας, που χρησιμοποιείται για τη φιλοξενία ασυνόδευτων ανηλίκων, λειτουργεί σε δημόσιο ή ιδιωτικό κτίριο κατάλληλα διαμορφωμένο, κατόπιν έκδοσης σχετικής άδειας λειτουργίας από τον οικείο Δήμο»* (Κοινή Υπουργική Απόφαση 187634/2023: 21177). Λειτουργούν υπό τη διαχείριση δημόσιων ή ιδιωτικών Μη Κερδοσκοπικών Οργανισμών και στοχεύουν στην ολιστική υποστήριξη του ασυνόδευτου ανήλικου έως την ενηλικίωση.
- Εποπτευόμενα Διαμερίσματα Ημιαυτόνομης Διαβίωσης (ΕΔΗΔ ή αλλιώς SIL/16+): Διαμερίσματα εφήβων ασυνόδευτων 16-18 ετών, τα οποία στοχεύουν στη κοινωνική ένταξη, την προετοιμασία για την ενηλικίωση και εκεί τοποθετούνται παιδιά (έως 4 ανά διαμέρισμα) έπειτα από μια σειρά κριτηρίων (όπως γνώση ελληνικής/αγγλικής γλώσσας, δεξιότητες, επιτυχία σε συνέντευξη εισαγωγής στο πρόγραμμα) προκειμένου να υποστηριχθούν από επαγγελματίες αλλά χωρίς να υπάρχει προσωπικό σε 24ωρη βάση (Εθνική Στρατηγική για τα Α.Α, 2022).

Παράλληλα, τον Ιούλιο του 2023 συστάθηκε η Γενική Γραμματεία Ευάλωτων Πολιτών και Θεσμικής Προστασίας, η οποία στοχεύει στον σχεδιασμό και τη διαμόρφωση ενός αποτελεσματικού πλαισίου για κάθε ευάλωτη ομάδα με προσφυγικό/μεταναστευτικό προφίλ και ανέλαβε τις υπηρεσίες της Ειδικής Γραμματείας Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (Απολογισμός Δράσεων της Γενικής Γραμματείας Ευάλωτων Πολιτών και Θεσμικής Προστασίας, 2023). Πλέον λοιπόν αναφερόμαστε στη Γενική Γραμματεία Ευάλωτων Πολιτών και Θεσμικής Προστασίας (εφεξής Γενική Γραμματεία), η οποία υπάγεται στο Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου.

Πέρα από την αύξηση των θέσεων φιλοξενίας, σημαντική είναι και η λειτουργία του Εθνικού Μηχανισμού Επείγουσας Ανταπόκρισης (ΕΜΕΑ) όπου

σχεδιάστηκε το 2020, τέθηκε σε λειτουργία το 2021 και θεσμοθετήθηκε το 2022. Σύμφωνα με τον Απολογισμό Δράσεων της Γενικής Γραμματείας (2023), ο ΕΜΕΑ στοχεύει στον άμεσο εντοπισμό και στέγαση σε δομές επείγουσας φιλοξενίας, διαθέτει 24ωρο τηλεφωνικό κέντρο εντοπισμού και συνεργάζεται με φορείς όπως το Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Αθήνα) και η Άρσις (Θεσσαλονίκη) όπου παρεμβαίνουν μέσω κινητών μονάδων και γραφείων ενημέρωσης. Στον απολογισμό επεξηγείται ότι οι φορείς αυτοί σε συνεργασία με τον ΕΜΕΑ παρεμβαίνουν στον δρόμο, αναλαμβάνουν τη συνοδεία των παιδιών στις αρχές, στις ιατρικές υπηρεσίες για τις απαραίτητες εξετάσεις εισαγωγής σε δομές αλλά και τα τοποθετούν σε αυτές.

Η ΚΥΑ 187634/2023 αναφέρεται στο Πλαίσιο Πρότυπων Κανόνων Λειτουργίας και Αδειοδότησης Κέντρων Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων όπου έθεσε συγκεκριμένα κριτήρια και προδιαγραφές για μια σειρά ζητημάτων σε σχέση με τη λειτουργία όλων των σχετικών προγραμμάτων. Παρά τα θετικά σημεία, θα γίνει αναφορά σε προβληματικά σημεία της απόφασης σε επόμενα κεφάλαια, τα οποία επηρεάζουν τα Α.Α. που ενηλικιώνονται. Έχουν υπάρξει 2 τροποποιήσεις αυτού του πλαισίου, για τη μια τροποποίηση γίνεται αναφορά σε ξεχωριστό υποκεφάλαιο ενώ από 01/08/2024 έχει τεθεί σε ισχύ η ΚΥΑ 137051/2024.

Σύμφωνα με ανακοίνωση του το Υπουργείο Μετανάστευσης & Ασύλου (2023) έχει εγκριθεί από τον Οκτώβριο του 2023, το πρόγραμμα «ΠΥΞΙΔΑ - Συμπληρωματικός Μηχανισμός Υποστήριξης της Εθνικής Στρατηγικής για την Προστασία των Ασυνόδευτων Ανηλίκων στην Ελλάδα», αναγνωρίζοντας τη σημασία αντιμετώπισης των αναδυόμενων αναγκών και των ελλείψεων κατά την εφαρμογή της Εθνικής Στρατηγικής για τη προστασία των Α.Α. που έχει αναφερθεί διεξοδικά στη παρούσα διπλωματική.

Το έργο αυτό αφορά ίδρυση 5 κέντρων στην Ελλάδα όπου θα παρέχουν διάφορες υπηρεσίες, όπως εξειδικευμένη ψυχική & νομική υποστήριξη, στήριξη προς αποφυγή της σχολικής διαρροής των Α.Α. και υπηρεσίες για πρώην Α.Α. (18-21) που δε διαθέτουν προστατευτικό πλαίσιο. Παράλληλα, όπως η ανακοίνωση αναφέρει θα παρέχεται εκπαίδευση/κλινική εποπτεία σε επαγγελματίες του πεδίου και εκπαιδευτικό υλικό ή εργαστήρια για την ενδυνάμωση των Α.Α. σε διάφορες

Θεματικές όπως η ισότητα, τα φύλα και γενικότερα κυρίως από τον Σεπτέμβριο του 2024 έχουν αναρτηθεί προκηρύξεις σχετικών προγραμμάτων. Με βάση τις εκτιμήσεις του Υπουργείου στην ίδια ανακοίνωση θα λάβουν στήριξη περίπου 3.000 Α.Α. και μόνο 50 πρώην Α.Α. που ενηλικιώθηκαν.

Οικογενειακή επανένωση & αναδοχή

Στην Εθνική Στρατηγική για Α.Α. (2022) αναφέρεται διεξοδικά η προώθηση της οικογενειακής επανένωσης, ως καλής πρακτικής, συνυφασμένης και με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Όπως εξηγείται στην Εθνική Στρατηγική υπάρχουν συγκεκριμένα κριτήρια που ορίζονται από τον Κανονισμό, 604/2013 ΕΕ για τον προσδιορισμό της χώρας που θα εξετάσει το αίτημα ασύλου (Συμβούλιο 26.06.2013, Δουβλίνο III), ώστε να εξασφαλιστούν: το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και η οικογενειακή ενότητα.

Αυτό σημαίνει ότι σε περίπτωση που υπάρχει συγγενικό πρόσωπο δύναται να υποβληθεί αίτημα οικογενειακής επανένωσης όπου στην ουσία ζητείται να εξεταστεί το άσυλο στη χώρα που διαμένει η οικογένεια του ανηλίκου. Αν χρειαστεί, ενεργοποιούνται διαδικασίες εύρεσης της οικογένειας, αποκατάστασης/διατήρησης οικογενειακών επαφών και υπάρχουν περιπτώσεις όπου ακόμη και αν δεν είναι σε θέση η οικογένεια να φροντίσει το παιδί οικονομικά, η οικογενειακή επανένωση προτιμάται προκειμένου να ενισχυθεί ο οικογενειακός δεσμός και να διαμένει έστω κοντά του (στην ίδια χώρα), από ό,τι αν ζει μόνο του (EASO, 2016).

Η οικογενειακή επανένωση θα αναλυθεί και παρακάτω, στο υποκεφάλαιο 2.5 περί νομικών κενών κατά την ενηλικίωση. Πέρα από αυτή, η αναδοχή ως θεσμός ξεκίνησε να λειτουργεί πρόσφατα και για την ώρα αφορά κυρίως παιδιά κάτω των 12 ετών. Σύμφωνα με τη ΚΥΑ 187634/2023, οι Κοινωνικές/οί Λειτουργοί σε συνεργασία με τον/την Επίτροπο και τις αρχές προετοιμάζουν το παιδί και ασχολούνται με τις διαδικασίες τοποθέτησης του στην οικογένεια. Ωστόσο υπάρχει ένα μεγάλο κενό στην επιτροπεία που αξίζει να αναφερθεί.

Επιτροπεία

Ήδη από τα άρθρα 1589 και 1654 (Αστικός Κώδικας) προβλέπεται η επιτροπεία ανηλίκων που στερούνται γονική μέριμνα. Με τον όρο επίτροπος αναφερόμαστε στο πρόσωπο που ορίζεται προκειμένου να διασφαλίζει την ευημερία, το βέλτιστο συμφέρον και να μεσολαβεί αναφορικά με τη δικαιοπρακτική του ικανότητα (Εθνική Στρατηγική για τα Α.Α).

Ουσιαστικά από το Π.Δ⁵. 220/2007 γίνεται λόγος για τον ορισμό Επιτρόπου στα Α.Α., όπου προσωρινά ο/η Εισαγγελέας Ανηλίκων ορίζεται ως Επίτροπος όμως δεν σημειώνεται στην πράξη ο διορισμός μόνιμου Επιτρόπου προκειμένου να υποστηριχθεί επαρκώς το κάθε παιδί (Σπυροπούλου, 2016; Papoutsis, 2020). Η έρευνα της Human Rights Watch (στο Σπυροπούλου, 2016) αποδεικνύει ότι το σύστημα επιτροπείας δυσλειτουργεί αφού οι Εισαγγελίες Ανηλίκων έχουν αυξημένο φόρτο εργασίας σε σχέση με τις ανάγκες των Α.Α. και οι απόψεις των εισαγγελέων δίδονται αναφορικά με τα καθήκοντα τους.

Με τον ν. 4554/2018 (Α'130) καθορίστηκε ο ρόλος του επαγγελματία επιτρόπου για ασυνόδευτους ανηλίκους και η σύσταση σώματος επιτρόπων, όμως εμπράκτως δεν υπήρξε ποτέ σχετική προκήρυξη για επαγγελματίες επίτροπους, ούτε συστάθηκε το συμβούλιο επιτρόπων αλλά πρακτικά μόνο ΜΚΟ, όπως η ΜΕΤΑΔΡΑΣΗ είχαν πάρει πρωτοβουλίες και συνεπώς έως το 2021 ο νόμος ήταν ανεφάρμοστος (Εθνική Στρατηγική για τα Α.Α, 2022).

Όπως ορίζεται στη ΚΥΑ 187634/2023 αλλά και σε παλαιότερες προβλέψεις, «πρόσωπο αναφοράς» θεωρείται κυρίως η/ο Κοινωνική/ός Λειτουργός ή και Ψυχολόγος που εργάζεται στο Κ.Φ.Α.Α. και έχει αναλάβει τη διαχείριση της υπόθεσης ενός/μιας Α.Α., έχοντας μια σειρά από υποχρεώσεις, με ανώτατο όριο ανάληψης 15 υποθέσεων παιδιών. Ειδικά κατά την περίοδο πλήρους απουσίας του θεσμού της Επιτροπείας, η Εισαγγελία Ανηλίκων εξουσιοδοτούσε τα πρόσωπα αναφοράς να ενεργούν εκ μέρους των παιδιών.

Το 2023 ξεκίνησε η συνεργασία «Εντεταλμένων Επιτροπείας» και πλαισίων φιλοξενίας ή ανηλίκων σε επισφαλείς συνθήκες με βάση τον 4960/ΦΕΚ Α' 145/2022 και σχετικές εγκυκλίους όπου οι επίτροποι φέρουν την κύρια ευθύνη για την

⁵ Προεδρικό Διάταγμα

προστασία των παιδιών και αναλαμβάνουν την εκπροσώπηση τους με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον τους. Το πρόγραμμα έχει παρουσιάσει πολλαπλές ελλείψεις, όπως δυσκολία να οριστεί για κάθε παιδί επίτροπος ενώ απαιτείται για μια σειρά διαδικασιών εκπροσώπησης, παρατηρείται υψηλός φόρτος εργασίας των Εντεταλμένων Επιτρόπων, καθυστέρηση πληρωμών όπου σε συνδυασμό με τη δυσανάλογη ευθύνη, έχει οδηγήσει σε συχνές αλλαγές προσώπων αναφοράς λόγω παραιτήσεων.

1.3. Αντιμεταναστευτικές πολιτικές που επηρεάζουν τα ασυνόδευτα ανήλικα

Γενικότερα, οι μεταναστευτικές πολιτικές που εφαρμόζονται στην Ευρώπη αλλά και στην Ελλάδα, έχουν χαρακτηριστεί και ως αντιμεταναστευτικές καθώς δίνουν έμφαση στην ασφαλειοποίηση και την αποτροπή της μετανάστευσης έναντι της διασφάλισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Δελτίο Τύπου Ειδικής Εισηγήτριας ΟΗΕ, 2022; Teloni, et al. 2020; Hodes et. al, 2017; Tsitselikis, 2019; Διεθνής Αμνηστία, 2014; Human Rights, Watch, 2013). Η όλη στρατιωτικοποίηση των συνόρων και οι περιοριστικές πολιτικές προς αιτούντες/σες άσυλο και μετανάστες/ριες οδηγούν σε αποτροπή εισόδου και άρα έμμεσα κανονικοποιείται τεχνικώς η παραβίαση των διεθνώς κατοχυρωμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Androff & Mathis, 2022).

Εξετάζοντας αυτές τις πολιτικές σε ένα ευρύτερο κοινωνικό – πολιτικό πλαίσιο, αξίζει να αναφέρουμε ότι η οικονομική κρίση από το 2009 με πολλαπλές επιπτώσεις όπως η αύξηση εφαρμογής νεοφιλελεύθερων πολιτικών, μείωση δημοσίων υπηρεσιών επηρέασε την αντιμετώπιση της λεγόμενης προσφυγικής «κρίσης» του 2015 (Teloni, et. al. 2020; Hodes et al., 2018). Ήδη από το 2012 σημειώνονται πολλαπλές καταδίκες της Ελλάδας από φορείς όπως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου για το άρθρο 3 (απάνθρωπη μεταχείριση/βασανιστήρια) ή διακρίσεις – κακοποιητικούς αστυνομικούς ελέγχους, επιχειρήσεις «σκούπα» πχ. επιχείρηση «Ξένιος Δίας» βασισμένους στο

μεταναστευτικό προφίλ, καταχρηστικές κρατήσεις σε ΠΡΟΚΕΚΑ (Human Rights Watch, 2013).

Φορείς όπως η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων, η Διεθνής Αμνηστία και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI) έχουν καταγγείλει και έχουν εκφράσει τις ανησυχίες τους (Human Rights Watch, 2013). Παράλληλα, η AIDA⁶ (2024) συνέταξε έκθεση για το καθεστώς επαναπροωθήσεων (pushbacks) στην Ελλάδα όπου υπογραμμίζει ότι αυτή η πρακτική θεωρείται «εργαλείο πρώτης γραμμής» των μεταναστευτικών πολιτικών, ότι ποινικοποιούνται υπερασπιστές/ριες δικαιωμάτων/οργανώσεων που επιδιώκουν τη διάσωση θυμάτων επαναπροωθήσεων.

Σύμφωνα με την (Mets, 2021) τα τωρινά μέτρα που εφαρμόζει η CEAS⁷ ενισχύουν ως έναν βαθμό τη προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων αλλά ταυτόχρονα εισήγαγαν μια πιο «τιμωρητική» στάση προς αιτούντες άσυλο, επιβάλλοντας κυρώσεις σε περίπτωση πιθανής κατάχρησης του συστήματος ασύλου. Αυτή η αλλαγή δεν μπορεί να θεωρηθεί ξεχωριστή από το κυρίαρχο αφήγημα ελέγχου/αποτροπής των πολιτικών της Ε.Ε και τα pushbacks/ομαδικές απελάσεις, τα μέτρα για την κράτηση στα σύνορα και οι «άτυπες» συμφωνίες με τρίτες χώρες για αποτροπή μετανάστευσης, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό και τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά (Mets, 2021).

Η «προσφυγική κρίση» ως έννοια συνδέεται με τον κίνδυνο ενώ οι πρόσφυγες/ισσες νοούνται ως απειλή για την Ευρωπαϊκή «ασφάλεια» (Khiabany, 2016; Κουραχάνης, 2019; Τελώνη, 2020; Τριανταφυλλίδου, 2018 στο Teloni, et al, 2020) και ως απόρροια νομιμοποιείται μια σειρά εχθρικών, αντιμεταναστευτικών πολιτικών για τον περιορισμό των «ανεπιθύμητων», με την παράλληλη χρηματοδότηση έργων για την προστασία τους.

Παρότι τα ασυνόδευτα ανήλικα μπορεί να λαμβάνουν μια σειρά παροχών, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν βιώνουν διακρίσεις κατά την ανηλικότητα. Για αυτά τα

⁶ Asylum Information Database (AIDA) is a database managed by the European Council on Refugees and Exiles (ECRE)

⁷ Common European Asylum System

παιδιά αναδεικνύεται ένα διαφορετικό καθεστώς φροντίδας από ό,τι για τα «δικά μας» παιδιά και μια μη ρητή παραδοχή είναι η αρχική απόδοση της ιδιότητας του παράτυπου μετανάστη/ριας με έμφαση στη καταγωγή, έναντι της ιδιότητας του παιδιού που οφείλει να προστατευτεί (Παπαδοπούλου, 2024).

Συνεπώς η φροντίδα για τα ασυνόδευτα πραγματοποιείται στη τομή της περιοριστικής αυτής μεταναστευτικής πολιτικής και της υποχρέωσης του κράτους να προστατεύσει κάθε παιδί που βρίσκεται στη χώρα, καλύπτοντας κάποια θεμελιώδη δικαιώματα και βασικές ανάγκες (Kanics, Hernandez και Touzenis στο Παπαδοπούλου, 2024). Κρίνεται λοιπόν απαραίτητη η αναφορά σε κάποιες πολιτικές που επηρεάζουν τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά.

Προσδιορισμός ηλικίας

Τα ασυνόδευτα ανήλικα που εισέρχονται στην Ελλάδα στερούνται νομιμοποιητικά έγγραφα και η καταγραφή της ηλικίας τους πραγματοποιείται με βάση δηλώσεις τους, συχνά χωρίς διερμηνεία αλλά σύμφωνα με τη κρίση των αστυνομικών αρχών με βάση την εμφάνιση τους (Οικονόμου, 2020; Papadopoulos, 2020; Σπυροπούλου, 2016). Αξίζει να αναφερθεί πως πολλά παιδιά ποτέ δεν έλαβαν υπηρεσίες προστασίας σε περίπτωση που θεωρήθηκαν ενήλικα εξ αρχής χωρίς περαιτέρω διαδικασίες διερεύνησης, ειδικά αν διέθεταν είχαν πλαστό ταξιδιωτικό έγγραφο προκειμένου να ταξιδέψουν από τη χώρα καταγωγής, το οποίο ανέγραφε μια μεγαλύτερη ηλικία ή βρίσκονταν σε ηλικία μετάβασης όπου ουσιαστικά ο «προσδιορισμός ηλικίας» καθίσταται πιο αμφίβολος.

Η πιο πρόσφατη ΚΥΑ για τη διαπίστωση ανηλικότητας 9889/2020 έχει λάβει υπόψη τα πρότυπα της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Ασύλου (EASO). Ωστόσο, οι διαδικασίες προσδιορισμού/εκτίμησης ηλικίας θεωρούνται διφορούμενες/υποκειμενικές και μπορεί να οδηγήσουν σε στέρηση παροχών σε ασυνόδευτα ανήλικα και έκθεση τους σε κίνδυνο/εκμετάλλευση (Moschos, 2018; Human Rights Watch/HRW, 2017; INTERSOS & MMP, 2016; Fili & Xythali, 2017; Σπυροπούλου, 2016). Ακόμα και η ίδια η EASO (στο Papadopoulos, 2020) υπογραμμίζει ότι δεν υπάρχει ακριβής μέθοδος για προσδιορισμό ακριβούς

χρονολογικής ηλικίας, παρά μόνο μια εκτίμηση και άρα δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ο όρος «προσδιορισμός».

Σε περίπτωση αμφιβολίας ηλικίας, οι αρχές υποβάλουν τα παιδιά σε προσδιορισμό ηλικίας ενώ φορείς όπως η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού τονίζουν ότι πρέπει να δοθεί το πλεονέκτημα της αμφιβολίας κατά την απόφαση διότι υπάρχει ευρύ περιθώριο λάθους ακόμη και από τις ιατρικές εξετάσεις (οι οποίες θεωρούνται έσχατη επιλογή και οφείλει να υπερισχύει το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού). Οι διαδικασίες προσδιορισμού ηλικίας προβλέπουν εκτός των άλλων κλινικές εξετάσεις από παιδίατρο για την τριχοφυΐα, την ανάπτυξη τους (ύψος/δείκτης μάζας σώματος), οδοντιατρικές εξετάσεις, ακτινογραφίες θώρακος/καρπού/δοντιών, λήψη δακτυλικών αποτυπωμάτων και συσχέτιση τους, σε συνδυασμό με ψυχοκοινωνική εκτίμηση για τη γνωστική/συμπεριφορική/ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού (Sarantou & Theodoropoulou 2019 στο Barn, et al. 2021; HMR, 2017; Fili & Xythali, 2017; Lindsay, 2019).

Σύμφωνα με πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη (στο Σπυροπούλου, 2016) και έκθεση του HMR⁸ (2017) οι παρεμβατικές ιατρικές εξετάσεις πρέπει να αποφεύγονται εκτός εάν πρόκειται για έσχατο μέτρο και με βάση πολλαπλά πρωτόκολλα. Το HRW (2017) υπογραμμίζει πώς ειδικά οι ακτινογραφίες οι οποίες εκθέτουν τα παιδιά σε ακτινοβολία αναίτια, παραβιάζουν την ιατρική δεοντολογία. Στην ίδια έκθεση του HRW (2017) αναφέρεται ότι η Υπηρεσία Ασύλου βεβαιώνει πώς δεν τροποποιείται η καταγεγραμμένη ηλικία εκτός αν το παιδί προσκομίσει στοιχεία όπως το πρωτότυπο διαβατήριο/πιστοποιητικό γέννησης και καθ' όλη τη διάρκεια που διαρκεί μήνες ακόμη και αν εκπροσωπούνται από οργανώσεις, τα παιδιά αυτά αντιμετωπίζονται ως ενήλικα. Ως απόρροια εξαιτίας της χρονοβόρας, γραφειοκρατικής διαδικασίας αναγνώρισης τους ως παιδιά, υπονομεύεται η δυνατότητα παροχής εξειδικευμένων υπηρεσιών όπως η στέγαση σε ξενώνα, οικογενειακή επανένωση.

⁸ Human Rights Watch

Ιδρυματική φροντίδα/ιδρυματοποίηση

Προηγήθηκε αναφορά στον προσδιορισμό ηλικίας ως πρακτική και έχει γίνει νωρίτερα εκτενώς αναφορά στη σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού. Το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου σε συνδυασμό με την σύμβαση, έχουν θέσει κάποια κριτήρια για την προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων, εκτός από τις περιπτώσεις αορατότητας, «out of sight, out of right» (Mets, 2020). Κρίνεται σημαντική μια περιληπτική αναφορά στην ιδρυματική φροντίδα.

Γενικότερα, τα παιδιά αυτά συνήθως διαμένουν σε δομές παιδικής προστασίας ή ασφαλείς ζώνες των ΚΥΤ. Σύμφωνα με το Greek Council for Refugees (2019) αλλά και το Refugee Support Aegean, (2018) στο Tsavdaroglou & Kaika, (2022) τα ΚΥΤ προσιδιάζουν με απομονωμένα «γκέτο», αφού πρόκειται για αποκομμένα από τον αστικό ιστό πλαίσια, με ανεπαρκείς συνθήκες διαβίωσης. Αυτό το επιβεβαιώνει και η τελευταία έκθεση του Refugee Support Aegean (2024) όπου αποδεικνύει τις συνθήκες απομόνωσης/ιδρυματοποίησης από τις τοπικές κοινότητες που βιώνουν όσα άτομα διαμένουν σε ΚΥΤ στην ενδοχώρα.

Παράλληλα, οι δομές φιλοξενίας οδηγούν σε ιδρυματοποίηση. Η ιδρυματοποίηση αφορά την πρακτική παρατεταμένης διαμονής σε κλειστές δομές και αυτή η συνθήκη διαταράσσει την ανάπτυξη πχ. των παιδιών ή και συχνά έχει ως απόρροια την δευτερογενή κακοποίηση εντός των ιδρυμάτων (IJendoorn et al, 2020). Χαρακτηριστική είναι η απουσία ιδιωτικότητας/προσωπικού χώρου, αφού όπως ορίζεται και στη ΚΥΑ 187634/2023, ο προσωπικός χώρος (κρεβάτι & ατομικό ερμάριο σε δωμάτιο) ορίζεται επαρκής σε τέσσερα τετραγωνικά μέτρα και άνω, ανά παιδί.

Επιπρόσθετα, η ΚΥΑ προβλέπει εβδομαδιαίο πρόγραμμα σίτισης των παιδιών, το οποίο θέτει τα γεύματα αλλά και συγκεκριμένες ώρες όπου τα παιδιά μπορούν να τραφούν, ορίζεται συγκεκριμένος αριθμός ρουχισμού, εσωρούχων, όπου συχνά προέρχεται από δωρεές/μαζικές αγορές, υπονομεύοντας το δικαίωμα των

παιδιών στην αυτοδιάθεση. Προβλέπεται επίσης χρηματική ενίσχυση με ένα συμβολικό ποσό για τις λοιπές ανάγκες του παιδιού, το οποίο συνήθως ορίζεται σε 1 ευρώ/ανά ημέρα.

Παρακάτω θα αναλυθεί διεξοδικά το κλείσιμο πολλαπλών στεγαστικών προγραμμάτων, θέτοντας ως μοναδική στεγαστική πολιτική τα ΚΥΤ, αν το άτομο βρίσκεται στο στάδιο εξέτασης ασύλου. Η γκετοποίηση και η ιδρυματοποίηση σε συνδυασμό με το διπλό προφίλ ανηλικότητας και μεταναστευτικού/προσφυγικού προφίλ, αποτελεί μια αντιμεταναστευτική πολιτική που επηρεάζει δυσανάλογα τα ασυνόδευτα ανήλικα, για τα οποία θεωρείται πολυτέλεια η διαμονή τους σε δομή φιλοξενίας, παρότι βασίζεται στη λογική της ιδρυματικής φροντίδας.

1.4. Κριτική της «ευαλωτότητας» ως έννοια

Στο παρόν υποκεφάλαιο θα επιχειρηθεί να συζητηθεί το πώς η έννοια της ευαλωτότητας συχνά οδηγεί σε αποκλεισμό, ιδιαίτερα σε σχέση με τον πληθυσμό της παρούσας διπλωματικής, όπου συχνά δίνεται έμφαση κυρίως στην ηλικία αλλά και πώς οι Κοινωνικές/οί Λειτουργοί καλούνται να ασκήσουν έναν ελεγκτικό ρόλο όπου προτεραιοποιεί με κριτήρια ευαλωτότητας.

Σύμφωνα με έκθεση του Διεθνή Οργανισμού Μετανάστευσης που συνέταξαν οι Galos et al., (2017:3) *«ο ΔΟΜ ορίζει την ευαλωτότητα ως τη μειωμένη ικανότητα ενός ατόμου ή μιας ομάδας να γίνουν σεβαστά τα δικαιώματά τους ή να αντιμετωπίσουν, να αντισταθούν ή να ανακάμψουν από την εκμετάλλευση ή την κακοποίηση» (ΔΟΜ, 2016α). Αυτό χαρακτηρίζεται από «την παρουσία ή την απουσία παραγόντων ή περιστάσεων που αυξάνουν τον κίνδυνο ή την έκθεση σε, ή προστατεύουν από την εκμετάλλευση, ή την κακοποίηση».*

Γενικότερα, η ιδιότητα του παιδιού ως αιτών άσυλο είναι καθοριστική για τη βλάβη που είτε έχει υποστεί ή υπάρχει βάσιμος φόβος ότι θα υποστεί, εφόσον οι διώξεις πλήττουν δυσανάλογα τα παιδιά και ταυτόχρονα παραβιάζονται επιπλέον δικαιώματα που αναγνωρίζουμε στα παιδιά στις σύγχρονες κοινωνίες

(Σπυροπούλου, 2016). Σύμφωνα με την Derluyn (2018) η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού θέτει το αυστηρό όριο των 18 ετών και δημιουργεί τον διαχωρισμό των δικαιωμάτων, κάτι που αντανάκλαται στη περίπτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων.

Η «ευαλωτότητα» συχνά σχετίζεται με πολύ συγκεκριμένα κριτήρια όπως η ηλικία και το φύλο, με την ηλικία να αποτελεί το βασικό κριτήριο για την απόδοση σημαντικών δικαιωμάτων (Derluyn, 2018). Ως απόρροια οι αιτούντες/σες άσυλο κατηγοριοποιούνται σε «άξιους/ες για φροντίδα» (deserving) και «μη άξιους/ες» (undeserving), δημιουργώντας πολιτικές εξαιρέσεων για τους/τις «πιο ευάλωτους/ες», συγκρίνοντας τα ασυνόδευτα ανήλικα αλλά και ταυτόχρονα πλαισιώνοντας την πλειοψηφία των ενηλίκων ως λιγότερο άξιων για παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και ως ανεπιθύμητων (Silverman, 2016 στο Derluyn, 2018; Mishra et al., 2020 και Fassin, 2010; Kotef, 2010; Ticktin, 2011 στο Mishra, 2019).

Σύμφωνα με τους Mishra et al., (2020) εξαιτίας του τρόπου ερμηνείας της ευαλωτότητας, υπάρχουν συγκρίσεις ανάμεσα και στα ασυνόδευτα ανήλικα, με προτεραιοποίηση της στέγασης εκείνων που είναι ηλικιακά μικρότερα και όχι 17 ετών, παραβλέποντας τη παρατεταμένη αστεγία, τις δυσμενείς συνθήκες ταξιδιού που βίωσαν αλλά και την επιτακτική ανάγκη για απόκτηση δεξιοτήτων λόγω της επικείμενης ενηλικίωσης. Η έμφαση στη παροχή υποστήριξης στο πιο ευάλωτο πληθυσμό ενδεχομένως συνιστά μια απλοϊκή ερμηνεία με «αστυνομοκρατούμενα όρια» αφού η ευαλωτότητα δεν είναι πάντα εγγενής αλλά σχετίζεται και με δομικά αίτια (Peroni & Timmer, 2013 στο Mishra et al., 2020).

Παράλληλα, σύμφωνα με την Derluyn (2018), εκτός από την έμφαση στα μικρότερα ανήλικα, κατά την δημιουργία παροχών για ασυνόδευτα ανήλικα, οι υπεύθυνοι/ες χάραξης κοινωνικών πολιτικών σε Ευρωπαϊκό επίπεδο έχουν αναφερθεί στην ωριμότητα αυτών των παιδιών, τόσο καθώς έχουν ζήσει μεγάλα διαστήματα μόνα τους, αλλά και επειδή στις «Δυτικές χώρες» τα παιδιά δεν έχουν λιγότερες ευθύνες. Η πολιτική επιλογή να στηρίζονται λιγότερο, «ψυχολογικοποιείται» με την χρήση εννοιών «ωριμότητας» (Derluyn, 2018). Ο αποκλεισμός αλλά και η ευαλωτότητα οδηγούν στη διαπίστωση ότι κάποιες ομάδες/ταυτότητες είναι πιο ευάλωτες και χρειάζεται να λάβουν στήριξη οπότε η

έννοια μπορεί στην πραγματικότητα να χαρακτηριστεί ασύμμετρη ή και άνιση καθώς οδηγεί και σε αποκλεισμούς (Rodríguez Lopez et. al., 2021).

Ο Cummins (2019) υπογραμμίζει τη χρήση της ευαλωτότητας με πιο πατερναλιστικούς όρους στο χώρο της κοινωνικής πρόνοιας, η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με νεοφιλελεύθερες πολιτικές και μια ατομοκεντρική οπτική. Ο ίδιος τονίζει ότι η έννοια έχει συνδεθεί με το πεδίο της κοινωνικής εργασίας όπου αυτή προσδιορίζεται από επαγγελματίες και όχι από τα άτομα, δημιουργώντας μια γραφειοκρατική κουλτούρα περιορισμού και όχι αύξησης/επέκτασης δικαιωμάτων. Όπως η Τελώνη (2020) εξηγεί, η Κοινωνική Εργασία προέρχεται ιστορικά από την φιλανθρωπία, όπου είχαν τεθεί και τότε, πχ. για τον φτωχό πληθυσμό, κριτήρια για το ποιος/α αξίζει βοήθεια και ποιος όχι (deserved & underserved) και η ίδια η Κοινωνική Εργασία χρησιμοποιείται και ως μέσο ελέγχου.

Οι Κοινωνικές/οί Λειτουργοί σύμφωνα με τους Mishra et al., (2020), έχουν συχνά την ευθύνη για την αναφορά/ταξινόμηση της ευαλωτότητας των ασυνόδευτων ανηλίκων, στην οποία σημειώνεται μεγάλη διαφοροποίηση ανάλογα με τον τρόπο που κάθε επαγγελματίας συμπληρώνει τις σχετικές παραπομπές. Στην ουσία πρέπει να συμπληρώσουν «δημιουργικά» τα εν λόγω έντυπα, βιώνοντας μια παράλληλη ηθική πρόκληση για το πώς να επιλύσουν ανισότητες που βιώνουν τα εξυπηρετούμενα τους μέσα σε μια συνθήκη διαρκούς πίεσης από την τωρινή μεταναστευτική πολιτική που έρχεται σε αντίθεση με τις ανάγκες των παιδιών (Derluyn, 2018).

Όπως υπογραμμίζει ο Tsitselikis (2019), προγράμματα στέγασης όπως το ESTIA II, στο οποίο θα αναφερθούμε στη συνέχεια, ιεραρχούσαν τις 22.000 στεγαστικές θέσεις με κριτήρια ευαλωτότητας. Ακόμη και το διάστημα τερματισμού του εν λόγω προγράμματος το 2022, οι μόνες αποδεκτές παραπομπές αφορούσαν τον πιο ευάλωτο πληθυσμό, χωρίς ξεκάθαρα κριτήρια, ενώ παράλληλα πραγματοποιήθηκαν πολλαπλές εξώσεις. Η παροχή στήριξης με μοναδική ερμηνεία την ευαλωτότητα συμβάλλει συχνά στη «θυματοποίηση» των παιδιών, αποκρύπτοντας στην ουσία δυνατότητες/δράσεις και καταπατώντας δικαιώματα (Orgocka, 2012- Seglem, Oppedal, & Roysamb, 2014 στο Digidiki & Bhabha, 2018).

Όπως τονίζεται και στην έκθεση της Refugee Support Aegean (2024), μοναδική πλέον μορφή στέγασης για αιτούντες/αιτούσες άσυλο αποτελούν τα ΚΥΤ και ΕΔΠΦΑΑ⁹ ακόμα και εάν θεωρούνται «ευάλωτοι/ες» έπειτα από την κατάργηση του προγράμματος ΕΣΤΙΑ. Μάλιστα η πλειοψηφία των ατόμων που έχουν χαρακτηριστεί από την Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης ως «ευάλωτα», τοποθετούνται στις ΕΔΠΦΑΑ Ριτσώνας, Μαλακάσας, Πολύκαστρου, Σερρών όπου έχουν καταγραφεί ελλείψεις σε παροχές/προσωπικό και ζητήματα ασφαλείας, παρότι η ελληνική νομοθεσία προβλέπει πώς ευάλωτα πρόσωπα έχουν πρόσβαση σε ειδικές ανάγκες υποδοχής/επωφελούνται από ειδικές συνθήκες, στην ουσία αυτές δεν διαφοροποιούνται από τις συνθήκες που βιώνει ο γενικότερος πληθυσμός (Refugee Support Aegean, 2024).

Συμπερασματικά, η ερμηνεία των πρώην ασυνόδευτων ως “μη άξιων για φροντίδα”, ακριβώς επειδή πλέον δεν θεωρούνται παιδιά, σε συνδυασμό με την αντιμεταναστευτική πολιτική που ακολουθείται, οδηγεί σε παραβίαση κοινωνικών δικαιωμάτων κατά την ενηλικίωση. Σύμφωνα με τις Gerontaki et al., (2024), τα ασυνόδευτα ανήλικα θεωρούνται «ευάλωτα» και χρήζουν προστασίας από την αστεγία και τη διαμονή σε Κέντρα Υποδοχής & Ταυτοποίησης, έως την ενηλικίωση τους.

Κεφάλαιο 2^ο: Κοινωνικά δικαιώματα που καταστρατηγούνται κατά την ενηλικίωση

2.1. Κοινωνικά Δικαιώματα

Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρηθεί να οριστεί σύντομα η έννοια του κοινωνικού δικαιώματος και θα γίνει περιληπτικά μια αναφορά στις τωρινές

⁹ Ελεγχόμενες Δομές Προσωρινής Φιλοξενίας Αιτούντων Άσυλο

πολιτικές όπου οδηγούν και σε καταστρατήγηση δικαιωμάτων. Σύμφωνα με τον Κατρούγκαλο (2006:4), «το κοινωνικό δικαίωμα είναι κάθε απονεμημένη από το Σύνταγμα ικανότητα ή εξουσία βούλησης η οποία αποσκοπεί στην ικανοποίηση συμφερόντων σχετικών με την εξασφάλιση της υπόστασης και της αξιοπρεπούς διαβίωσης του ανθρώπου ως μέλους του κοινωνικού συνόλου».

Γενικότερα, τα κοινωνικά δικαιώματα διαφοροποιούνται από άλλα θεμελιώδη δικαιώματα καθώς ο σκοπός τους σχετίζεται άμεσα με την ιστορική τους προέλευση, όπως οι κατακτήσεις μέσω των μεγάλων επαναστάσεων/κοινωνικών αγώνων του 18^{ου} & 19^{ου} αιώνα και στοχεύουν στο αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης χωρίς την εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα, γεγονός που συγκρούεται με τις «ελευθερίες» που προσφέρει το φιλελεύθερο κράτος (Κατρούγκαλος, 2006).

Τα *stricto sensu*¹⁰ κοινωνικά δικαιώματα είναι όσα αφορούν την εξασφάλιση και την προαγωγή της υπόστασης του πολίτη (υλικά και πνευματικά), όπως το δικαίωμα στην εργασία, την υγεία, την κοινωνική ασφάλιση, την κατοικία, την εκπαίδευση (Κατρούγκαλος, 2006). Αυτά τα δικαιώματα ονομάζονται και δικαιώματα δεύτερης γενιάς (Androff & Mathis, 2022). Ο Moses (2019) αναφέρει ότι από τον 20ο αιώνα υπήρξε μια στροφή προς τα κοινωνικά δικαιώματα, τονίζοντας ότι κοινωνικά δικαιώματα όπως η εκπαίδευση και η κατοικία είναι ζωτικής σημασίας για ένα ιδανικό κράτος πρόνοιας, έχοντας λάβει υπόψη και τις αρχικές ιδέες του Marshall.

Όμως η γενικότερη αντιμεταναστευτική ρητορική που επικρατεί στην Ευρώπη την τελευταία δεκαετία έχει οδηγήσει σε ανεπαρκείς, «αντί – κοινωνικές» πολιτικές για αιτούντες/σες άσυλο (Thomas, 2014 στο Neila, 2022). Η απουσία κρατικού ενδιαφέροντος να υποστηρίξει ολιστικά τους ανθρώπους, δίνοντας τον ρόλο αυτό σε ιδιωτικές πρωτοβουλίες, όπως οι ΜΚΟ, αντανakλά το νεοφιλελεύθερο σύστημα όπου περιορίζει τις κοινωνικές παροχές (Kourachanis, 2018; Teloni et al., 2020 στο Neila, 2022).

Γενικότερα η έμφαση των πολιτικών στον αποκλεισμό και ταυτόχρονα στην συμπερίληψη, την επιθυμία ή μη των μεταναστών/ριών, αποκαλύπτει την ανάγκη να προβληματιστούμε για την νεοφιλελεύθερη αυτή οπτική της «προόδου», της

¹⁰ Λατινική φράση: με την αυστηρή έννοια

«ενσωμάτωσης» - όρων που επηρεάζουν τις πολιτικές και τις συμπεριφορές απέναντι στον προσφυγικό/μεταναστευτικό πληθυσμό (Kirtsoglou & Tsimouris, 2018).

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα ασυνόδευτα ανήλικα που ενηλικιώνονται είναι οι ακόλουθες: δυσκολία πρόσβασης σε εκπαίδευση, εργασία, άσυλο/οικογενειακή επανένωση/προσδιορισμό ηλικίας, υγεία, στέγαση, απουσία κηδεμονίας, ελλιπής προετοιμασία για τη μετάβαση στην ενηλικίωση, απώλεια κοινωνικών/οικονομικών/εκπαιδευτικών δικαιωμάτων (Council of Europe & UNHCR, 2015).

Στα επόμενα υποκεφάλαια λοιπόν θα επιχειρηθεί αναλυτική αναφορά στις παραβιάσεις, εφόσον έχει ήδη προηγηθεί αναλυτική αναφορά στην κοινωνική προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα θα αναλυθεί η αυτονόμηση/μετάβαση στην ενηλικίωση καθώς και η μειωμένη πρόσβαση σε δικαίωμα στέγασης, εκπαίδευσης και νομικής προστασίας.

2.2. Αυτονόμηση/μετάβαση στην ενηλικίωση

Είναι συχνό πολλά ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά να φτάνουν στη χώρα υποδοχής κατά την περίοδο της εφηβείας και εφόσον η ειδική μέριμνα για τα ασυνόδευτα ανήλικα λήγει στην ηλικία των 18 ετών, τα παιδιά αυτά έχουν ελάχιστο χρόνο προσαρμογής και ανεξαρτητοποίησης (Winkens et al., 2023; Mishra, 2019).

Η Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού των Ηνωμένων Εθνών έχει θέσει αυστηρά ηλικιακά όρια (τα 18 έτη), δημιουργώντας έναν διαχωρισμό μεταξύ των «παιδιών» και των «ενηλίκων», με άμεση επίδραση στα δικαιώματά τους (Derluyn, 2018). Όπως όμως τονίζουν οι Winkens et al., (2023), το τι ορίζεται ως «ενηλικίωση» ενδέχεται να διαφοροποιείται μεταξύ των φορέων που ασχολούνται με τα παιδιά αλλά και μεταξύ των αντιλήψεων για το πότε πράγματι κάποιο άτομο θεωρείται ενήλικο. Στην ουσία η ενηλικίωση θεωρείται κοινωνική κατασκευή και ως εκ τούτου η νοηματοδότηση της επηρεάζεται άμεσα από τα γεωγραφικά/κοινωνικά πλαίσια που εντοπίζεται (Montgomery, 2009; Sirriyeh, 2016 στο Winkens et al., 2023).

Υπό μια νομική/πολιτική οπτική, με βάση τη προαναφερθείσα σύμβαση, η ενηλικίωση σηματοδοτεί τον τερματισμό της φροντίδας/προστασίας και υπό μια κοινωνική οπτική, η ενηλικίωση μπορεί να συσχετιστεί με την «αυτονόμηση», όπου κάποια επιτεύγματα όπως η εκπαίδευση, η οικονομική ανεξαρτησία ξεκινούν να επιτυγχάνονται, σηματοδοτώντας την επιτυχή μετάβαση από τη φροντίδα (Geenen & Powers, 2007; Sirriyeh & Ní Raghallaigh, 2018 στο Winkens et al., 2023).

Στην Ελλάδα αλλά και σε πολλές χώρες της Ευρώπης προβλέπεται η αποχώρηση από το στεγαστικό πλαίσιο κατά την ενηλικίωση. Η απότομη απομάκρυνση από τους ξενώνες κατά τη πρώιμη ενήλικη ζωή, την ίδια ημέρα με την ενηλικίωση, συχνά ωθεί τα άτομα σε επισφαλή εργασιακά/στεγαστικά πλαίσια και μειώνονται φανερά οι παροχές, όπως συνοδεία σε νοσοκομεία, τις οποίες λαμβάνουν όσο θεωρούνταν «ευάλωτα» και πλέον καλούνται να επιβιώσουν μόνοι τους (Derluyn, 2018; Mishra, 2019; Mai, 2010). Σε αντίθεση με άλλα παιδιά ίδιας ηλικίας που ανυπομονούν να γιορτάσουν τα 18α γενέθλια τους, τα ασυνόδευτα ανήλικα δεν έχουν κανέναν λόγο για να γιορτάσουν (UNHCR & Council of Europe, 2014).

Γενικότερα αποσιωπάται ότι αυτά τα νεαρά άτομα, στερούνται κοινωνικών προνομίων, γεγονός που καθιστά πιο δύσκολη τη διαδικασία (Mishra, 2019) και ότι βρίσκονται μακριά από την οικογένεια τους, τη κοινότητα τους σε μια νεαρή ηλικία, γεγονός που δυσχεραίνει την σωματική, ψυχοκοινωνική/συναισθηματική τους ανάπτυξη και ως εκ τούτου την μετάβαση στην ενηλικίωση (Mishra et. al, 2020). Η έλλειψη πολλαπλών προνομίων (όπως τα νομιμοποιητικά έγγραφα/η γνώση Ελληνικών), οδηγεί σε επισφαλείς συνθήκες εργασίας και διαβίωσης κατά τη προσπάθεια αυτής της επιβίωσης αφότου ενηλικιωθούν (Gerontaki et al., 2024; UNHCR / Council of Europe, 2014) και γενικώς η ερμηνεία ότι αυτά τα νεαρά άτομα δεν χρειάζονται πλέον φροντίδα συχνά οδηγεί σε αύξηση πιθανότητας εκμετάλλευσης (Feldman, 2018; Kotef, 2010; Ticktin, 2011 στο Mishra, 2019).

Στη σχετική ΚΥΑ 137051/2024 αναφέρεται ότι τα πλαίσια φιλοξενίας οφείλουν να προετοιμάσουν τα ανήλικα για την επικείμενη αποχώρηση τους, τουλάχιστον δύο μήνες πριν την ημερομηνία ενηλικίωσης τους και σε περίπτωση που

το χρονικό διάστημα είναι μικρότερο, οι διαδικασίες ξεκινούν άμεσα καθώς τα ενήλικα άτομα οφείλουν μέσα στις πρώτες 10 ημέρες της ενηλικίωσης να έχουν αποχωρήσει. Προβλέπονται κυρίως δύο είδη παρατάσεων διαμονής. Η μια παράταση αφορά εκπαιδευτικούς λόγους, δηλαδή σταθερή φοίτηση σε σχολική μονάδα, όπου η παράταση ισχύει έως την ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής περιόδου. Η συγκεκριμένη παράταση θα αναλυθεί περαιτέρω σε ξεχωριστό υπό-κεφάλαιο σχετικό με τη μειωμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση.

Η δεύτερη παράταση αφορά ανήλικα παιδιά που θεωρούνται ευάλωτα σε σχέση με ζητήματα ψυχικής και σωματικής υγείας και δεν δύναται να μετακινηθούν άμεσα σε ΚΥΤ ή απαιτείται παραπάνω χρόνος για να βρεθεί κατάλληλο στεγαστικό πλαίσιο για τις ανάγκες τους. Απαιτείται να προσκομίστούν υποστηρικτικά έγγραφα τεκμηρίωσης, οι ενέργειες που έχουν ήδη πραγματοποιηθεί από την Κοινωνική Υπηρεσία για την εξεύρεση λύσης και να δοθεί ένα πιθανό χρονοδιάγραμμα για την επίτευξη λύσης μέσα στο διάστημα παράτασης φιλοξενίας, το οποίο δεν είναι εφικτό να ξεπεράσει το διάστημα των έξι μηνών, πέρα από εξαιρετικές περιπτώσεις όπου δίνεται ακόμη ένας μήνας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το 2023 αφαιρέθηκε σιωπηλά η παράταση για λόγους υγείας στη τότε ΚΥΑ 187634/2023, όπου έπειτα από κινητοποιήσεις από συλλογικότητες όπως το Δίκτυο Δράσης Κοινωνικών Λειτουργιών Ελλάδας και προβληματισμούς/διαμεσολάβηση κάποιων φορέων, υπήρξε τροποποίηση και εκ νέου ένταξη της παράτασης με την τροποποίηση 330659/24.06.2024 (Gerontaki et al, 2024).

Γενικότερα, στις 17/05/2024 η Γενική Γραμματεία Ευάλωτων Πολιτών και Θεσμικής Προστασίας εξέδωσε έναν Απολογισμό Δράσεων για το 2023, όπου γίνεται ελάχιστη αναφορά στην υποστήριξη για εξεύρεση εργασίας και καμία αναφορά για δράσεις αναφορικά με την μετάβαση στην ενηλικίωση ή τα εμπόδια που συναντούν τα παιδιά που ενηλικιώνονται. Αντίθετα, στην Εθνική Στρατηγική για την Προστασία των Α.Α. (2022) γίνεται αναφορά, αναγνωρίζοντας τις πολλαπλές δυσκολίες που βιώνουν τα νεαρά άτομα κατά τη μετάβαση στην ενηλικίωση εφόσον δεν υπάρχει

πλέον νομικό πλαίσιο προστασίας για το συγκεκριμένο ηλικιακό στάδιο και πώς η κατάσταση τους ενδέχεται να επιδεινωθεί και να βρίσκονται σε πιο ευάλωτη θέση.

Επιπρόσθετα, αναφέρεται ότι «Οι νέοι που μεταβαίνουν στην ενήλικη ζωή, από δεκαοκτώ (18) έως είκοσι ένα (21) ετών, πρέπει να αναγνωρίζονται ως ξεχωριστή ομάδα και να τους παρέχεται κοινωνική προστασία. Για τον σκοπό αυτό, η δράση που θα ληφθεί πρέπει να είναι αμφίδρομη, εστιάζοντας, αφενός, στην προετοιμασία των ανηλίκων για την ενηλικίωση και την αυτονομία τους κατά τα τελευταία έτη της εφηβείας και, αφετέρου, στην εξασφάλιση ενός δικτύου ασφαλείας για τους νεαρούς ενήλικες με την παροχή υπηρεσιών, ιδίως ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και στέγασης» (Εθνική Στρατηγική για την Προστασία των Ασυνόδευτων Ανηλίκων, 2022: 76).

Έως το 2024, δεν έχει δημιουργηθεί κάποιο επίσημο κρατικό πρόγραμμα που να λαμβάνει υπόψη την Εθνική Στρατηγική, παρότι έχουν υπάρξει αναφορές για πιθανά προγράμματα στο μέλλον, όπως η δράση «ΠΥΞΙΔΑ-Συμπληρωματικός Μηχανισμός Υποστήριξης της Εθνικής Στρατηγικής για την Προστασία των Ασυνόδευτων Ανηλίκων στην Ελλάδα».

Μόνο το πρόγραμμα Ημιαυτόνομης Διαβίωσης (για παιδιά 16-18) ασχολείται διεξοδικά με την «αυτονόμηση» και την «ενσωμάτωση», θέτοντας τα ως βασικούς σκοπούς λειτουργίας του. Γενικότερα, σύμφωνα με τον Favell (2022) η έννοια της «ενσωμάτωσης των μεταναστών» ή της «ένταξης» συναντάται συχνά και ως προοδευτική έννοια στο χώρο της διεθνούς μετανάστευσης, ενώ στην ουσία οι παγκοσμιοποιημένες κοινωνίες θεωρούν ότι πρέπει να προσαρμοστούν οι άνθρωποι με διαφορετικό διαπολιτισμικό υπόβαθρο στα κυρίαρχα δυτικά πρότυπα, αναπαράγοντας μια αποικιοκρατική κοσμοθεωρία που συχνά είναι εθνικιστική.

Δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός της έννοιας της κοινωνικής ενσωμάτωσης. «Ένας διαφορετικός ορισμός ορίζει ότι η ενσωμάτωση είναι μια διαπραγμάτευση μεταξύ των συνθηκών και των πολιτισμών, του παρελθόντος και του παρόντος, και της χώρας καταγωγής και της χώρας υποδοχής, όπου η ταυτότητα αμφισβητείται και διαρκώς αυξομειώνεται» (Bhatia and Ram, 2009 στο Kourachanis, 2018:222). Η κοινωνική ένταξη διευκολύνεται με την ανάπτυξη των

γλωσσικών/πολιτιστικών γνώσεων της χώρας υποδοχής, με την εξασφάλιση σταθερότητας και ασφάλειας, ή απόκτησης ιθαγένειας (Ager και Strang, 2008 στο Kourachanis, 2018).

Είναι σημαντικό να αναδειχθεί η πίεση που ασκεί ο καπιταλισμός για ομογενοποίηση, «επιτυχημένους μετανάστες» αντί να επιδιώκεται η αυτονόμηση/ενσωμάτωση αφού εξασφαλιστεί η ποικιλομορφία ή αντί να δοθεί έμφαση σε δομικά αίτια που καθιστούν μη εφικτή την αυτονόμηση (Favell, 2022). Η έμφαση σε τέτοιες έννοιες συχνά συμβάλει στην αύξηση των ανισοτήτων και την ενίσχυση του νεοφιλελεύθερου, καπιταλιστικού συστήματος ενώ παράλληλα οι μετανάστες/ριες ορίζονται ως επιθυμητοί/ές ή ανεπιθύμητοι/ες, με βάση την επιτυχή ή μη προσαρμογή τους (Favell, 2022). Η ανάδειξη των δικαιωμάτων που παραβιάζονται στα επόμενα κεφάλαια, αναδεικνύει τη προβληματική λογική που ελλοχεύει κατά την έμφαση στην ενσωμάτωση και την αυτονόμηση.

2.3. Μειωμένη πρόσβαση στο δικαίωμα σε στέγη

Γενικότερα η Σύμβαση του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και το Πρωτόκολλο του 1967 εκτός των άλλων προσδιορίζει τα δικαιώματα των ανθρώπων που αιτούνται άσυλο σε κοινωνικό επίπεδο, όπως το δικαίωμα στη στέγαση (Androff & Mathis, 2022). Σύμφωνα με τις Gerontaki et al., (2024) το ζήτημα της στέγασης για τον προσφυγικό/μεταναστευτικό πληθυσμό γενικότερα αλλά ιδίως για τα νεαρά ενήλικα άτομα είναι πολύπλοκο διότι τα κρατικά στεγαστικά προγράμματα έχουν τερματιστεί, απαιτώντας από τα άτομα να είναι πλήρως ανεξάρτητα στην ηλικία των 18 ετών και να έχουν τη δυνατότητα να εξασφαλίσουν τη στέγαση τους. Από το 2022 έχει ανακοινωθεί από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου ο τερματισμός του βασικού στεγαστικού προγράμματος ESTIA II. Συνεπώς η μόνη επίσημη στεγαστική πολιτική για τον ενήλικο πληθυσμό είναι η τοποθέτηση του σε Κέντρα Υποδοχής Προσφύγων (ΚΥΤ) εάν διαθέτει κάρτα ασύλου σε ισχύ ή η αστεγία (Gerontaki et al., 2024).

Οι Barn et al. (2021);Kourachanis (2018) τονίζουν ότι η «κοινωνική ένταξη» μέσω του προγράμματος ESTIA II δεν ήταν εφικτή καθώς οι εν λόγω παρεμβάσεις

λειτουργούσαν αποσπασματικά, στοχεύοντας κυρίως σε μια προσωρινή διαχείριση της κατάστασης και όχι σε μια ολιστική υποστήριξη. Τη δεδομένη στιγμή όμως μετά την ενηλικίωση δεν υπάρχει κανένα κρατικό μεταβατικό – έστω ανεπαρκές – πρόγραμμα στέγασης και υποστήριξης του νεαρού πληθυσμού. Αυτή η ανακοίνωση τερματισμού του προγράμματος οδήγησε σε εξώσεις και σε αναμονή ή απευθείας απόρριψη αιτημάτων για πλέον ενήλικα/πρώην ασυνόδευτα παιδιά όπου ξαφνικά έπρεπε να επιβιώσουν μόνο τους ή να επιστρέψουν σε ΚΥΤ που δεν κρίθηκαν κατάλληλα για να διαμείνουν όσο ήταν ανήλικα.

Κατά την περίοδο ενηλικίωσης του ατόμου υποβάλλεται αίτημα στέγασης σε σχετική πλατφόρμα διαχείρισης των αιτημάτων όπου αναφέρονται τα βασικά στοιχεία του παιδιού καθώς και πιθανές επιπλέον «ευαλωτότητες» που χρειάζεται να εξεταστούν κατά την στεγαστική του τοποθέτηση σε κάποιο ΚΥΤ. Σύμφωνα με τον Kourachanis (2018), τα κριτήρια ευαλωτότητας στα πλαίσια επιλεξιμότητας, οδηγούν στην κανονικοποίηση των αιτούντων άσυλο διότι δεν θεωρούνται όλα τα άτομα που αιτούνται άσυλο ευάλωτα, αλλά αυτό σχετικοποιείται και συνεπώς εξομαλύνεται η διαμονή τους σε ΚΥΤ.

Η διαμονή των ανθρώπων σε ΚΥΤ προβλέπεται κυρίως κατά την εξέταση του αιτήματος ασύλου τους και τα ΚΥΤ είναι τοποθετημένα μακριά από τον αστικό ιστό (Refugee Support Aegean, 2024). Όσα άτομα λαμβάνουν θετική απόφαση στο αίτημα ασύλου δεν δικαιούνται επιπλέον στήριξη από το κράτος καθώς θεωρείται ότι μπορούν να εργαστούν/νοικιάσουν ένα δικό τους διαμέρισμα ενώ όσα άτομα λαμβάνουν αρνητική απόφαση χρειάζεται να αποχωρήσουν από τα ΚΥΤ (Glyniadaki, 2021).

Παράλληλα, από τα μέσα του 2019 το στεγαστικό πρόγραμμα HELIOS ξεκίνησε να λειτουργεί σε συνεργασία με τον ΔΟΜ και το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου και στόχος του είναι να στηριχθούν αποκλειστικά αναγνωρισμένοι/ες πρόσφυγες/προσφύγισσες όπου θα έχουν την ευθύνη για την εξεύρεση διαμερίσματος, προσκόμιση έγκυρου μισθωτηρίου συμβολαίου ώστε το πρόγραμμα να συμβάλλει οικονομικά στην κάλυψη ποσού του ενοικίου και άλλων εξόδων αλλά και να παρέχει κάποιες ακόμα υπηρεσίες όπως μαθήματα Ελληνικών (Neila, 2022).

Ωστόσο, το πρόγραμμα αυτό δεν είναι ξεκάθαρο αν θα τερματιστεί μόνιμα ή για μικρό διάστημα με αποτέλεσμα συχνά οι περισσότερες αιτήσεις παραμένουν σε αναμονή ή η παροχή υποστήριξης διακόπτεται απότομα ανά διαστήματα έως την ανανέωση του προγράμματος (Gerontaki et al., 2024). Ταυτόχρονα πολλά παιδιά που ενηλικιώθηκαν όπως και ενήλικα άτομα προτιμούν τη διαμονή τους σε καταλήψεις αλληλέγγυων συλλογικοτήτων όπου στέγασαν μέρος του πληθυσμού, καλύπτοντας ένα κενό που έχει προκληθεί από τις κρατικές πολιτικές (Glyniadaki, 2021; Tsavdaroglou & Kaika, 2022).

Αξίζει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το Πλαίσιο Πρότυπων Κανόνων Λειτουργίας και Αδειοδότησης Κέντρων Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων 187634/2023 προβλέπεται η σημασία στήριξης αυτών των παιδιών, η κοινωνική ένταξη τους και σταδιακή τους αυτονόμηση παρότι δεν δίνεται η δυνατότητα παράτασης διαμονής στον ξενώνα λόγω εύρεσης εργασίας ή ανάγκης εξεύρεσης διαμερίσματος. Στον Απολογισμό Δράσεων (2024) της Γενικής Γραμματείας Ευάλωτων Πολιτών και Θεσμικής Προστασίας για το 2023 γίνεται ελάχιστη αναφορά στην υποστήριξη για εξεύρεση εργασίας και καμία αναφορά για δράσεις αναφορικά με την μετάβαση στην ενηλικίωση ή τα εμπόδια που συναντούν τα παιδιά που ενηλικιώνονται.

Γενικότερα θεωρείται καλή πρακτική σε πολλούς ξενώνες, η εξασφάλιση εργασίας σε εποχική απασχόληση και η οικειοθελής αποχώρηση λόγω αυτού, όπως σε ξενοδοχεία όπου διασφαλίζεται για ένα διάστημα η προσωρινή διαμονή τους και η εργασία τους, παρατείνοντας συχνά την ανασφάλεια (στεγαστική και εργασιακή), καθώς μετά το πέρας της καλοκαιρινής περιόδου, αυτά τα παιδιά δεν διαθέτουν ένα πλαίσιο για να επιστρέψουν ή να προστατευτούν σε περίπτωση εργασιακής ή άλλης εκμετάλλευσης, εφόσον αυτή είναι η μόνη τους επιλογή.

Στον Απολογισμό Δράσεων (2024) η Γενική Γραμματεία ανέφερε ότι σχεδιάζει και προβλέπεται στο άμεσο μέλλον να υλοποιήσει το στεγαστικό πρόγραμμα «ΣΤΗΡΙΞΙΣ» που θα αφορά την παροχή ολιστικής υποστήριξης μόνο σε ευάλωτα ενήλικα άτομα που αιτούνται διεθνή προστασία, ταξινομώντας τα άτομα με βάση τις ευαλωτότητες τους για να κριθεί αν αξίζει να λάβουν ολιστική υποστήριξη

και να συμπεριλάβει σε αυτό το πρόγραμμα εκτός των άλλων, πρώην ασυνόδευτα που κρίνονται επαρκώς ευάλωτα.

Από τον Αύγουστο του 2023 μέσω Δελτίου Τύπου έχει ανακοινωθεί και η δημιουργία του HELIOS JUNIOR όπου στοχεύει στην υποστήριξη των πρώην ανηλίκων (18-21 ετών) προκειμένου να ενταχθούν στην εργασία και να αυτονομηθούν, *“συμβάλλοντας έτσι στην κοινωνική συνοχή και στην προώθηση του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής, όπως προβλέπεται και στη νέα Εθνική Στρατηγική Ένταξης που η κ. Βούλτεψη παρουσίασε τον Νοέμβριο του 2021”* (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2023).

2.4. Μειωμένη πρόσβαση στο δικαίωμα σε εκπαίδευση

Ένα άλλο δικαίωμα που καταστρατηγείται είναι το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Χαρακτηριστική είναι η πρόβλεψη παράτασης διαμονής για εκπαιδευτικούς λόγους στη σχετική ΚΥΑ, η οποία παρέχεται έως τη λήξη της σχολικής χρονιάς, προκειμένου να μη διακοπεί απότομα η σχολική φοίτηση λόγω μεταφοράς σε ΚΥΤ. Αυτή η παράταση εκτός από τα θετικά της στοιχεία, αποτελεί μια αναγνώριση του ότι η μεταφορά ενήλικου πληθυσμού σε ΚΥΤ ως πολιτική δυσχεραίνει την απόκτηση δεξιοτήτων, την συνέχιση σπουδών, την εξεύρεση εργασίας και την γενικότερη αυτονόμηση.

Το ίδιο όμως το σχολικό σύστημα έχει ήδη καταπατήσει τα δικαιώματα των παιδιών προτού ενηλικιωθούν, δημιουργώντας συνθήκες όπου δεν είναι συχνά εφικτό να ξεπεράσουν χωρίς υποστήριξη. Τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά είναι υποχρεωτικό να εγγραφούν σε σχολικές μονάδες στα πλαίσια της θεσμοθετημένης με το ΠΔ 220/2007 (αρ. 9) του ΦΕΚ Α' 251/13.11.2007 και τους ν. 4251/2014 και ν. 4540/2018 που αφορά την δωρεάν δημόσια εκπαίδευση ανηλίκων χωρίς διακρίσεις ανεξάρτητα από το νομικό τους καθεστώς (Οικονόμου, 2020; Fili & Xinthali, 2017).

Η εγγραφή των παιδιών οφείλει να πραγματοποιείται το συντομότερο δυνατό και το κάθε παιδί δικαιούται απρόσκοπτη πρόσβαση στην εκπαίδευση ανεξάρτητα από το καθεστώς του και με βάση τα άρθρα 28,29 παρ. 1 εδ. γ, 30 και 32

της Σύμβασης της Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Σπυροπούλου, 2016). Μόλις το 2017-2018 ξεκίνησε η λειτουργία των τάξεων υποδοχής σε κάποια σχολεία για ασυνόδευτα ανήλικα προσφυγόπουλα, παρότι εδώ και χρόνια υπήρχαν σχετικές νομοθεσίες, οι οποίες όμως δεν ήταν πάντοτε ξεκάθαρες και παράλληλα υπάρχουν και κάποια διαπολιτισμικά σχολεία, τα οποία εκτός των άλλων έχουν δεχτεί κριτική εξαιτίας του διαχωρισμού μεταξύ αλλοδαπών και ημεδαπών παιδιών (Καλομενίδου, 2024).

Σύμφωνα με την Οικονόμου (2020) το Υπουργείο Παιδείας δημιούργησε το σχήμα Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ) όπου μεσολαβούσε μεταξύ σχολικών μονάδων και ΚΦΑΑ για να υποστηριχθούν εμπράκτως τα παιδιά κατά την διάρκεια της εκπαίδευσης τους. Δημιουργήθηκαν οι Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ) όπου αφορούσαν για παράδειγμα τις τάξεις υποδοχής την ώρα όλων των σχολικών μαθημάτων και οι Δομές Υποδοχής Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΔΥΕΠ), όπου αποτελούν ένα απογευματινό σχολείο μόνο για πρόσφυγες/ισσες.

Υπήρξαν ωστόσο πολλαπλές δυσχέρειες όπως η ανεπαρκής πρόσληψη προσωπικού, δυσκολία συντονισμού μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων αφού πολλά παιδιά ήταν υποχρεωτικό να εγγραφούν στα μέσα της σχολικής χρονιάς, ανεπαρκής υποστήριξη αφού συχνά το προσωπικό δεν είχε επαρκείς γνώσεις για τη διδασκαλία γλώσσας σε ανθρώπους από άλλο πολιτισμικό περιβάλλον (Μυτιληναίου, 2017 & Μόσχος, 2018 στο Οικονόμου, 2020).

Πάρα πολλά ασυνόδευτα ανήλικα βρίσκονται σε αναμονή έως την έναρξη λειτουργίας των τάξεων υποδοχής όπου μπορεί να διαρκέσει μήνες ή εισέρχονται στην Ελλάδα σε ηλικία άνω των 15 ετών και συχνά μπορεί να μην έχουν λάβει (επαρκή) εκπαίδευση στη χώρα καταγωγής τους δυσκολεύονται δυσανάλογα να προσαρμοστούν και αυτό ως απόρροια οδηγεί σε σχολική διαρροή (Παγώνα, 2018 & Μόσχος, 2018 στο Οικονόμου, 2020). Επίσης πολλά παιδιά επιθυμούν να εργαστούν για διαφορετικές αιτίες οπότε αυτός είναι ένας ακόμη παράγοντας που λειτουργεί επιβαρυντικά για τη συνέχιση της εκπαίδευσης τους (Fili & Xinthali, 2017; Οικονόμου, 2020; Σπυροπούλου, 2016), ιδιαίτερα όταν γνωρίζουν ότι στο τέλος της σχολικής χρονιάς θα αποχωρήσουν από το ΚΦΑΑ.

Τα τελευταία χρόνια ειδικά η Γενική Γραμματεία καταβάλει μεγάλη προσπάθεια να ενισχύσει την εκπαίδευση, συνδέοντας την ελληνομάθεια με τη παραμονή στη χώρα όπου πέρα από τη παράταση διαμονής για εκπαιδευτικούς λόγους, μεσολάβησε ώστε στον νέο Κώδικα Μετανάστευσης (ν.5038/2023) προβλέπεται η χορήγηση άδειας διαμονής (10ετούς διάρκειας) σε όσα πρώην ασυνόδευτα ανήλικα ολοκλήρωσαν επιτυχώς τουλάχιστον τρεις τάξεις δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα έως τα 23 έτη. Η ΕΕΔΑ (2023) παρατηρεί ότι ενώ δεν έχουν επιλυθεί τα νομικά ζητήματα που αντιμετωπίζουν αυτά τα παιδιά από όταν είναι ανήλικα, ο νέος κώδικας επιχειρεί μια αναποτελεσματική ρύθμιση του σχετικού καθεστώτος κατά την ενηλικίωση.

Η ΕΕΔΑ (2023) αιτήθηκε να αποσυρθεί η εν λόγω διάταξη και να θεσπιστεί μια ευνοϊκότερη πρόβλεψη για κάθε ασυνόδευτο ανήλικο παιδί που ενηλικιώνεται, χωρίς να εξαρτάται η νόμιμη διαμονή του από το αν είχε προηγούμενο οριστικό τίτλο διαμονής ή από την εισαγωγή του παιδιού σε κάποια τριτοβάθμια σχολή (γεγονός που τροποποιήθηκε και απαιτείται μόνο η ολοκλήρωση του Λυκείου).

Όπως αναφέρει το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (στο ΕΕΔΑ, 2023) είναι απαραίτητο να ληφθεί υπόψη ότι υπάρχουν συστηματικά/χρόνια προβλήματα όπου οδηγούν στη μη ουσιαστική συμπερίληψη αυτών των παιδιών, δημιουργώντας μαθητές/ριες δύο ταχυτήτων και καθιστώντας ακόμη και την επιτυχή ολοκλήρωση των 3 τάξεων μια αρκετά δύσκολη συνθήκη. Αν λάβουμε υπόψη και την ανάγκη αυτόνομης επιβίωσης και εξασφάλισης ενοικίου ή τη διαμονή σε ΚΥΤ όπου η μεταφορά προς τα αστικά κέντρα κοστίζει ακόμα και στα πιο κοντινά ΚΥΤ, αλλά και την απώλεια επαγγελματιών στα ΚΦΑΑ όπως εκπαιδευτικούς που διαμεσολαβούν έπειτα από τη σχολική μονάδα προκειμένου να επιλυθούν απορίες, είναι φανερό η δυσκολία που αντιμετωπίζει ένα παιδί στο να συνεχίσει το σχολείο.

Ταυτόχρονα, η Γενική Γραμματεία (2023) έχει δημιουργήσει την ομάδα «Μεντόρων» όπου πρόκειται για πρώην ασυνόδευτα ανήλικα που τα κατάφεραν παρά τις αντιξοότητες και λειτουργούν ως «πρότυπα» προκειμένου να υποστηρίξουν τα παιδιά στην ένταξη. Ιδιαίτερα όμως κατά τα 17 τους έτη όπου τα παιδιά αρχίζουν να ενημερώνονται για την δυνατότητα παράτασης για εκπαιδευτικούς λόγους ή την

ανάγκη μεταφοράς τους σε ΚΥΤ, πολλά παιδιά βιώνουν μια αντίφαση. Στην ουσία επικρατεί μια αντίφαση με όλη την έμφαση στη διασφάλιση των παιδικών δικαιωμάτων έως την ημέρα της ενηλικίωσης όπως η αποτροπή εργασίας έως τα 18 έτη (Mai, 2010). Με βάση τις τωρινές πολιτικές αυτό σε μεγάλο βαθμό αποτελεί ένα μη ρεαλιστικό σενάριο και ελάχιστα παιδιά πράγματι καταφέρνουν να ολοκληρώσουν τη σχολική τους φοίτηση.

Επιπρόσθετα, έχει ενδιαφέρον το πώς θεωρούνται πιο άξια τα παιδιά που έχουν κατορθώσει να «ενταχθούν» και να μάθουν την ελληνική γλώσσα, όπου μάλιστα έχουν τη δυνατότητα να λάβουν άδεια διαμονής για 10 έτη. Παρότι είναι σημαντική η θεσμοθέτηση και δίνει τη δυνατότητα σε πολλά παιδιά να λάβουν νομιμοποιητικά έγγραφα, αξίζει να αναφερθεί ότι πολλά από αυτά τα παιδιά που δεν πληρούν αυτά τα κριτήρια ή δεν δύναται να νομιμοποιηθούν με διαφορετικό τρόπο, ενδέχεται να κρατηθούν σε ΠΡΟΚΕΚΑ έως και να απελαθούν όταν ενηλικιωθούν όπως θα αναλυθεί στο επόμενο υποκεφάλαιο.

2.5. Μειωμένη νομική προστασία κατά την ενηλικίωση

Μια σημαντική παράμετρος που αξίζει να αναφερθεί είναι η μειωμένη νομική προστασία και η διαφοροποίηση των υποθέσεων των παιδιών έπειτα από την ενηλικίωση. Στο παρόν κεφάλαιο θα αναφερθούμε κυρίως στο ενδεχόμενο κράτησης σε ΠΡΟΚΕΚΑ με σκοπό την απέλαση των πρώην ασυνόδευτων ανηλίκων, τη διαφορετική αντιμετώπιση κατά την εξέταση αιτημάτων ασύλου και την καταπάτηση του δικαιώματος στην οικογενειακή επανένωση. Αυτές οι συνθήκες δεν είναι άμεσα συνδεδεμένες μόνο με το γεγονός ότι τα νεαρά ενήλικα άτομα πλέον στερούνται εξατομικευμένη νομική και κοινωνική υποστήριξη. Στην ουσία ακριβώς εξαιτίας της ενηλικίωσης τους πλέον δεν ερμηνεύονται ως μια «ευάλωτη» ομάδα και ως εκ τούτου βιώνουν κάθε αντιμεταναστευτική πολιτική που ακολουθείται.

Εξέταση ασύλου

Γενικότερα η Ελλάδα κατατάσσεται στις ασφαλείς χώρες υποδοχής, ωστόσο έπειτα από παραβιάσεις κάποιες χώρες δεν επιστρέφουν άτομα πίσω στην Ελλάδα αν αποτέλεσε την πρώτη χώρα υποδοχής με βάση τους κανονισμούς Δουβλίνου III καθώς αναγνωρίζεται ότι δεν είναι μια χώρα που είναι σε θέση να διασφαλίσει τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο (Giannopoulou & Gill, 2019; Tsitselikis, 2019).

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Refugee Support Aegean (2021) οι επιστροφές είχαν παγώσει από το 2011 καθώς το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καταδίκασε την Ελλάδα και από τις 15/03/2017 η χώρα επανεντάχθηκε στο σύστημα έπειτα από ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ωστόσο, οι επιστραφέντες στερούνται πραγματικής πρόσβασης στο άσυλο και αντιμετωπίζουν πολλαπλές δυσκολίες (Refugee Support Aegean, 2021).

Όπως τονίζει η Σπυροπούλου (2016) πολλά ασυνόδευτα παιδιά επιχειρούν εξ αρχής να αποφύγουν διαδικασίες ταυτοποίησης/καταγραφής/λήψης δακτυλικών αποτυπωμάτων προκειμένου να αποφύγουν πιθανές επιστροφές στη πρώτη χώρα υποδοχής όταν αυτή δεν αποτελεί τον τελικό τους προορισμό, παραμένοντας εκτεθειμένα σε εκμετάλλευση/κακομεταχείριση και δηλώνοντας με χρονική καθυστέρηση την ανηλικότητα τους.

Προκειμένου να υποβληθεί αίτημα ασύλου από ένα ασυνόδευτο ανήλικο, ορίζεται ραντεβού σε Περιφερειακό Γραφείο Ασύλου, ενώ για τον ενήλικο πληθυσμό προβλέπεται το αίτημα να καταγράφεται κατά τη διαμονή τους σε ΚΥΤ. Η ανηλικότητα θεωρείται ένας παράγοντας ευαλωτότητας κατά την εξέταση του αιτήματος και λαμβάνεται υπόψη και σε σχέση με τον τρόπο που εξιστορούν τα βιώματά τους (EASO, 2024). Η εξέταση ασύλου (μέσω συνέντευξης) αποτελεί μια διαδικασία η οποία πραγματοποιείται έπειτα από τουλάχιστον κάποιους μήνες ή και χρόνο από την αρχική καταγραφή και υπάρχουν πολλές πιθανότητες κάποια παιδιά να έχουν ήδη ενηλικιωθεί και να μην διαθέτουν την απαραίτητη νομική/κοινωνική συνδρομή, ειδικά από επαγγελματίες που γνώριζαν αναλυτικά την υπόθεσή τους και αποτελούσαν πρόσωπο αναφοράς τους.

Η εξέταση ασύλου των ασυνόδευτων ανηλίκων προτεραιοποιείται (Σπυροπούλου, 2016) και ως απόρροια σε περίπτωση απορριπτικής απόφασης, το

πρώην ασυνόδευτο ανήλικο παιδί που μόλις έχει ενηλικιωθεί καλείται επειγόντως να βρει νομική βοήθεια προκειμένου να προσφύγει σε μικρό χρονικό διάστημα κατά της απόφασης προκειμένου να αποφύγει τη κράτηση/απέλαση. Χαρακτηριστική είναι η αναφορά της ΕΕΔΑ (2023) στην γνωστοποιημένη υπόθεση του αριστούχου μαθητή, Σαϊντού Καμαρά, ο οποίος ενηλικιώθηκε και κινδύνευσε καθώς απορρίφθηκε το αίτημα ασύλου του, τον Μάρτιο του 2022. Όπως τόνισε η ΕΕΔΑ (2023) αυτή η υπόθεση αναδεικνύει το κενό προστασίας που βιώνουν πολλά ασυνόδευτα παιδιά που ενηλικιώνονται σε περίπτωση λήψης απορριπτικής απόφασης.

Κράτηση/Απέλαση

Γενικότερα κατά την ενηλικίωση τα νεαρά αυτά άτομα εμφανίζονται ακόμη πιο «ευάλωτα» εφόσον δεν δικαιούνται πλέον την ίδια προστασία και ενδέχεται να έρθουν αντιμέτωπα ακόμη και με τον κίνδυνο της απέλασης (Mai, 2010; Kokkinidis, 2019 στο Mishra, 2019; UNCHR & Council of Europe, 2015; UNCHR & Council of Europe, 2014). Ουσιαστικά είτε οφείλουν να έχουν ενσωματωθεί κοινωνικά, είτε εξαφανίζονται στη κατηγορία των «παράτυπων μεταναστών/μεταναστριών», είτε σε περιπτώσεις απορριπτικών αποφάσεων ασύλου «επαναπατρίζονται» ως ενήλικοι/ες πλέον (Mai, 2010).

Στις περιπτώσεις «παράτυπης διαμονής» ενδέχεται να χορηγηθεί ένα έγγραφο παραμονής για εξαιρετικούς λόγους για μικρά διαστήματα και αναβολής απέλασης ωστόσο τα άτομα δύναται να τοποθετηθούν σε ΠΡΟΚΕΚΑ έως και 18 μήνες, αναμένοντας την απέλαση τους (Tsitselikis, 2019). Όπως όμως υπογραμμίζει ο Papastergiou (2021), με βάση πρόσφατες νομοθετικές προβλέψεις εξαιρείται το χρονικό διάστημα κράτησης λόγω προηγούμενης απόφασης απέλασης και εφόσον η κράτηση βάσει των νομικών διατάξεων περί απέλασης και επιστροφή (ν. 3907/2011 και ν. 3386/2005) μπορεί επίσης να παραταθεί έως και 18 μήνες, θεωρητικά είναι εφικτή η κράτηση έως και 36 μήνες.

Ειδικότερα τα ασυνόδευτα ανήλικα σε όλο το διάστημα μετακινήσεων τους σε χώρες της Ευρώπης ενδέχεται να τοποθετηθούν σε ΠΡΟΚΕΚΑ (UNICEF, 2017b στο Mishra, 2019) και γενικώς ερευνητές/ριες κινητικότητας έχουν παρατηρήσει ότι

εξαιτίας των γραφειοκρατικών διαδικασιών είναι συχνό κατά την διάρκεια του ταξιδιού τους να λάβουν τουλάχιστον κάποιες φαινομενικά μόνιμες διαταγές/ειδοποιήσεις απέλασης (Rozakou, 2017 και Cabot, 2014; Collyer, 2007; Schwarz, 2018 στο Mishra, 2019). Η διαδικασία της απέλασης ξεκίνησε εκ νέου να εφαρμόζεται από τα τέλη του 2016 έπειτα από μια κορύφωση κρατήσεων το 2011-2014 όπου οδήγησε σε κράτηση χιλιάδων ατόμων σε ΠΡΟΚΕΚΑ, ως εφαρμόσιμη πολιτική για απορριπτικές αποφάσεις ασύλου (Tsitselikis, 2019).

Αναφορικά με την κράτηση σε ΠΡΟΚΕΚΑ, ο Papastergiou (2021) διεξήγαγε εκ μέρους του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες και της Oxfam μια σημαντική έρευνα η οποία εντοπίζει 7 συνθήκες όπου ο εν λόγω πληθυσμός κρατείται άδικα και παρά τις επικρίσεις/καταγγελίες, οι συνθήκες δεν παρουσιάζουν βελτίωση. Στην ίδια έρευνα αναφέρεται ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διαπίστωσε ότι ενδέχεται να παραβιάζεται ακόμη και το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (απαγόρευση της απάνθρωπης ή/και εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας).

Τα κελιά αυτά σχεδιάζονται για κράτηση ωρών και όχι μηνών, χωρίς να εξασφαλίζεται η ιδιωτικότητα, ο προαυλισμός, η ασφάλεια, η ιατρική περίθαλψη, η διερμηνεία (Papastergiou, 2021). Ο αριθμός των κρατούμενων ξεπερνάει τους 2.500 και φορείς όπως το δικαστήριο της Ε.Ε. εντοπίζουν κατάχρηση της διοικητικής κράτησης και υπερπληθυσμό των ΠΡΟΚΕΚΑ ενώ η μη εξέταση εναλλακτικών μέτρων, υπονομεύει το δικαίωμα στην ελευθερία του μετακίνησης και απειλεί την πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου (Papastergiou, 2021). Ειδικά το 2015 και 2016 καταγράφηκαν πολλές κρατήσεις ασυνόδευτων ανηλίκων, στα πλαίσια της προστατευτικής φύλαξης αλλά και γενικότερα, παρά τις συνθήκες που έχουν καταγραφεί (Gill & Good, 2019).

Όπως έχει προαναφερθεί για τα ασυνόδευτα ανήλικα υπάρχει μέριμνα μη απέλασης. Ακόμα και με ένα απλό Υπηρεσιακό Σημείωμα και μια βεβαίωση φιλοξενίας από ΚΦΑΑ, ένα παιδί χωρίς άλλα νομιμοποιητικά έγγραφα έχει κάποια στοιχειώδη δικαιώματα. Σύμφωνα με τις οδηγίες της EASO (2013) στα ασυνόδευτα ανήλικα η κράτηση αποτελεί την τελευταία λύση και κατά την εξέταση/προσδιορισμό

ηλικίας δεν θα έπρεπε τα παιδιά να κρατούνται έως να αποδειχθεί «εάν έχουν φτάσει στην ηλικία ποινικής ευθύνης» (2013:19). Σύμφωνα με την ΕΕΔΑ (2023) υπάρχουν πολλά άτομα που έχουν απορριφθεί οι αιτήσεις διεθνούς προστασίας τους από την περίοδο που είναι ανήλικες/οι και γενικώς δεν έχει υπάρξει πλήρως θεσμοθετημένο το καθεστώς «υπό ανοχή» παραμονή αλλά προβλέπεται αναβολή επιστροφής τουλάχιστον έως την ενηλικίωση τους.

Οικογενειακή επανένωση

Μια μείωση νομικής προστασίας/παροχών αφορά την επιτυχημένη ολοκλήρωση οικογενειακών επανενώσεων σε περίπτωση που ένα παιδί ενηλικιώνεται (UNCHR & Council of Europe, 2015). Γενικότερα σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Υπουργείου Μετανάστευσης, στην ενότητα Δουβλίνο III, προβλέπεται η δυνατότητα οικογενειακής επανένωσης με μέλος¹¹ της οικογένειας όπου βρίσκεται νόμιμα σε κάποιο από τα κράτη που υπάγονται¹² στο «Δουβλίνο III» και άρα είναι εφικτό να αιτηθεί ένα παιδί να εξεταστεί σε αυτό το κράτος το αίτημα ασύλου του, εάν αυτό είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του.

Προκειμένου να αξιολογηθεί το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, συμπληρώνεται μια αναλυτική κοινωνική – νομική έκθεση – ένα «εργαλείο αξιολόγησης του βέλτιστου συμφέροντος» με βάση τον Κανονισμό Δουβλίνου 604/2013 όπου αφορά στοιχεία για όλο το αίτημα ασύλου, το ταξίδι του παιδιού, τις σχέσεις του παιδιού με την οικογένεια του, εκτιμήσεις επαγγελματιών σε σχέση με το αν θα ήταν θετική μια επανένωση με την οικογένεια του και γιατί, γραπτή τοποθέτηση του παιδιού και του συγγενή για τις αιτίες που κρίνεται σημαντική η επανένωση, έγγραφα που να αποδεικνύουν τα λεγόμενα, τυχόν ευαλωτότητες και τον συγγενικό δεσμό.

Παράλληλα, υπάρχουν κάποιες ακόμα διαδικασίες, όπως το ενδεχόμενο αναγκαιότητας διενέργειας DNA test και γραφειοκρατικές ενέργειες και ως απόρροια

¹¹ Αφορά μόνο γονείς ή αδέρφια, θείους/ες (αδέρφια γονέων) και παππού/γιαγιά του ανήλικου παιδιού

¹² αφορά κυρίως τα 27 κράτη της ΕΕ και 4 συνεργαζόμενα κράτη, την Ελβετία, Ισλανδία, Νορβηγία και Λιχτενστάιν ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο εξαιτίας του BREXIT εξετάζει δεσμευτικά μόνο αιτήματα έως τις 31/12/2020.

η υποστήριξη των ανηλίκων από εκπρόσωπο κρίνεται απαραίτητη προκειμένου να επιτευχθεί η οικογενειακή επανένωση. Δίνεται ένα χρονικό περιθώριο 3 μηνών από την καταγραφή (απόκτηση κάρτας ασύλου/αίτημα για διεθνή προστασία) προκειμένου το παιδί να καταθέσει αίτημα οικογενειακής επανένωσης, όσο είναι ακόμα ανήλικο.

Κάποιες χώρες όπως η Σουηδία και η Αυστρία διακόπτουν την διαδικασία της οικογενειακής επανένωσης εάν το παιδί ενηλικιωθεί (UNCHR & Council of Europe, 2015). Στην Ελλάδα παρότι ένα αίτημα μπορεί να είναι ενεργό και στις αρχές της ενηλικίωσης εάν κατατέθηκε από την περίοδο της ανηλικότητας, το παιδί δεν λαμβάνει πλέον εξατομικευμένη υποστήριξη προκειμένου να ολοκληρωθεί η οικογενειακή επανένωση ή ενδέχεται για κάποια διαστήματα να παραμείνει απροστάτευτο έως ότου μεταφερθεί.

Κεφάλαιο 3^ο: Μεθοδολογία Έρευνας

3.1. Σκοπός έρευνας, στόχοι, ερευνητικά ερωτήματα

Στο θεωρητικό μέρος αναλύθηκε διεξοδικά η ανασφάλεια που βιώνουν τα ασυνόδευτα ανήλικα παιδιά κατά τη μετάβαση της ενηλικίωσης καθώς παραβιάζεται μια σειρά κοινωνικών ή και γενικότερων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σκοπό της παρούσας έρευνας αποτελεί η διερεύνηση των δικαιωμάτων που παραβιάζονται κατά την ενηλικίωση αλλά και ποιες είναι οι ανάγκες κατά αυτή τη μετάβαση και κατά πόσο καλύφθηκαν. Παράλληλα, σκοπός της έρευνας είναι και η ανάδειξη της απουσίας σχετικών υποστηρικτικών πολιτικών που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν προστατευτικά προκειμένου να διασφαλιστεί η ομαλή μετάβαση στην ενηλικίωση.

Η έρευνα απευθύνεται σε νεαρά άτομα (18-22 ετών) με μεταναστευτικό/προσφυγικό προφίλ, τα οποία έφτασαν στην Ελλάδα ως ασυνόδευτα ανήλικα και διέμεναν για κάποιο διάστημα σε Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (ΚΦΑΑ) ή σε διαμερίσματα SIL (Ημιαυτόνομης Διαβίωσης) ή σε Ασφαλείς Ζώνες (Safe Zones) και ομιλούν μια από τις ακόλουθες γλώσσες: Ελληνικά, Αγγλικά, Φαρσί. Προκειμένου εξ αρχής να διεξαχθεί μια έρευνα, αλλά και να αποφασιστεί ποια είναι η ορθότερη μέθοδος, απαιτείται να υπάρχει ένας προβληματισμός και συνεπώς να προκληθούν κάποια ερευνητικά ερωτήματα (Παρασκευοπούλου – Κόλλια, 2019).

Συνεπώς, επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας αποτελούν τα παρακάτω:

1. Πέρα από τη στεγαστική επισφάλεια, ποια άλλα κοινωνικά δικαιώματα των πρώην ασυνόδευτων ανηλίκων καταστρατηγούνται κατά την ενηλικίωση;
2. Ποιες είναι οι ανάγκες τους κατά τη μετάβαση στην ενηλικίωση; Καλύφθηκαν ή όχι;
3. Ποια είναι τα θετικά και τα αρνητικά σημεία κατά τη γνώμη τους για τους φορείς/πολιτικές/υπηρεσίες που ασχολούνται με αυτή τη μετάβαση;

Για τη διερεύνηση των παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων η μεθοδολογία της παρούσας έρευνας είναι η ποιοτική μέθοδος. Οι Hammarberg et al. (2015) υπογραμμίζουν ότι το είδος της μεθόδου που θα εφαρμοστεί εξαρτάται από τα

ερευνητικά ερωτήματα και τους σκοπούς της έρευνας, όπως το εάν επιθυμούμε να απαντηθούν ερωτήματα σχετικά με την εμπειρία, την οπτική κυρίως του ίδιου του ατόμου που συμμετέχει.

Όπως οι Παρασκευοπούλου - Κόλλια (2019); οι Denzin & Lincoln (2017) υπογραμμίζουν η ποιοτική μέθοδος κρίνεται κατάλληλη για την εις βάθος κατανόηση εμπειριών/αναγκών/συναισθημάτων ειδικά εφόσον τα ερωτήματα αφορούν ευαίσθητα κοινωνικά ζητήματα. Καθώς η έρευνα επικεντρώνεται στην οπτική των ίδιων των πρώην ασυνόδευτων ανηλίκων κρίνεται απαραίτητη η ανάδειξη των φωνών των συμμετεχόντων και η συλλογή αυθεντικών δεδομένων. Καταβάλλεται δηλαδή προσπάθεια απόδοσης των εμπειριών των υποκειμένων, και η εμβάθυνση σε όσα έχουν ειπωθεί (Παρασκευοπούλου – Κόλλια, 2019).

Σύμφωνα με τις Andreadou & Chatzifotiou (2023), συχνά η ποιοτική έρευνα σε κοινωνικά πεδία αλλά και στη κοινωνική εργασία προσφέρει αξιόλογες γνώσεις για τις εμπειρίες, τις οπτικές των εξυπηρετούμενων που υποστηρίζονται από τις υπηρεσίες αλλά και για τους ίδιους τους επαγγελματίες. Η ποιοτική μέθοδος καταγράφει τη «φωνή» του υποκειμένου και ταυτόχρονα επηρεάζεται από το κοινωνικό και το πολιτισμικό υπόβαθρο της ερευνήτριας, η οποία καλείται να ερμηνεύσει δεδομένα και να εξάγει συμπεράσματα (Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Οι Hammarberg et al. (2015) τονίζουν ότι η ποιοτική μέθοδος δεν είναι μια εύκολη λύση όπως συχνά παρουσιάζεται, καθώς η εμπειρία δεν μπορεί πάντοτε να υπολογιστεί ή να μετρηθεί, αλλά απαιτείται μια βαθύτερη κατανόηση με γνώμονα την ευαισθητοποίηση/βελτιστοποίηση πρακτικών. Λαμβάνοντας υπόψη ότι και ένας από τους στόχους της κοινωνικής εργασίας είναι η ευαισθητοποίηση για τις ανάγκες των λιγότερο προνομιούχων πληθυσμών, η ποιοτική έρευνα στη κοινωνική εργασία συχνά ενδιαφέρεται για τις απόψεις, τις εμπειρίες, τα συναισθήματα των ίδιων των ανθρώπων και προτεραιοποιεί τις δικές τους φωνές (Andreadou & Chatzifotiou, 2023).

3.2. Πληθυσμός, δείγμα και μεθοδολογία δειγματοληψίας

Ο πληθυσμός της έρευνας αποτελείται από νεαρά ενήλικα άτομα, 18-22 ετών αιτούντες/αιτούσες άσυλο/πρόσφυγες/ισσες, μετανάστες/ριες, οι οποίοι/ες βρέθηκαν στην Ελλάδα αρχικά ως ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες και διέμειναν για κάποιο διάστημα σε πρόγραμμα στέγασης ανηλίκων. Καθώς η ερευνήτρια ομιλεί Ελληνικά, Αγγλικά και Φαρσί, αναζητήθηκαν 8-12 άτομα του εν λόγω πληθυσμού με τα προαναφερθέντα κριτήρια που θα αποτελέσουν το δείγμα της έρευνας για τη διεξαγωγή των ημιδομημένων συνεντεύξεων (ερευνητικό εργαλείο).

Τον Σεπτέμβριο & τον Οκτώβριο του 2024 διεξήχθησαν οι συνεντεύξεις και από τα τέλη Αυγούστου είχε αρχίσει η διασύνδεση της ερευνήτριας με τα συμμετέχοντα άτομα. Σύμφωνα με την επικαιροποιημένη κατάσταση για τα ασυνόδευτα ανήλικα (Α.Α.) στην Ελλάδα τον Αύγουστο του 2024 υπήρχαν 1767 Α.Α., εκ των οποίων: το 91% αποτελείται από αγόρια, το 9% από κορίτσια και το 16% αφορά παιδιά κάτω των 15 ετών. Δεν υπάρχει καταγεγραμμένος ο πληθυσμός που αφορά τη παρούσα έρευνα καθώς η Γενική Γραμματεία Ευάλωτων Πολιτών και Θεσμικής Προστασίας σε συνεργασία με το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, δημοσιεύει τον αριθμό των ασυνόδευτων ανηλίκων ανά μήνα στην Ελλάδα, αλλά όχι τα παιδιά που ενηλικιώθηκαν ή το πού βρίσκονται αυτά τα παιδιά έπειτα από την ενηλικίωση.

Πιο συγκεκριμένα, εφόσον η έρευνα αφορά νεαρό προσφυγικό/μεταναστευτικό πληθυσμό, έγινε επικοινωνία με 10 προγράμματα (εργασιακής/κοινωνικής/νομικής) υποστήριξης νεανικού προσφυγικού/μεταναστευτικού πληθυσμού που εστιάζουν στην αυτονόμηση ή στεγαστικά προγράμματα για νεαρό προσφυγικό/μεταναστευτικό πληθυσμό και εξηγήθηκε ο στόχος της έρευνας, η διαδικασία, τα κριτήρια επιλογής των ατόμων και το ερευνητικό πρωτόκολλο. Από αυτά, έξι προγράμματα ανταποκρίθηκαν θετικά στην έρευνα και μόνο τέσσερα ολοκλήρωσαν τις διαδικασίες έγκρισης, προώθησης της έρευνας.

Η συνεργασία με προγράμματα υποστήριξης νεαρού προσφυγικού πληθυσμού κρίθηκε απαραίτητη διότι μεγάλο μέρος του πληθυσμού που αφορά η παρούσα έρευνα, λαμβάνει υποστήριξη μόνο από τα εν λόγω προγράμματα λόγω απουσίας σχετικών κρατικών κοινωνικών πολιτικών και δεν καθίσταται εφικτός με διαφορετικό τρόπο ο εντοπισμός τους. Τα άτομα διασυνδέθηκαν με την ερευνήτρια μέσω οργανώσεων και δύο άτομα διασυνδέθηκαν από άλλους συμμετέχοντες, όπου γνώριζαν άτομα με παρόμοια βιωμένη εμπειρία, με μέθοδο «χιονοστιβάδας».

Δύο από τις τέσσερις οργανώσεις που συναίνεσαν να διασυνδέσουν την ερευνήτρια με πρώην ασυνόδευτα ανήλικα άτομα, αιτήθηκαν να πραγματοποιηθεί δια ζώσης συνάντηση γνωριμίας με την επιστημονική ομάδα και με τα νεαρά άτομα καθώς τα προγράμματα τους αναδεικνύουν τις ελλείψεις σχετικών πολιτικών και έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον για την έρευνα.

Η ερευνήτρια πραγματοποίησε συναντήσεις στις 20/06/2024 και με τις δύο οργανώσεις και αφότου συζητήθηκε διεξοδικά ο σκοπός της παρούσας διπλωματικής, τα δύο αυτά προγράμματα δήλωσαν ότι θα επιθυμούσαν οι συνεντεύξεις με τον πληθυσμό που υποστηρίζουν, να πραγματοποιηθεί σε γραφείο που θα διατεθεί εθελοντικά για την εν λόγω έρευνα. Επίσης προτάθηκε από κοινού να συμμετέχει η ερευνήτρια σε κάποιες ομαδικές δράσεις των πλαισίων προκειμένου να γνωριστεί ομαλά με τα νεαρά άτομα και να μπορέσουν να αισθανθούν μεγαλύτερη ασφάλεια.

Προκειμένου να γίνει επίσημα αυτή η διαδικασία δημιουργήθηκε επιστολή «αδειοδότησης για διενέργεια έρευνας στα πλαίσια έρευνας διπλωματικής εργασίας» όπου υπεγράφη από την ερευνήτρια, την Επιστημονικά Υπεύθυνη (Επιβλέπουσα Καθηγήτρια) και από Υπεύθυνες των οργανώσεων. Με την επιστολή βεβαιώθηκε ότι στα πλαίσια αυτής της συνεργασίας δίνεται συναίνεση χρήσης γραφείου της οργάνωσης έπειτα από συνεννόηση με το επιστημονικό προσωπικό για διενέργεια συγκεκριμένων συνεντεύξεων, αλλά και συναίνεση στη παρουσία της ερευνήτριας στο χώρο έπειτα από συνεννόηση προκειμένου να εξηγήσει στα νεαρά ανήλικα άτομα τους σκοπούς της έρευνας σε γλώσσα που κατανοούν. Ήταν πολύ σημαντική η συνεργασία με δύο χώρους με νομική μορφή όπου ήταν εφικτό να

διασφαλιστεί το απόρρητο και η ασφάλεια όλων ώστε να διεξαχθούν ομαλά οι συνεντεύξεις.

Προκειμένου να επιτευχθεί η γνωριμία με τα ενήλικα πλέον άτομα όπως προαναφέρθηκε, ορίστηκαν κάποιες συναντήσεις. Το νόημα των συναντήσεων ήταν η αλληλεπίδραση με τα άτομα καθώς και η επεξήγηση των σκοπών της έρευνας, η επίλυση αποριών και ο ορισμός ραντεβού για συνεντεύξεις εάν τα ίδια τα νεαρά άτομα επιθυμούσαν να συμμετάσχουν. Οι περισσότερες συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν την ίδια ημέρα των συναντήσεων προκειμένου να εξυπηρετηθούν τα ίδια τα νεαρά άτομα.

Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τις συναντήσεις ορίστηκαν δύο στο ένα πλαίσιο όπου ακυρώθηκαν και επαναπρογραμματίστηκαν εξαιτίας κωλύματος του πλαισίου και εν τέλει πραγματοποιήθηκε μόνο μια δώρη συνάντηση γνωριμίας με τα νεαρά άτομα στις 30/09/2024, όπου εκείνη την ημέρα πραγματοποιήθηκαν δύο συνεντεύξεις. Παράλληλα, ακυρώθηκε μια συνέντευξη καθώς το άτομο δεν ήταν σίγουρο εάν επιθυμεί να συμμετέχει και κρίθηκε σημαντικό να του δοθεί παραπάνω χρόνος.

Στο άλλο πλαίσιο πραγματοποιήθηκαν τρεις συναντήσεις, μια στις 20/09/2024 και άλλες δύο (05/10/2024 και 10/10/2024) όπου πραγματοποιήθηκαν συνολικά έξι συνεντεύξεις. Αυτή η δεύτερη οργάνωση διέθεσε τον χώρο και για συνεντεύξεις όπου διασύνδεσε η ίδια την ερευνήτρια και υπό συνεννόηση διέθετε γραφείο του χώρου της για συνεντεύξεις σε όποιο άτομο αιτήθηκε ότι προτιμά η συνέντευξη να πραγματοποιηθεί δια ζώσης. Δύο συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν διαδικτυακά καθώς τα ίδια τα άτομα το αιτήθηκαν εξαιτίας εποχικής εργασίας όπου υπάρχει γεωγραφική απόσταση.

3.3. Συλλογή δεδομένων - Ερευνητικό Εργαλείο

Προκειμένου να συλλεχθούν τα δεδομένα χρησιμοποιήθηκαν ως εργαλείο οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις. Όπως εξηγούν οι Hennink et al. (2012) η χρήση συνεντεύξεων μπορεί να αποβεί πολύ βοηθητική κατά τη διερεύνηση ευαίσθητων

ζητημάτων, όπου μπορούν να αναλύσουν οι συμμετέχοντες/ουσες τις εμπειρίες τους ανώνυμα σε αντίθεση με τα focus groups.

Όπως υποστηρίζει ο Φίλιας (στο Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008), «η συνέντευξη είναι το αποτέλεσμα κάποιου είδους μεθοδολογικής στρατηγικής» και «η πληροφορία πραγματοποιείται μέσω δύο συνειδητοποιήσεων» (Φίλιας, 1993: 129). Η Παρασκευοπούλου – Κόλλια, (2008) τονίζει ότι η μια συνειδητοποίηση είναι της ερευνήτριας και η άλλη του ατόμου, δεδομένου ότι οι περισσότερες ερωτήσεις ενδέχεται να προκύψουν κατά τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση. Η ίδια υπογραμμίζει πώς ιδιαίτερα για προσωπικά ζητήματα, απαιτείται οι ερωτήσεις να τροποποιούνται ώστε να μη θίγεται ο ψυχισμός του ατόμου.

Δημιουργήθηκε ο οδηγός συνέντευξης (βλ. Παράρτημα 1^ο) λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω και θέτοντας ερωτήσεις με βάση τους εξής σχετικούς άξονες: 1) Πληροφορίες σε σχέση με τη διαμονή στον ξενώνα φιλοξενίας, 2) Παραβίαση κοινωνικών δικαιωμάτων κατά τη μετάβαση στην ενηλικίωση, 3) Ανάγκες κατά τη μετάβαση στην ενηλικίωση, 4) Αναφορά σε θετικά & αρνητικά σημεία για φορείς/πολιτικές/υπηρεσίες που ασχολούνται με αυτή τη μετάβαση σύμφωνα με τη γνώμη των ίδιων των νεαρών ενηλίκων.

Παρότι σε μεγάλο βαθμό η ποιοτική έρευνα μέσω ημι – δομημένων συνεντεύξεων είναι υποκειμενική, ταυτόχρονα ενέχει και αντικειμενικά στοιχεία (Παρασκευοπούλου – Κόλλια, 2019). Τα δεδομένα αποτελούν ένα είδος αντιλαμβανόμενης αλήθειας και η συνέντευξη είναι ένα από τα πιο σημαντικά εργαλεία της ποιοτικής έρευνας καθώς αναφέρεται στην αλληλεπίδραση/επικοινωνία των ατόμων έπειτα από καθοδήγηση από την ερευνήτρια και το ίδιο το άτομο, αποσκοπώντας στην απόκτηση πληροφοριών για την εκάστοτε έρευνα (Cohen & Manion, 1992 στο Παρασκευοπούλου – Κόλλια, 2019).

Η διεξαγωγή ημι-δομημένων συνεντεύξεων με τη συμμετοχή της ίδιας της κοινότητας που αφορά η παρούσα έρευνα έχει μεγάλη σημασία. Έχει ήδη αναφερθεί η σημασία της ευαισθητοποίησης και του χώρου που δίνεται στα ίδια τα πρώην ασυνόδευτα ανήλικα να ακουστούν, να διαμαρτυρηθούν αναφορικά με τα

δικαιώματα τους ή να εξηγήσουν τις ανάγκες τους ή τι ανταποκρίνεται σε αυτές. Όπως οι Hennink et al. (2012) υπογραμμίζουν έχει σημασία η συμμετοχική αυτή έρευνα που διεξάγεται με ανθρώπους και όχι για τους ανθρώπους καθώς πέρα από την ακαδημαϊκή γνώση που αποκτάται, στοχεύει και στη κοινωνική αλλαγή, στη κατανόηση των συνθηκών και την ανάδειξη των ζητημάτων που οφείλουν να αλλάξουν.

Κατά τη διάρκεια της ημι-δομημένης συνέντευξης μπορούν να τεθούν ερωτήσεις οι οποίες δεν υπάρχουν στον οδηγό συνέντευξης λόγω κάποιας απάντησης ή να αλλάξει η σειρά των ερωτήσεων (Bryman, 2017). Αυτή η ευελιξία και η ελευθερία λειτουργούν βοηθητικά ως προς την έκφραση του ατόμου αλλά και της ερευνήτριας (Παρασκευοπούλου – Κόλλια, 2019) και ως εκ τούτου δόθηκε η δυνατότητα τα πρώην ασυνόδευτα ανήλικα να αναλύσουν ό,τι τα απασχολεί, να μιλήσουν για ζητήματα που ενδεχομένως να μην ήταν άμεσα συνδεδεμένα με τον οδηγό συνέντευξης αλλά ανέδειξαν τη πολυπλοκότητα των ζητημάτων που πραγματεύεται η παρούσα έρευνα.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν δια ζώσης και διαδικτυακά (εξ αποστάσεως), ανάλογα με τις ανάγκες των ίδιων των συμμετεχόντων. Οι δια ζώσης συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε χώρο όπου εξασφαλίστηκε η εχεμύθεια και το απόρρητο, έχοντας πραγματοποιήσει πρώτα μια μικρή συνάντηση γνωριμίας ώστε να αισθανθούν εμπιστοσύνη οι νεαροί/ές ενήλικες. Οι εξ αποστάσεως συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν μέσω Skype για 2 νεαρούς ενήλικες οι οποίοι δεν βρίσκονταν στην Αθήνα λόγω εποχικής εργασίας αλλά κρίθηκε σημαντικό να τους δοθεί η δυνατότητα συμμετοχής στην έρευνα. Πέρα από την άνεση που αισθάνθηκαν στον χώρο τους, οι συνεντεύξεις μέσω Skype ελαχιστοποιούν τη γεωγραφική απόσταση όταν αυτή δεν μπορεί να καλυφθεί (Παρασκευοπούλου – Κόλλια, 2019).

Για τον ορισμό των ραντεβού και επίλυση σχετικών αποριών οι επικοινωνίες με τους ίδιους/ες πραγματοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό μέσω της εφαρμογής WhatsApp, η οποία είναι συχνά χρησιμοποιούμενη και από προσφυγικό/μεταναστευτικό πληθυσμό καθώς επιτυγχάνεται η δωρεάν επικοινωνία ανάμεσα σε τηλεφωνικούς αριθμούς από άλλες χώρες. Κρίθηκε απαραίτητη η

προσαρμογή αυτή διότι τα πρώην ασυνόδευτα ανήλικα δεν αισθάνονταν τόσο οικεία με τη χρήση email και στόχος ήταν να αισθανθούν ότι η αυτή η διαδικασία είναι προσβάσιμη για τους ίδιους/ες, έχοντας και τις δύο επιλογές επικοινωνίας. Όλες οι επικοινωνίες με τους φορείς που προώθησαν την έρευνα πραγματοποιήθηκαν μέσω του πανεπιστημιακού email της ερευνήτριας και έπειτα τηλεφωνικά.

Η διασύνδεση με δύο άτομα πραγματοποιήθηκε μέσω «χιονοστιβάδας», με άλλα δύο μέσω ενός προγράμματος αυτονόμησης νεαρού πληθυσμού (όπου υπήρξε και μια τρίτη διασύνδεση με άτομο όπου τελικά άλλαξε απόφαση και δεν συμμετείχε στην έρευνα), με άλλα πέντε μέσω ενός προγράμματος νομικής & κοινωνικής υποστήριξης και με άλλο ένα μέσω ενός προγράμματος στέγασης νεαρού ανδρικού πληθυσμού που δεν λαμβάνει κρατικές/ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις.

Και οι 10 συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν, ηχογραφήθηκαν και στη συνέχεια απομαγνητοφωνήθηκαν απευθείας στην Ελληνική γλώσσα. Όλα τα άτομα που συμμετείχαν, ενημερώθηκαν και συμφώνησαν για τις διαδικασίες μέσω των εντύπων πληροφόρησης και έντυπης συναίνεσης, τα οποία πέρα από την Ελληνική (βλ. Παράρτημα 2^ο), έχουν μεταφραστεί και στην Αγγλική (Participant information form) και στη Περσική γλώσσα (فرم اطلاعات شرکت کنندگان). Πριν την έναρξη της κάθε συνέντευξης αφιερώθηκε χρόνος επεξήγησης του εντύπου εκ νέου προκειμένου να διασφαλιστεί η πλήρης κατανόηση του πριν την υπογραφή του.

3.4. Ανάλυση δεδομένων

Προκειμένου να αναλυθούν τα δεδομένα που θα αποκτηθούν έπειτα από τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, θα χρησιμοποιηθεί ως μέθοδος η θεματική ανάλυση. Τα δεδομένα που αποκτήθηκαν, δεν παρέχουν από μόνα τους εξηγήσεις ή ερμηνείες αλλά απαιτείται μια περαιτέρω ανάλυση, όπου η θεματική είναι η συχνότερη προσέγγιση και αφορά την κατανόηση, αποκωδικοποίηση και ερμηνεία των γραπτών δεδομένων προκειμένου να επεξηγηθεί όσο είναι εφικτό το εκάστοτε ερευνητικό ερώτημα (Γαλάνης, 2018). Ειδικότερα, οι Braun και Clarke (2012: 57 στο Τσιώλης, 2018) ορίζουν την θεματική ανάλυση ως τη «*συστηματική αναγνώριση, οργάνωση και*

κατανόηση επαναλαμβανόμενων μοτίβων νοήματος εντός ενός συνόλου δεδομένων».

Ο Τσιώλης (2018) τονίζει ότι αυτός είναι ο τρόπος που αποκτάται πρόσβαση σε μια πιο συλλογική νοηματοδότηση και εντοπίζονται πολλά μοτίβα αλλά απαιτείται να δοθεί έμφαση σε αυτά που απαντούν ακριβέστερα στα ερευνητικά ερωτήματα. Ως εκ τούτου, θα πραγματοποιηθεί μετεγγραφή των συνεντεύξεων, δηλαδή μεταφορά των ηχητικά καταγεγραμμένων συνεντεύξεων σε γραπτό λόγο, συμπεριλαμβάνοντας και τυχόν παραγλωσσικές εκδηλώσεις και έπειτα θα χρειαστεί να αναγνωριστούν μοτίβα, νοήματα και να κωδικοποιηθούν τα δεδομένα (Τσιώλης, 2018). Αυτό είναι ιδιαίτερα απαιτητικό εφόσον η συνέντευξη διεξάγεται σε 3 διαφορετικές γλώσσες.

Η θεματική ανάλυση είναι αρκετά χρήσιμη για την ποιοτική έρευνα κοινωνικών επιστημών και ειδικά της κοινωνικής εργασίας ενώ παράλληλα έχουν καταγραφεί πολλά διαφορετικά είδη/προσεγγίσεις θεματικής ανάλυσης, όπως η αναστοχαστική θεματική ανάλυση/reflexive thematic analysis (Andreadou & Chatzifotiou, 2023). Ο Horsburgh (2003: 308 στο Andreadou & Chatzifotiou, 2023) ορίζει την αναστοχαστικότητα ως την «ενεργό αναγνώριση από τον ερευνητή ότι οι δικές του/της ενέργειες και αποφάσεις θα επηρεάσουν αναπόφευκτα το νόημα και το πλαίσιο της υπό διερεύνηση εμπειρίας».

Όπως άλλωστε τονίζει ο Τσιώλης (2018), η διαδικασία της κωδικοποίησης καθοδηγείται από τα λεγόμενα και τις ιδέες των υποκειμένων, αλλά και από το εννοιολογικό και θεωρητικό πλαίσιο της ερευνήτριας. Αξίζει να γίνει μια μικρή κριτική αναφορά στη θεσεακότητα μου ως ερευνήτριας. Κρίνεται αρχικά απαραίτητη η αναγνώριση των προνομίων που φέρω έχοντας εργαστεί με ασυνόδευτα ανήλικα σε θέσεις ισχύος.

Ωστόσο, ακολουθώντας μία πιο κριτική/ριζοσπαστική προσέγγιση, έχοντας συνηγορήσει σε μακρο - επίπεδο για τα δικαιώματα τους στην ενηλικίωση και λαμβάνοντας υπόψη βιώματα που με έχουν ευαισθητοποιήσει αναφορικά με τη παιδική προστασία συνολικά, αναγνωρίζω ότι η έρευνα μου και η στάση μου διαμορφώνεται από αυτές τις εμπειρίες και ότι δεν είναι «ουδέτερη». Ο Μαντζούκας

(2007) υποστηρίζει ότι είναι θεμιτό και απαραίτητο και όχι αρνητικό η ερευνήτρια να έχει αντιλήψεις και πεποιθήσεις για το ζήτημα που ερευνά καθώς αυτό βοηθά στην ερμηνεία/κωδικοποίηση όσων αναφέρονται.

Απαιτείται λοιπόν συνεχής κριτικός αναστοχασμός προκειμένου να συνδυαστεί και η επιστημονική μεθοδολογία, να αναδειχθεί η ίδια η φωνή των υποκειμένων, χωρίς να επηρεαστούν τα υποκείμενα από τη δική μου θέση, αλλά αναφέροντας αυτά που επιθυμούν στα πλαίσια αυτής της συμμετοχικής διαδικασίας. Οι Braun & Clarke (2013) τονίζουν ότι η θεματική ανάλυση ενδείκνυται όταν επιθυμούμε να διατηρηθεί η φωνή των συμμετεχόντων/ουσων, ενώ παράλληλα εντοπίζουμε κοινά μοτίβα στα δεδομένα μας.

Παράλληλα, ο Γαλάνης (2018) θέτει το δίλημμα στη θεματική ανάλυση του εάν μια άποψη/εμπειρία ενός ατόμου δύναται να συγχωνευτεί με άλλων ενώ μπορεί να υπάρχουν διαφορές. Αυτό ενδέχεται να συμβεί και απαιτείται εγρήγορση προκειμένου να αποφευχθεί το σφάλμα, όμως ταυτόχρονα αναγνωρίζεται ότι η κωδικοποίηση και δημιουργία θεμάτων σχετίζεται άμεσα με τα ερευνητικά ερωτήματα, το θεωρητικό πλαίσιο και τη προσωπική κρίση της ερευνήτριας (Γαλάνης, 2018).

Συμπερασματικά, έπειτα από τη κωδικοποίηση των δεδομένων, θα εντοπιστούν όμοιοι κωδικοί και θα σχηματιστούν θεματικές ενότητες, οι οποίες αποτελούν περιληπτική περιγραφή/ερμηνεία ζητημάτων και των αιτιών τους και οδηγούν στη παραγωγή νέας γνώσης, αφού συνδυαστούν με την ευρύτερη βιβλιογραφία (Μαντζούκας, 2007).

3.5. Δεοντολογικά ζητήματα - Περιορισμοί έρευνας

Σύμφωνα με το άρθρο 113 του ν.4488/2017 (Κώδικας Δεοντολογίας των Κοινωνικών Λειτουργών) οι Κοινωνικές/οί Λειτουργοί που ασχολούνται με την έρευνα, οφείλουν να επιβεβαιώνουν την εθελοντική συμμετοχή των συμμετεχόντων/ουσων, να ενημερώνουν αναλυτικά για αυτή, προστατεύοντας

ταυτόχρονα την ιδιωτική ζωή και την αξιοπρέπεια τους. Πέρα από τη δημιουργία αναλυτικών εντύπων ενημέρωσης και συγκατάθεσης το οποίο είχε μεταφραστεί σε όλες τις γλώσσες που πραγματοποιήθηκε η έρευνα, το οποίο επεξηγεί αναλυτικά τα δικαιώματα τους, όπως το δικαίωμα αποχώρησης από την έρευνα (ένας συμμετέχοντας άλλαξε γνώμη πριν την έναρξη της συνέντευξης) και δόθηκε μεγάλη έμφαση και στην ανωνυμοποίηση των δεδομένων.

Προσωπικά δεδομένα όπως η χώρα καταγωγής, οι οργανώσεις που διέμεναν τα πρώην ασυνόδευτα ανήλικα, οι τωρινές οργανώσεις που λαμβάνουν υποστήριξη ανωνυμοποιήθηκαν και επεξηγήθηκε στους/στις ίδιους/ες ότι θα αναφέρεται η γλώσσα επικοινωνίας, το φύλο τους, το είδος πλαισίου φιλοξενίας και κατά προσέγγιση το διάστημα παραμονής σε αυτό. Ο κωδικός ΠΑΑ (Πρώην Ασυνόδευτος/η Ανήλικος/η) και ο αριθμός δόθηκε έπειτα από κάθε συνέντευξη σε κάθε άτομο που συμμετείχε στην έρευνα.

Η ανωνυμοποίηση αυτή λειτούργησε πολύ θετικά για τα ίδια τα συμμετέχοντα άτομα καθώς κάποια από αυτά ανέφεραν αρνητικές εμπειρίες με οργανώσεις που συνεργάζονται και κρίθηκε απαραίτητη η διασφάλιση της ανωνυμίας τους προκειμένου να εκφραστούν ελεύθερα δίχως τον φόβο πιθανής ταυτοποίησης από οργάνωση που τα παρέπεμψε/ή άλλες που τα στηρίζουν παράλληλα.

Ένας σημαντικός περιορισμός της έρευνας ήταν ότι ο πληθυσμός που απευθυνόταν η παρούσα έρευνα αφορά άτομα με προσφυγικό/μεταναστευτικό προφίλ, όπου η πλειοψηφία του δεν ομιλεί την Ελληνική γλώσσα. Με βάση τα στατιστικά του Νοεμβρίου για τον πληθυσμό των Α.Α. του Υπουργείου Μετανάστευσης & Ασύλου, η πλειοψηφία των Α.Α. προέρχεται από την Αίγυπτο (44%) και από τη Συρία (17%), όπου ομιλείται κυρίως η Αραβική γλώσσα. Το 11% των Α.Α. προέρχεται από το Αφγανιστάν όπου ομιλείται η Περσική γλώσσα (Φαρσί) και μόλις το 11% αναφέρεται ως “Άλλο”, χωρίς αναγραφόμενη εθνικότητα.

Στη παρούσα έρευνα ήταν εφικτό να καλυφθεί χωρίς διερμηνεία η συμμετοχή πρώην Α.Α. που ομιλούσαν Αγγλικά, Ελληνικά και Φαρσί. Αυτό αποτέλεσε έναν περιορισμό, αφενός επειδή μεγάλο μέρος του πληθυσμού δεν μπορούσε να

συμμετέχει, αφετέρου επειδή η διαδικασία της απομαγνητοφώνησης επέβη χρονοβόρα σε κάποιες απομαγνητοφωνήσεις, παρόλα αυτά κατέστη εφικτή η πλήρη κατανόηση των λεγομένων όλων των συμμετεχόντων.

Συγκεκριμένα, με τη γνώση Φαρσί η επικοινωνία είναι εφικτή κατά την επικοινωνία κυρίως με ανθρώπους από Αφγανιστάν/Ιράν παρά τις πολλαπλές διαλέκτους που παρουσιάζονται καθώς αποτελεί την επίσημη γλώσσα των δύο αυτών κρατών. Ενώ με ανθρώπους από το Τατζικιστάν και το Ουζμπεκιστάν τα Τατζίκ είναι διαφοροποιημένα ως προς τη γραφή (κυριλλικό αλφάβητο) και κάποιο λεξιλόγιο, οπότε θα μπορούσε να επιτευχθεί βασική προφορική κατανόηση αλλά όχι να συμμετέχουν στην έρευνα.

Κατά την έρευνα όμως μόνο μια διάλεκτος/παραλλαγή της Περσικής συναντήθηκε πέρα από τα Φαρσί, τα Νταρί, τα οποία ομιλούνται από Αφγανούς/ές και είναι η κύρια διάλεκτος με την οποία έχει εξοικειωθεί η ερευνήτρια λόγω επικοινωνίας με προσφυγικό πληθυσμό γενικότερα. Συνεπώς ο περιορισμός αυτός ξεπεράστηκε και είχε μεγάλη αξία το ότι 2 άτομα είχαν την δυνατότητα να συμμετέχουν, εκφράζοντας τις εμπειρίες τους στη μητρική τους γλώσσα.

Ένας άλλος περιορισμός που αξίζει να σημειωθεί είναι η πρόσβαση στον εν λόγω πληθυσμό καθώς όπως εξηγήθηκε στη μεθοδολογία της έρευνας, απαιτήθηκε η συνδρομή οργανώσεων που να ασχολούνται με την αυτονόμηση/στήριξη νεαρού προσφυγικού πληθυσμού, ενώ μεγάλο μέρος του δείγματος βρίσκεται σε camps, αστεγία ή επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης, κάτι το οποίο φαίνεται να αναφέρουν και πολλά συμμετέχοντα στην έρευνα, μιλώντας και για το φιλικό τους δίκτυο, γεγονός που θα αναδειχθεί και στα Αποτελέσματα της έρευνας. Ο αρχικός στόχος ήταν διεξαγωγή συνεντεύξεων με 8-12 άτομα και πραγματοποιήθηκαν επιτυχώς 10 συνεντεύξεις.

Συμπληρωματικά, αντιμετωπίστηκε δυσκολία εύρεσης δείγματος πρώην ασυνόδευτων ανηλίκων κοριτσιών, ωστόσο καταβλήθηκε προσπάθεια να εντοπιστεί σχετικό δείγμα επικοινωνώντας στοχευμένα με τρεις οργανώσεις που ασχολούνται αποκλειστικά με υποστήριξη γυναικών μεταναστριών/προσφυγισσών, από τις οποίες μόνο μια οργάνωση ανταποκρίθηκε θετικά και μόνο ένα κορίτσι συμμετέχει στην

έρευνα. Με βάση τα στατιστικά για τα Α.Α. τον Νοέμβριο 2024 μόνο το 10% των Α.Α. αφορά κορίτσια και τον Αύγουστο ήταν το 9% οπότε αυτός ο περιορισμός ήταν προβλέψιμος, ωστόσο θα ήταν σημαντική η μεγαλύτερη εκπροσώπηση των κοριτσιών, κάτι το οποίο θα αναλυθεί και στο κεφάλαιο των συμπερασμάτων.

Αξίζει εδώ να σημειωθεί πώς το διάστημα διεξαγωγής της έρευνας η ερευνήτρια εργαζόταν ως Κοινωνική Λειτουργός σε πλαίσιο με ενήλικο προσφυγικό πληθυσμό και είχε πρόσβαση εκτός άλλων και σε πληθυσμό πρώην ασυνόδευτων ανήλικων κοριτσιών. Ωστόσο αναγνωρίζοντας τον ρόλο της ως Κοινωνική Λειτουργός τους, έκρινε απαραίτητο το να μην προτείνει για λόγους ηθικής και δεοντολογίας τη συμμετοχή σε πιθανές υποψήφιες διότι υπήρχε άλλη δυναμική λόγω της επαγγελματικής συνεργασίας, ενδεχομένως τα άτομα να δυσκολεύονταν να αρνηθούν και υπήρχαν περιπτώσεις ατόμων με ενεργές υποθέσεις που έχουν επηρεαστεί από όσα περιγράφονται στη παρούσα έρευνα και λάμβαναν κοινωνική υποστήριξη οπότε όφειλε να προτεραιοποιηθεί το συμφέρον τους.

Σε συνέχεια των παραπάνω, αξίζει να αναφερθεί ότι στη μοναδική συνέντευξη με κορίτσι υπήρξε αναφορά σε δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης και κακοποίηση από συγγενή κατά τη προσπάθεια επιβίωσης της, ούσα πλέον ενήλικη. Στα πλαίσια δεοντολογίας κρίθηκε απαραίτητη η ενημέρωση της για τα δικαιώματά της, η προστασία της μέσω διασύνδεσης από την ερευνήτρια με σχετικές οργανώσεις και η άρση απορρήτου με την συναίνεση της συμμετέχουσας όπου ήδη εκείνο το διάστημα είχε ενημερώσει τις αρχές και Κοινωνική Λειτουργό σχετικού προγράμματος που μας είχε διασυνδέσει. Δόθηκε η δυνατότητα να μη συμπεριληφθεί στη παρούσα έρευνα το συμβάν, ωστόσο η ίδια επιθυμούσε να ακουστεί το βίωμα της διότι έλαβε ελάχιστη προστασία, φτάνοντας στην Ελλάδα λίγες ημέρες προτού κλείσει τα 18 της έτη.

Κεφάλαιο 4^ο: Ανάλυση δεδομένων & Αποτελέσματα έρευνας

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστούν τα δεδομένα που προέκυψαν μέσω θεματικής ανάλυσης, αποσκοπώντας στην απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων που έχουν τεθεί αλλά και στην παρουσίαση των ζητημάτων που αναφέρθηκαν από ανέφεραν τα ίδια τα πρώην ασυνόδευτα ανήλικα. Καθώς ένα βασικό ερευνητικό ερώτημα αποτέλεσε το προφίλ των πρώην ασυνόδευτων ανηλίκων, αρχικά ομαδοποιήθηκαν σε ένα πίνακα τα στοιχεία του προφίλ τους προκειμένου να είναι ευανάγνωστα για τους/τις αναγνώστες/ριες.

Συμμετέχοντες/ουσες:	Φύλο	Ηλικία	Γλώσσα επικοινωνίας	Πλαίσιο διαμονής για Α.Α.	Διάστημα διαμονής σε πλαίσιο διαμονής για Α.Α.
ΠΑΑ1	Αγόρι	19	Αγγλικά	ΚΦΑΑ & SIL	2,5 έτη
ΠΑΑ2	Αγόρι	19	Φαρσί	ΚΦΑΑ	2 έτη
ΠΑΑ3	Αγόρι	20	Αγγλικά	ΚΦΑΑ	2 έτη & 1 μήνας
ΠΑΑ4	Αγόρι	20	Αγγλικά	ΚΦΑΑ	3 έτη
ΠΑΑ5	Κορίτσι	18	Αγγλικά	Safe Zone	1 μήνας

ΠΑΑ6	Αγόρι	20	Αγγλικά	ΚΦΑΑ	4 έτη
ΠΑΑ7	Αγόρι	20	Φαρσί	ΚΦΑΑ	1,5 έτος
ΠΑΑ8	Αγόρι	19	Αγγλικά	ΚΦΑΑ	1 έτος & 2 μήνες
ΠΑΑ9	Αγόρι	19,5	Αγγλικά	ΚΦΑΑ	1,5 έτος
ΠΑΑ10	Αγόρι	19	Αγγλικά	ΚΦΑΑ	3 έτη

Πίνακας 1: Προφίλ πρώην ασυνόδευτων ανηλίκων

Πέρα από τα δημογραφικά στοιχεία που καταγράφονται, ιδιαίτερη σημασία έχει το διάστημα παραμονής όλων των συμμετεχόντων σε πλαίσια φιλοξενίας όπου έπειτα αποχώρησαν λόγω ενηλικίωσης. Μέσα στο διάστημα που καταγράφεται τα παιδιά αυτά εκτός των άλλων προετοιμάστηκαν για την ενηλικίωση, ενώ όσα δικαιώματα είχαν αρχίσει να αποκτούν πλέον που διέμεναν σε ένα ασφαλές πλαίσιο, μειώθηκαν. Είχε τεθεί στα κριτήρια η ηλικία των ατόμων να είναι από 18 έως 22 ετών, ωστόσο όλα τα άτομα που συμμετείχαν ήταν από 18 έως 20 ετών. Παρακάτω σε ξεχωριστά υποκεφάλαια παρουσιάζονται τα σχετικά αποτελέσματα της έρευνας.

4.1. Μετάβαση στην ενηλικίωση

Βασικό ερευνητικό ερώτημα της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η διερεύνηση των κοινωνικών δικαιωμάτων που παραβιάζονται κατά το διάστημα της ενηλικίωσης. Τα υποκείμενα της έρευνας περιέγραψαν τι βίωσαν ως αδικία/καταπάτηση δικαιώματος, πώς βίωσαν την ενηλικίωση ή και την ενημέρωση λίγους μήνες πριν από το πλαίσιο φιλοξενίας αλλά και ότι πρόκειται να αποχωρήσουν στα 18 έτη ενώ λάμβαναν υπηρεσίες παιδικής προστασίας.

Όλα τα συμμετέχοντα άτομα ανέφεραν ότι βίωσαν την ενηλικίωση ως κάτι δύσκολο εξαιτίας της αυτόματης διακοπής υποστήριξης. Αναφέρθηκαν γενικά στην

συνθήκη αυτής της μετάβασης και έπειτα συζητήθηκε εξειδικευμένα τι άλλαξε, όπου θα παρουσιαστεί στο επόμενο υποκεφάλαιο για τα δικαιώματα που καταπατήθηκαν.

Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του ΠΑΑ1:

«γιατί μετά τα 18^α γενέθλια σου δεν υπάρχουν πια για αυτούς, το άκουγα πάρα πολύ, κυρίως από άλλους φίλους μου, όταν γίνεσαι 18 κανείς δεν νοιάζεται μετά, γιατί φίλοι μου που έγιναν 18 βίωσαν τη κατάσταση και μου το είπαν».

Ενώ ο ΠΑΑ8 υποστηρίζει ότι:

«Μας φέρονται καλά επειδή...την περίοδο που ήμουν ανήλικος μας φέρονταν καλά. Τώρα..επειδή δεν είμαι μέρος των ανηλίκων, ναι...δεν είναι τόσο καλά».

Όπως προαναφέρθηκε στο θεωρητικό μέρος, πολλά ασυνόδευτα ανήλικα εισέρχονται στην Ελλάδα σχεδόν ενήλικα και καλούνται να αυτονομηθούν επειγόντως αφού πλέον δεν υπάρχει κρατική υποστήριξη. Καθώς τα περισσότερα παιδιά βρίσκονται στην εφηβεία, υπάρχει μικρό χρονικό διάστημα προετοιμασίας και 8 στα 10 συμμετέχοντα αναφέρθηκαν σε αυτό.

Συγκεκριμένα, η ΠΑΑ5 αναφέρει:

«30 ημέρες έμεινα γιατί ενηλικιώνόμουν. Έφτασα στην Ελλάδα σχεδόν 18. Όχι, πραγματικά δεν ήμουν έτοιμη. Όταν έφυγα από τη χώρα μου ήμουν σχεδόν 17 χρονών, ήμουν...προσπαθούσα, δεν είμαι τόσο μεγάλη, έπρεπε να καταλάβω γρήγορα κάποια πράγματα και να προσαρμοστώ για το πώς δουλεύει ο κόσμος στη πραγματικότητα».

Αυτό το σημείο είναι χαρακτηριστικό καθώς αναδεικνύει το ότι τα παιδιά ενώ ταξιδεύουν ανήλικα και πολλές φορές φτάνουν στα 17 έτη, δεν λαμβάνουν επαρκή υποστήριξη, αφού διαμένουν σε πλαίσια παιδικής προστασίας μόνο για λίγους μήνες ή και ημέρες.

4.2. Δικαιώματα που παραβιάζονται κατά την ενηλικίωση

Όπως απορρέει από τα αποτελέσματα της έρευνας αλλά και από το θεωρητικό μέρος, τα πρώην ασυνόδευτα ανήλικα βιώνουν την ενηλικίωση ως κάτι συνδεδεμένο με την απώλεια παροχών, δικαιωμάτων. Βασικό ερευνητικό ερώτημα της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η διερεύνηση των (κοινωνικών) δικαιωμάτων που παραβιάζονται κατά την ενηλικίωση.

Επιχειρήθηκε μια ταξινόμηση στον παρακάτω πίνακα των παραβιασμένων δικαιωμάτων σύμφωνα με τα ίδια συμμετέχοντα άτομα κατά την ενηλικίωση, τα οποία θεωρούνται κυρίως κοινωνικά – πολιτικά/νομικά.

Δικαίωμα στην εκπαίδευση → ΠΑΑ1, ΠΑΑ2, ΠΑΑ3, ΠΑΑ6, ΠΑΑ7, ΠΑΑ8, ΠΑΑ10
Δικαίωμα στην υγεία → ΠΑΑ6, ΠΑΑ7, ΠΑΑ9, ΠΑΑ10
Δικαίωμα στη στέγαση → ΠΑΑ1, ΠΑΑ3, ΠΑΑ5, ΠΑΑ7, ΠΑΑ10
Δικαίωμα στην εργασία → ΠΑΑ1, ΠΑΑ2, ΠΑΑ3, ΠΑΑ5, ΠΑΑ7, ΠΑΑ9, ΠΑΑ10
Δικαίωμα στη μη διάκριση/άνιση μεταχείριση → ΠΑΑ1, ΠΑΑ2, ΠΑΑ3, ΠΑΑ5, ΠΑΑ7, ΠΑΑ8, ΠΑΑ10
Δικαίωμα στην αξιοπρεπή διαβίωση → ΠΑΑ1, ΠΑΑ2, ΠΑΑ3, ΠΑΑ5, ΠΑΑ6, ΠΑΑ7, ΠΑΑ10
Δικαίωμα στη προστασία/ασφάλεια → ΠΑΑ1, ΠΑΑ2, ΠΑΑ4, ΠΑΑ5, ΠΑΑ6, ΠΑΑ7, ΠΑΑ9

Πίνακας 2: Κοινωνικά/Πολιτικά/Νομικά δικαιώματα που παραβιάστηκαν κατά την ενηλικίωση

Επτά συμμετέχοντες ανέφεραν ότι επιθυμούν να συνεχίσουν την εκπαίδευση τους αλλά αντιμετωπίζουν αντικειμενικές δυσκολίες. Συγκεκριμένα, υποχρεούνται να εργαστούν προκειμένου να επιβιώσουν, γεγονός που πολλές φορές ξεκινά από την περίοδο της ανηλικότητας προκειμένου να μπορέσουν να αποχωρήσουν από το πλαίσιο φιλοξενίας.

Όπως τονίζει ο ΠΑΑ2:

«εγώ όμως θέλω να συνεχίσω να πηγαίνω σχολείο, μου αρέσει και θέλω να το τελειώσω και χρειάζομαι κάθε βοήθεια μέχρι να τελειώσω..αλλά τώρα αυτό το πράγμα, Γ λυκείου είμαι, είναι δύσκολο. Πρέπει να δουλεύω και να δώσω για ρεύμα, νοίκι, χρειάζεται να δουλέψω μαζί με το σχολείο».

Ενώ παράλληλα ο ΠΑΑ8 που επιχειρεί να λάβει άδεια διαμονής λόγω ολοκλήρωσης του λυκείου εξηγεί:

«το μόνο πρόβλημα μου στην Ελλάδα είναι η απορριπτική μου απόφαση, μόνο αυτό, ναι, επίσης αυτή τη στιγμή, ξεκίνησα σχολείο, δηλαδή πηγαίνω επίσης και στο σχολείο...μόλις τελειώσω τη δουλειά, θα πάω να ξεκινήσω το απογευματινό σχολείο, στις 19:00, κάποιες φορές τελειώνω 22:00, άλλες 21:30».

Σε σχέση με το δικαίωμα σε υγεία, οι ενήλικες λαμβάνουν λιγότερη υποστήριξη από οργανώσεις/υπηρεσίες, πχ. δεν εξασφαλίζεται εύκολα συνοδεία από επαγγελματίες ή διερμηνείς για ιατρικά ραντεβού. Ο ΠΑΑ7 αναφέρει:

«Μετά τα 18 δεν υπάρχει στήριξη από Κλ, πρέπει να εργαστείς, να βρεις σπίτι, να πας μόνος σου σε γιατρό, εμένα αυτό με άγχωσε πάρα πολύ όταν μεγάλωνα».

Ενώ σε σχέση με το δικαίωμα στη στέγαση, στο δείγμα της έρευνας τα περισσότερα άτομα ζούσαν είτε σε ελάχιστα στεγαστικά προγράμματα νεαρών ενηλίκων, είτε επιβιώνοντας μόνα τους σε επισφαλείς συνθήκες. Όλα όμως περιέγραψαν το άγχος κατά την ενηλικίωση, όπως ο ΠΑΑ7:

«για τόσο καιρό που ήμουν εκεί δεν είχα μετά κάποια σιγουριά ή που θα μείνω μετά το σχολείο»

ή το άγχος κατά τη μετάβαση, όπως ο ΠΑΑ10:

«Επειδή όταν έκλεισα τα 18, βρήκαν μια δουλειά σε ένα νησί που πήγα και μάζεψα λίγα χρήματα, εκεί είχε σπίτι και μετά έπρεπε να βρω ένα διαμέρισμα γιατί δεν θα είχα κάπου να μείνω στην Αθήνα..ναι».

Παράλληλα, ο ΠΑΑ10 υπογραμμίζει τις διακρίσεις κατά την εξεύρεση διαμερίσματος και τις πολλαπλές δυσκολίες χωρίς υποστήριξη:

«Ναι, αφότου έφυγα, οκ, ναι τα πράγματα δεν ήταν εύκολα ειδικά στο κομμάτι του να έχω ένα σπίτι γιατί όταν ξέρουν ότι είσαι ξένος ειδικά είναι πολύ δύσκολο να σου δώσουν ένα σπίτι και δεν έχεις όλα τα δικαιώματα δηλαδή όταν είσαι στον ξενώνα, παλεύουν για σένα, έχουν μια δύναμη και μπορούν να βοηθήσουν, αλλά μετά είσαι μόνος σου και υπάρχουν πολλά που δεν μπορείς να κάνεις τίποτα να τα αλλάξεις»

Η ΠΑΑ5 διέμεινε σε ΚΥΤ και έπειτα διέμεινε με μια συγγενή της όπου την κακοποίησε συναισθηματικά/σωματικά. Απευθύνθηκε στις αρχές και ταυτόχρονα διασυνδέθηκε και από την οργάνωση παραπομπής και από την ερευνήτρια με οργάνωση που στεγάζει κακοποιημένες γυναίκες.

«έχω αποδείξεις, το είπα και στην αστυνομία. Δεν ενημέρωσα τη πρώτη φορά, θεώρησα ότι οκ θα μιλήσουμε και το ζήτημα θα λυθεί αλλά χθες πάλι, με κρατούσε πίσω από το να πάω στη δουλειά, με έσπρωχνε και αυτό έγινε ακόμα και δημόσια οπότε έχω κουραστεί, χρειάζεται να ελευθερωθώ. Σήμερα έχω ρεπό, αλλά δεν νιώθω καν ασφάλεια στο σπίτι μου, καταλαβαίνεις;»

Ταυτόχρονα η αξιοπρεπής διαβίωση αφορά την έλλειψη οικονομικής στήριξης ή τις συνθήκες που επικρατούν σε κάποια στεγαστικά προγράμματα, ΚΥΤ και κάποιους ξενώνες ενηλίκων που έτυχε να μένουν. Το δικαίωμα σε προστασία/ασφάλεια τα πρώην Α.Α. το συνέδεσαν με την απουσία ενός προσώπου αναφοράς, ενώ τη διάκριση/άνιση μεταχείριση με ζητήματα ασύλου ή διαφορετική μεταχείριση από τις αρχές όπως θα παρουσιαστούν διεξοδικά στη συνέχεια.

4.2.1. Τύψεις/Ευγνωμοσύνη

Παρά τις δυσκολίες, 7 συμμετέχοντα από τα 10 φαίνεται να ένιωθαν τύψεις ή ευγνωμοσύνη για τις ελάχιστες παροχές που λαμβάνουν, κάτι το οποίο προέκυψε από τα ίδια τα συμμετέχοντα. Όπως τόνισε ο ΠΑΑ1 όταν μιλούσε για την ενηλικίωση και την μεταφορά του σε στεγαστικό πρόγραμμα ενηλίκων:

«μετά τα 18 κάποιοι φίλοι μου μετά τα 18 δεν πήραν ότι πήρα εγώ, εγώ πήρα έστω αυτό το σπίτι στο 18+ αλλά εκείνοι δεν το πήραν, ένιωθα δηλαδή επίσης τυχερός για

αυτό γιατί επιτέλους ηρέμησα από αυτό...δεν πήραν ποτέ χαρτιά και η αστυνομία μπορούσε να τους πιάσει και να τους φυλακίσει ή να τους μεταφέρει σε camps, κάποιοι απελάθηκαν ή έτρεξαν μακριά, δεν είχαν τίποτα, κανέναν να τους βοηθήσει και μετά τα 18 απλά έτρεξαν, πήγαν σε άλλες χώρες παράνομα...για αυτό νιώθω τυχερός για το σπίτι αλλά και τύψεις..οκ δεν με βοηθάνε αλλιώς αλλά τουλάχιστον αν δεν έχω χρήματα δεν πληρώνω για νοίκι, έχω ένα σπίτι από κάπου, δεν κοιμάμαι εγώ σε πάρκα».

Ο ΠΑΑ2 υπογραμμίζει πώς:

«δεν ξέρεις ούτε τι θα φας για βραδινό..αυτό είναι δύσκολο..εγώ είδα στη Βικτώρια μια οικογένεια με ένα μωρό, 2-3 χρονών και ήταν στον δρόμο επειδή ήρθαν και δεν έχουν σπίτι και λέω τι ζωή είναι αυτή; Άντε εγώ είμαι μόνος μου, βλέπω οικογένειες..θέλουν φαγητό, νερό, σπίτι, μπάνιο..το σπίτι έχει ενοίκιο, έξοδα»

Ενώ η ΠΑΑ5 για την διαμονή σε ΚΥΤ αναφέρει:

«θέματα όπως το μπάνιο, δεν είναι καλά, ξέρεις...άλλα πράγματα μέσα στο σπίτι του καμπ μπορούσαν να βελτιωθούν για να είναι σίγουρο ότι τα άτομα νιώθουν σαν το σπίτι τους αλλά πρέπει να εκτιμάς αυτό που σου δίνεται, καταλαβαίνεις;»

4.2.2. Διαφορετική αντιμετώπιση από Αρχές/Υπηρεσία Ασύλου

Κατά την έρευνα κρίθηκε σκόπιμο να διερευνηθεί τυχόν διαφορετική αντιμετώπιση των συμμετεχόντων από τις αρχές και την Υπηρεσία Ασύλου έπειτα από την ενηλικίωση. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων, 9 στα 10 άτομα, δήλωσαν ότι έχουν βιώσει διαφορετική αντιμετώπιση αφότου ενηλικιώθηκαν. Έγινε αναφορά σε σοβαρές παραβιάσεις και κατά την ανηλικότητα, όπως μεταφορά σε ΠΡΟΚΕΚΑ/ΚΕΔ λόγω αμφισβήτησης ανηλικότητας σε συνδυασμό με σειρά απορριπτικών αποφάσεων.

Ο ΠΑΑ6 αναφέρει για την περίοδο της ανηλικότητας ότι:

«Είχα προσπαθήσει στη Μόρια να τους πω για την ηλικία μου, αρνήθηκαν και με έβαλαν σε φυλακή...Και μετά με έβαλαν στο νέο camp της Μόριας και ήμουν εκεί πριν πάω στον ξενώνα....δεν με μετέφεραν στην Αθήνα αρχικά, αρνήθηκαν την υπόθεση μου και την είχαν μπλοκάρει..... οπότε προσπάθησα να ξεφύγω, να τρέξω μακριά από το camp να πάω στην Αθήνα οπότε εκεί γνώρισα μια οργάνωση που με πήγε σε έναν ξενώνα στην Αθήνα».

Ο ΠΑΑ2 θεωρεί ότι υπάρχει μεγάλη διαφορά έπειτα από την ενηλικίωση:

«όταν πας στην Υπ. Ασύλου ειδικά χρειάζεται να χειρίζεσαι πολλά μόνος εκεί, σου φέρονται ως ενήλικα – έχει μεγάλη διαφορά»

Όπως συμπληρώνει ο ΠΑΑ10:

«θα έλεγα όχι η αστυνομία γιατί δεν είχα καμία ανάμειξη ποτέ μαζί τους, δεν έτυχε να μου συμβεί κάτι αλλά σε σχέση με την Υπηρεσία Ασύλου, νομίζω ναι. Στο σημείο δηλαδή που θεωρώ ότι επηρέασε το αίτημα ασύλου μου γιατί έκανα την συνέντευξη μου όταν ήμουν ενήλικας και θεωρώ ότι επειδή είχα μεγαλώσει, αυτό επηρέασε την απόφαση που πάρθηκε για το άσυλο μου...Είπαν ότι είμαι πια ενήλικας οπότε είμαι ασφαλής και μπορώ να επιστρέψω πίσω στη χώρα μου. Οπότε θεωρώ ότι επηρέασε την υπόθεση μου».

Όμως όπως εξιστορεί ο ΠΑΑ8 αναφορικά με τους μαζικούς ελέγχους:

«6 μήνες πίσω, η αστυνομία με έπιασε, τότε επειδή είχα απορριπτική και η κάρτα μου δεν ήταν στο σύστημα και με πήγαν στο αστυνομικό τμήμα, κάλεσα τη δικηγόρο μου, είναι αυτή τότε που με βοήθησε όσο ήμουν εκεί».

Ο ΠΑΑ1 είχε ζητήσει υποστήριξη των αρχών λόγω κλοπής στον δρόμο και αρχικά δέχτηκε ο ίδιος στοχοποίηση λόγω καταγωγής όμως έπειτα του ζητήθηκε συγγνώμη, όταν αντιλήφθηκαν ότι εκείνος τους είχε καλέσει και μιλούσε καλά Αγγλικά.

«τους καλέσαμε και ήρθαν και με έσπρωξαν και ήμουν σε φάση «μα τι κάνεις» και τότε μου είπε «σςςς, μη μιλάς, σήκωσε τα χέρια ψηλά και μη κουνιέσαι, δεν θα πεις τίποτα» και άκουσαν πρώτα εκείνους/ες».

Η διασφάλιση ίσης μεταχείρισης είναι ένα βασικό κοινωνικό δικαίωμα (άρθρο 14 για απαγόρευση των διακρίσεων) όπου έχει θεσπιστεί από την ΕΣΔΑ. Παρόλα αυτά, όλα τα συμμετέχοντα δήλωσαν ότι αισθάνονται να αντιμετωπίζονται διαφορετικά, ενώ ο ένας συμμετέχοντας (ΠΑΑ4) αφότου εξήγησε ότι δεν έχει βιώσει κάτι σχετικό, καταλήγει:

«όμως όταν είμαι έξω στη κοινωνία δεν βλέπω πρόσφυγες να είναι χαρούμενοι και διαρκώς παραπονιούνται. Όταν τα ακούω αυτά, έχω μια άλλη γνώμη για το πώς γίνονται τα πράγματα γιατί ίσως είμαι τυχερός και όλα πήγαν καλά σε μένα».

4.2.3. Παραβιάσεις δικαιωμάτων κατά την ανηλικότητα

Παρακάτω παρουσιάζεται ένας πίνακας που δημιουργήθηκε από την ερευνήτρια προκειμένου να αποτυπωθούν τα δικαιώματα που ανέφεραν τα πρώην ασυνόδευτα ανήλικα ότι αισθάνθηκαν να παραβιάζονται κατά την ανηλικότητα τους.

Δικαίωμα στην ιδιωτικότητα →	ΠΑΑ1,ΠΑΑ2,ΠΑΑ3,ΠΑΑ7
Δικαίωμα στην αξιοπρεπή διαβίωση →	ΠΑΑ2,ΠΑΑ3,ΠΑΑ4,ΠΑΑ6,ΠΑΑ7,ΠΑΑ10
Δικαίωμα στη στέγαση →	ΠΑΑ3,ΠΑΑ4,ΠΑΑ5,ΠΑΑ6

Πίνακας 3: Παραβιάσεις δικαιωμάτων κατά την ανηλικότητα

Ως βασική παραβίαση αναδείχθηκε από 6 άτομα το δικαίωμα στην αξιοπρεπή διαβίωση, με έμφαση στο «rocket money», τη χρηματική ενίσχυση στα ΚΦΑΑ και άλλα πλαίσια όπου συνήθως ορίζεται σε 1ευρώ/ανά ημέρα διαμονής στο πλαίσιο, εκτός από τα ΕΔΗΔ που παρέχουν 150ευρώ/ανά μήνα, όμως τα παιδιά στα πλαίσια της σταδιακής αυτονόμησης οφείλουν να καλύψουν ανάγκες όπως το φαγητό με αυτή την παροχή. Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού υπογραμμίζει τη σημασία εξασφάλισης βιοτικού επιπέδου, κάλυψης οικονομικών αναγκών και προστασίας από οικονομική εκμετάλλευση, όπως παιδική εργασία.

Το ζήτημα αναφέρθηκε από 6 συμμετέχοντες στα 10 άτομα ενώ υπήρξαν συμμετέχοντες που έμεναν σε ΕΔΗΔ και δεν τα είχε επηρεάσει το ζήτημα, χαρακτηριστικά όπως αναφέρει ο ΠΑΑ2:

«Δηλαδή, έτσι απλά να πω ότι εμείς όταν είμαστε στον ξενώνα 1 ευρώ την ημέρα δεν είναι κάτι, όταν πάω σχολείο εγώ τι να κάνω 1 ευρώ; Δεν μπορώ να πάρω ούτε ένα νερό και πολύ δυσκολεύομαι έτσι, χρειάζονται περισσότερα να μπορούμε να πάρουμε έστω πρωινό, δεν ξέρω»

Ενώ ο ΠΑΑ4 εξηγεί ότι δεν γνώριζε τα «λιγότερο σημαντικά δικαιώματα και ότι κατά την ενηλικίωση, εκτιμάς ακόμη και αυτά τα λίγα»:

«Ναι ως ανήλικος δεν ξέρεις και τα μικρότερα πράγματα, το rocket money δεν ήταν αρκετό όμως δεν ξέρεις πολλά για αυτά..δηλαδή τα μικρότερα δικαιώματα δεν τα ξέρεις,..όταν ενηλικιώνεσαι εκτιμάς ακόμα και τα πιο απλά που είχες τότε».

Παράλληλα, 4 στα 10 συμμετέχοντα άτομα ανέφεραν επίσης το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, το οποίο κατοχυρώνεται από διεθνείς συμβάσεις/νόμους, όπως το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ, ωστόσο συχνά στα πλαίσια της ιδρυματικής φροντίδας καταστρατηγείται, όπως έχει ήδη αναφερθεί στο υποκεφάλαιο 1.3. για Αντιμεταναστευτικές πολιτικές που επηρεάζουν τα Α.Α. και γίνεται αναφορά και στην ιδρυματοποίηση.

Όπως εξηγεί ο ΠΑΑ7:

«γίνονταν και λάθος πράγματα, πχ. δεν ήταν καλό το μέρος για ύπνο, δηλαδή τα δωμάτια μας, είχε πολλή φασαρία, δεν μπορούσες να μείνεις μόνος ποτέ».

Αξιοσημείωτο είναι ότι 6 στα 10 άτομα αναφέρθηκαν στο ότι προτού στεγαστούν σε ασφαλές πλαίσιο παιδικής προστασίας διέμεναν σε επισφαλείς συνθήκες. Σύμφωνα και με τα στατιστικά ασυνόδευτων ανηλίκων του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου για τον Νοέμβριο (2024), εκτιμάται ότι βρίσκονται στη χώρα 2.167 Α.Α. και υπάρχουν 1.775 θέσεις σε ΚΦΑΑ/ΕΔΗΔ, 155 σε Δομές Επείγουσας Φιλοξενίας, ενώ όπως επίσης αναφέρεται 520 Α.Α. είναι σε ΚΕΔ/ΚΥΤ και Ελεγχόμενες Δομές Φιλοξενίας Αιτούντων Άσυλο (επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης). Δεν διευκρινίζεται που διαμένουν 283 ασυνόδευτα ανήλικα.

Ο ΠΑΑ4 αρχικά διέμεινε εκτός Ασφαλούς Ζώνης, στο παλιό camp:

«όταν ήμουν στο camp οι συνθήκες ήταν πολύ κακές, ειδικά όταν ήρθα ήταν το παλιό camp της Σάμου, μπορείς να φανταστείς...»

Το ίδιο συνέβη με τον ΠΑΑ3 ο οποίος αποφάσισε να αντιδράσει λόγω της μεγάλης αναμονής και παρά τον γεωγραφικό περιορισμό, έφυγε από το νησί που βρισκόταν έως την Αθήνα ώστε να ζητήσει υποστήριξη:

«δεν μεταφέρθηκα ακριβώς νωρίτερα, επειδή το μέρος εκεί είναι μικρό και τη στιγμή που εγώ καταγράφηκα εκεί, δεν έδιναν καθόλου πληροφορίες στα ανήλικα με σωστό τρόπο και βασικά δεν υπήρχε καμία ελπίδα να μου δώσουν ένα καλό ξενώνα. Οπότε δεν είχα καθόλου

έναν ξενώνα να μείνω, μόνο μια μαύρη σκηνή που μας διέθεσαν και εκείνη την περίοδο είχε πολύ κρύο, ειδικά τον χειμώνα οπότε ήταν πολύ δύσκολο ότι κάποιος έπρεπε να μείνει έξω σε αυτόν τον καιρό οπότε έμεινα εκεί για 3 εβδομάδες και κάτι, έμενα έξω, ήταν πολύ δύσκολο και για αυτό προσπάθησα να φύγω. Όταν κατάφερα και πήγα στην Αθήνα προσπάθησα να βρω κάποιες οργανώσεις και εκεί με βοήθησαν να πάω σε ξενώνα».

δάκρυα στα μάτια

Λόγω της αύξησης των αφίξεων Α.Α. υπάρχουν πολλά παιδιά σε αναμονή τοποθέτησης σε ασφαλές πλαίσιο φιλοξενίας, ενώ παράλληλα έχουν μειωθεί οι διαθέσιμες θέσεις και συχνά παραμένουν σε επισφαλή διαμονή (ακόμη και αστεγία) ή μη ασφαλείς ζώνες το διάστημα αναζήτησης θέσεων φιλοξενίας από τον ΕΜΕΑ και συνεργαζόμενους φορείς (Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 2024). Αυτό διαφαίνεται και από τις θέσεις στα ίδια στατιστικά του Υπουργείου όπου ενώ τον Νοέμβριο του 2024 υπάρχουν 1.775 θέσεις σε πλαίσια παιδικής προστασίας και 155 σε επείγουσα φιλοξενία, έναν χρόνο πριν, τον Νοέμβριο του 2023, υπήρχαν 2.076 θέσεις σε πλαίσια παιδικής προστασίας και 198 σε επείγουσα, όπου σταδιακά μειώθηκαν, παρότι αυξήθηκαν οι αφίξεις παιδιών.

4.2.4. Απόψεις αναφορικά με την αυτονόμηση

Παράλληλα, στη παρούσα έρευνα διερευνήθηκε το πώς βίωσαν αυτά τα παιδιά την διαδικασία της αυτονόμησης. Όλα τα άτομα που συμμετείχαν δήλωσαν ότι αντιμετώπισαν πολλαπλές δυσκολίες κατά τη προσπάθεια τους να ζήσουν αυτόνομα. Παρότι έλαβαν υποστήριξη από επαγγελματίες των πλαισίων διαμονής, βρέθηκαν σε επισφάλεια εξαιτίας της “απότομης” διακοπής παροχών.

Τέσσερις συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στη δυσκολία συνδυασμού εργασίας και συνέχισης της εκπαίδευσης τους ακόμα και στη περίοδο της ανηλικότητας, αφού γνωρίζοντας ότι στα 18 τους έτη θα αποχωρήσουν, ξεκίνησαν να εργάζονται πριν ενηλικιωθούν. Ως ανάγκη από όλα τα συμμετέχοντα διαφάνηκε η υποστήριξη τους στις γραφειοκρατικές διαδικασίες, όπως έκδοση εγγράφων εργασίας, η προετοιμασία τους εκπαιδύοντας τους σε δεξιότητες αλλά και η οικονομική υποστήριξη διότι συχνά δεν είναι σε θέση να καλύψουν τα μηνιαία έξοδα τους εφόσον πλέον δεν δικαιούνται στέγαση. Παρακάτω, παρατίθεται ένας πίνακας

αναφορικά με τις απόψεις των συμμετεχόντων/ουσων για τις διαδικασίες αυτονόμησης.

ΠΑΑ1:	«Προσπάθησαν να με βοηθήσουν να βρω δουλειά αλλά αυτή τη περίοδο επειδή δεν ήμουν ακόμη ανήλικος ήταν πιο δύσκολο να με πάρουν σε δουλειές, επίσης πήγαινα σχολείο και οι ώρες δεν ταίριαζαν μεταξύ τους, δεν είχα έγγραφα όπως ΑΜΑ και ήταν πολύ δύσκολο πραγματικά εκείνο το διάστημα»
ΠΑΑ3:	Με άγχωνε οπότε συνέχισα να ψάχνω για μέρη να μείνω έως να βρω έναν φίλο που μπορούσε να μείνω μαζί του σαν φιλοξενούμενος μόνο γιατί σκέψου ήταν δύσκολο επειδή αν νοικιάσουν το σπίτι σε 2, μπορεί μέχρι και να διπλασιάσουν και το ποσό που στο δίνουν. Άρα έπρεπε να βρω μόνος λύσεις, να βρω δουλειά..μόνος μου.
ΠΑΑ4:	«Οπότε στην οργάνωση αυτή υπήρχαν πολλά workshops μέσα στις ημέρες..και όλα αυτά ήταν πολύ βοηθητικά, ειδικά τα σεμινάρια για ενηλικίωση... Ήταν δύσκολο, δεν είχα μια δουλειά, μια μόνιμη εννοώ, προσπαθούσα να αντέξω ως νέος ενήλικος και ακόμα προσπαθώ να κάνω κάποια πράγματα, να τα καταφέρω».
ΠΑΑ6:	«Την περίοδο που έπρεπε να φύγω από τον ξενώνα, οι άνθρωποι εκεί μου βρήκαν μια δουλειά σε ένα νησί, στην Κρήτη και είχα και σπίτι και δουλειά όταν ήρθα εδώ και βασικά με βοήθησαν πολύ γιατί το διάστημα που ήρθα εδώ για δουλειά, ξεκίνησα να χτίζω μια ζωή, να ζω λίγο καλύτερα και να μένω μεγάλο καιρό και εδώ βασικά και μετά τη δουλειά».

ΠΑΑ7:	«Τέλειωσε η πρώτη τάξη λυκείου, δεύτερη δεν κατάφερα και θα ήθελα, μου αρέσει πάρα πολύ το σχολείο αλλά δεν είχα δυνατότητα, έπρεπε να δουλέψω. Δεν είχα σίγουρο πλάνο αλλά έφυγα νωρίτερα από τα 18».
ΠΑΑ10:	«Αρχικά μου φάνηκε κάπως τρελό, δηλαδή ήρθα σε μια νέα χώρα, ανήλικος, χωρίς δουλειά, χωρίς να ξέρω κανέναν, απλά να πρέπει να βγω στους δρόμους μόνος μου, να βρω μόνος μου δουλειά, ξέρεις..είναι κάπως τρελό αρχικά αλλά μετά, έπρεπε, δεν είχα άλλη επιλογή, έπρεπε να το κάνω, να φύγω»

Πίνακας 4: Αναφορές σε διαδικασίες αυτονόμησης

Ταυτόχρονα, ο ΠΑΑ4 παρά τις δυσκολίες που προανέφερε, υποστήριξε ότι:

«ένας πρόσφυγας έχει πολλά να δώσει στη νέα του χώρα..κάθε χώρα έχει κανόνες, νόμους, αν τους ακολουθείς θα είσαι εντάξει. Ήμουν εξ αρχής ανοιχτός, ακολούθησα όλα τα βήματα και όλα πήγαν καλά. Όλα αυτά, το ότι με έμαθαν να τηρώ ένα πρόγραμμα κλπ και ότι έδωσα την ευκαιρία εγώ στον εαυτό μου να ενσωματωθεί με βοήθησε. Πιστεύω ότι όλοι οι πρόσφυγες έχουν αυτήν την ευκαιρία στη κοινωνία. Οι εργαζόμενοι μπορούν να βοηθήσουν αλλά ως πρόσφυγας πρέπει εσύ πρώτα να βοηθήσεις τον εαυτό σου και αυτό το λέω ως πρόσφυγας».

Η άποψη αυτή θέτει στο επίκεντρο την ατομική ευθύνη, γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τα την οπτική της παρούσας έρευνας που εστιάζει στα δομικά/συστημικά αίτια του ζητήματος. Οφείλει ωστόσο να παρουσιαστεί και ενέχει ενδιαφέρον διότι αναδεικνύει το πώς μπορεί να αφομοιωθεί και να αναπαράγεται η κυρίαρχη πολιτική ακόμα και από προσφυγικό πληθυσμό. Η εσωτερίκευση της ατομικής ευθύνης αναφορικά με την κοινωνική ένταξη επιδιώκεται καθώς αποσκοπεί στην υπονόμηση και παραπλάνηση της κρατικής ευθύνης και των δομικών αιτιών που οδηγούν σε ελλιπή υποστήριξη και ουσιώδη ένταξη και συμπερίληψη.

4.2.5. Επίδραση των επαγγελματιών

Παρά τις δυσκολίες και τις ελλειπείς παροχές που προαναφέρθηκαν, 8 από τα 10 πρώην ασυνόδευτα αναφέρθηκαν στο προσωπικό του εκάστοτε στεγαστικού πλαισίου, δηλώνοντας πώς επίδρασε θετικά στην εξέλιξη τους και ότι επέδειξαν γνήσιο ενδιαφέρον για αυτά. Στο θεωρητικό μέρος της έρευνας δεν έγινε αναφορά στη σύνδεση που δημιουργείται μεταξύ Α.Α. και προσώπου αναφοράς καθώς αναγνωρίζεται πώς αυτά τα πρόσωπα αναφοράς (συνήθως Κοινωνικές/οί Λειτουργοί) δεν αποτελούν την οικογένεια των παιδιών και η όλη ιδρυματοποίηση που διακατέχει έμμεσα και άμεσα τα πλαίσια, παρά τις καλές προθέσεις που υπάρχουν από το προσωπικό.

Όμως τα Α.Α. έχοντας βιώσει επαναλαμβανόμενες τραυματικές εμπειρίες και ωθούνται σε μια βαθιά αβεβαιότητα κατά την άφιξη τους στην Ελλάδα λόγω του ευρύτερου εχθρικού περιβάλλοντος, διαθέτουν ως πρόσωπα αναφοράς τις/τους Κοινωνικές/ούς Λειτουργούς όπου τα καλωσορίζουν, τα βοηθούν στη προσαρμογή, παρέχουν ευρεία υποστήριξη για κοινωνικά/ιατρικά/νομικά ζητήματα, τα ακούν και τα στηρίζουν καθημερινά (Kallinikaki, 2018). Αυτή η σχέση συχνά προσιδιάζει ως μια σχέση «μέντορα» και ειδικά αν δεν υπάρχουν πολλαπλές αλλαγές προσώπων αναφοράς, λειτουργεί ευεργετικά ως προς την ευημερία των Α.Α. (Kohli, 2006 στο Kallinikaki, 2018).

Αναφορά έγινε και σε άλλες ειδικότητες όπως δικηγόρους/μάγαιρα και ψυχολόγο, οι οποίοι επίσης επηρέασαν σημαντικά τη ζωή αυτών των παιδιών. Πολλοί/ές επαγγελματίες με γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών, χωρίς να λειτουργήσουν απλώς γραφειοκρατικά, προσπάθησαν να βρουν λύσεις παρά τις ελάχιστες επιλογές και όχι να μεταφέρουν τα παιδιά σε ΚΥΤ κατά την ενηλικίωση, επιδρώντας θετικά στη ζωή των παιδιών και δημιουργώντας ένα κλίμα εμπιστοσύνης και αίσθησης ότι κάποιος διεκδικεί για εκείνα, πχ. στις Υπηρεσίες Ασύλου ώστε να ληφθεί υπόψη η ανηλικότητα παρά την επικείμενη ενηλικίωση.

Ο ΠΑΑ2 αναφέρει:

«με βοήθησαν πολύ, ό,τι σκεφτόμουν εγώ, περισσότερο».

Ο ΠΑΑ4 ανέλυσε από μόνος του πόσο θετικά τον επηρέασε η κοινωνική υποστήριξη:

*«Δεν μιλούσαμε τη γλώσσα και αυτοί ήταν εκεί, προσπαθούσαν μαζί μας, δεν ξέρω αν μπορώ να τους ευχαριστήσω αρκετά. Αν έπρεπε πχ. να βρούμε δουλειά, ήταν πολλά παιδιά που ζητούσαν το ίδιο πράγμα, όλα μαζί την ίδια στιγμή. Το ξέρεις, ούτε ο Θεός δεν μπορεί να δώσει τα πάντα σε όλους την ίδια στιγμή, αυτό θα έλεγα *γέλιο*»...«η δικηγόρος μου μέχρι και την ημέρα της συνέντευξης στεκόταν στο πλευρό μου, όλη την ώρα, με καθησύχαζε, προσπαθούσε να..βασικά θυμάμαι να μιλάει τότε και να εξηγεί πώς το παιδί αυτό πρέπει να μείνει εδώ για να είναι ασφαλές και αυτό με κάνει να νιώθω..πώς να το πω, συγκινημένος».*

Ο ΠΑΑ9 εξηγεί ότι:

«Η Κοινωνική λειτουργός μου ήταν καλή, μου βρήκε ένα σπίτι με το πρόγραμμα και εκεί μου προσέφερε στεγάση και θέλανε πριν να φύγω οι εργαζόμενοι να με έχουν βοηθήσει, να κάνω την συνέντευξη μαζί τους..πιέσανε και έκανα την συνέντευξη μου τις μέρες που αποχωρούσα, νωρίτερα δηλαδή, την έκαναν πιο γρήγορα. Αυτό που θέλω να πω είναι ότι ο δικηγόρος μου όταν μιλούσε για μένα, που με βοήθησε πολύ, μίλησε στην Υπηρεσία Ασύλου μετά τις ερωτήσεις που μου έκαναν και εξήγησε τη κατάσταση, ότι αποχωρώ, ότι όλα είναι δύσκολα και τι έχει συμβεί και πήρα επιτέλους θετική απόφαση!»

Αντίστοιχα, ο ΠΑΑ6 αναφέρει:

«γνώρισα πολύ καλούς και ευγενικούς ανθρώπους εκεί. Μας φέρθηκαν πολύ καλά. Ο σεβασμός μου για την δικηγόρο και την Κοινωνική Λειτουργό είναι μεγάλος και ακόμα και τώρα με έχουν βοηθήσει σε άλλες οργανώσεις που δουλεύουν».

Παρά τη θετική ανατροφοδότηση των επαγγελματιών της πρώτης γραμμής, οι εργαζόμενες/οι βιώνουν εξίσου καταπάτηση των εργασιακών τους δικαιωμάτων αφού καλούνται να εργαστούν σε συνθήκες αυξημένης πίεσης, αναλαμβάνοντας πολλές υποθέσεις παιδιών λόγω υποστελεχωμένων πλαισίων, διαθέτοντας βραχύχρονες συμβάσεις (ακόμη και ενός μήνα), έχοντας επεκτείνει επ'αόριστον τις υπερωρίες απλήρωτης εργασίας, πχ. on call για έκτακτα περιστατικά, και βιώνοντας συχνές καθυστερήσεις πληρωμών (Καψάλη & Μεντίνης, 2018).

Η έρευνα των Teloni et. al., (2018) αποδεικνύει ότι ο προσφυγικός πληθυσμός αλλά και οι επαγγελματίες περιθωριοποιούνται αφού η διαχείριση του

προσφυγικού επηρεάζεται από αντιμεταναστευτικές και νεοφιλελεύθερες πολιτικές που οδηγούν σε καταστρατήγηση δικαιωμάτων, τόσο ανθρωπίνων, όσο και εργασιακών. Προσθέτουν επίσης ότι οι Κοινωνικές/οί Λειτουργοί έχουν σημαντική επιρροή στη προώθηση των δικαιωμάτων και την αμφισβήτηση αυτών των πολιτικών που προάγουν τη καταπίεση και «στην πολιτική δράση ενάντια στην εργασιακή καταπίεση και μια «κουλτούρα σιωπής» (2018: 1016, Teloni et. al).

Ο ΠΑΑ3 επιβεβαιώνει τα παραπάνω, αναφέροντας τα εξής:

«Δεν μπορώ να πω πολλά κακά για τον ξενώνα όμως, με βοήθησαν πάρα πολύ. Η πολιτική γενικά φταίει. Είχα έναν φίλο διερμηνέα που μου είχε πει ότι οι εργαζόμενοι δεν πληρώνονται κάθε μήνα. Ποτέ δεν το είχα καταλάβει, πάντα όλοι ήταν εκεί για εμένα, ειδικά οι Κοινωνικοί Λειτουργοί μου, με στήριζαν με το χαμόγελο και πραγματικά το εκτιμώ, όταν έμαθα ότι δεν πληρώνονταν ενώ ξέρεις...δεν μας το έλεγαν και έκαναν τα πάντα, τα πάντα για εμάς, δεν το πίστευα».

4.3. Ανάγκες των πρώην ασυνόδευτων & στήριξη από προγράμματα νεαρών ενηλίκων

Όλα τα συμμετέχοντα άτομα εξέφρασαν τις ανάγκες τους με διαφορετικό τρόπο, είτε υπό τη μορφή ενός αιτήματος, είτε απευθυνόμενα προς όσα άτομα διαβάσουν τη παρούσα έρευνα. Στο παρακάτω πίνακάκι παρουσιάζονται οι ανάγκες ταξινομημένες ανά θεματική.

Αιτήματα/Ανάγκες
Στέγαση → ΠΑΑ1,ΠΑΑ2,ΠΑΑ3,ΠΑΑ4,ΠΑΑ5,ΠΑΑ7,ΠΑΑ8,ΠΑΑ10
Εργασία → ΠΑΑ1,ΠΑΑ2,ΠΑΑ3,ΠΑΑ4,ΠΑΑ5
Υγεία → ΠΑΑ2,ΠΑΑ5,ΠΑΑ7,ΠΑΑ8,ΠΑΑ10
Οικονομική ενίσχυση → ΠΑΑ1,ΠΑΑ2,ΠΑΑ3,ΠΑΑ5,ΠΑΑ7,ΠΑΑ8,ΠΑΑ10
Διόρθωση νομικών επιπλοκών → ΠΑΑ2,ΠΑΑ3,ΠΑΑ6, ΠΑΑ8,ΠΑΑ10

Παράταση διαμονής/δυσκολία μετάβασης στη πλήρη αυτονομία → ΠΑΑ1,ΠΑΑ2,ΠΑΑ3,ΠΑΑ5,ΠΑΑ6,ΠΑΑ7,ΠΑΑ8,ΠΑΑ9,ΠΑΑ10
Υποστήριξη σε δεξιότητες → ΠΑΑ1,ΠΑΑ2,ΠΑΑ4,ΠΑΑ5,ΠΑΑ7, ΠΑΑ10
Όνειρα/στόχοι → ΠΑΑ1,ΠΑΑ2,ΠΑΑ5,ΠΑΑ8,ΠΑΑ9

Πίνακας 5: Οι ανάγκες των πρώην Α.Α.

Όπως αναφέρει ο ΠΑΑ1:

«Τουλάχιστον αν κάποιος δεν πάρει θετική απόφαση, χρειάζεται παραπάνω υποστήριξη γιατί αν δεν τους βοηθάτε, καταστρέφετε κυριολεκτικά τη ζωή τους, τους στρέφετε σε κακά, παράνομα πράγματα, το ακούω συνεχώς, τέτοιες ιστορίες και ακόμα και οι αναγνωρισμένοι θέλουν βοήθεια όταν ενηλικιώνονται, εγώ έγινα 18 και έπαθα το ίδιο για αυτό το λέω, βοήθεια τουλάχιστον 3-4 μήνες μέχρι να βρει έστω μια δουλειά, μπορεί μετά να είναι μόνος του γιατί αν δεν έχεις τίποτα είναι πολύ δύσκολο»

Ενώ παράλληλα, 6 άτομα αναφέρθηκαν στη παράταση διαμονής για εκπαιδευτικούς λόγους, υπογραμμίζοντας ότι δεν αρκεί και ότι ενώ πολλά από αυτά ήθελαν να εκπαιδευτούν, παρά την απουσία συμπερίληψης και οδηγήθηκαν στο να εργάζονται από τα 18 τους για να μπορούν να αποχωρήσουν στο τέλος του σχολικού έτους.

Όπως τονίζει ο ΠΑΑ1:

«να πηγαίνεις δουλειά και σχολείο μαζί είναι πολύ αγχωτικό, δεν τους νοιάζει, δεν αλλάζει κάτι, είναι ο μόνος τρόπος εσύ να έχεις τα δικαιώματά σου...«αυτό νομίζω γίνεται και λόγω του ρατσισμού, πάμε μόνο σε συγκεκριμένα σχολεία και τα μαθήματα είναι πολλά, χωρίς να μπορείς να διαλέξεις τι θα κάνεις ενώ δεν τα καταλαβαίνεις και όλα»

Ενώ ο ΠΑΑ7 εξηγεί ότι:

«Τέλειωσε η πρώτη τάξη λυκείου, δεύτερη δεν κατάφερα και θα ήθελα, μου αρέσει πάρα πολύ το σχολείο αλλά δεν είχα δυνατότητα, έπρεπε να δουλέψω».

Αξίζει ωστόσο να αναφερθεί ότι παρά τη καταστρατήγηση δικαιωμάτων τους, αυτά τα νεαρά ενήλικα άτομα έχουν κάποια όνειρα και στόχους. Και έναν από τους «στόχους» αυτής της έρευνας αποτελεί το να δοθεί φωνή στα ίδια τα άτομα να αναφέρουν δυναμικά αυτούς τους στόχους και τα όνειρα και να νιώσουν μέσω της όλης διαδικασίας ότι έχουν το δικαίωμα να διεκδικήσουν αυτά τα όνειρα.

Όπως αναφέρει η ΠΑΑ5:

«όμως ακόμα θέλω να καταφέρω κάτι παραπάνω, ακόμα θέλω να πάω να σπουδάσω, ακόμα θέλω να ακολουθήσω πχ. την δική μου καριέρα, δεν θέλω απλά να δουλεύω, δουλεύω, δουλεύω και άλλοι να αποφασίζουν. Βλέπω τον εαυτό μου πιο μακριά από ό,τι είμαι τώρα».

Ο ΠΑΑ9 μίλησε διεξοδικά για το πόσο ενδιαφέρεται για τη τέχνη της ξυλουργικής:

«να μη πας σχολείο μόνο αλλά να μαθαίνεις κάτι, αλλά μια τέχνη, για μένα είναι πολύ σημαντικό, όταν ήμουν στον ξενώνα πήγαινα σχολείο άλλα ήθελα να γίνω ξυλουργός, τους το έλεγα συνέχεια, ήμουν τρελαμένος με τις κατασκευές».

Παράλληλα, 6 στα 10 συμμετέχοντα εξέφρασαν τις ανάγκες τους, εξηγώντας τις ανεπάρκειες των τωρινών πολιτικών και το που αυτές οδηγούν, όπως ο ΠΑΑ10:

«είναι πολύ σημαντικό να αλλάξει όλο αυτό, να υπερασπίζονται παραπάνω τα ασυνόδευτα παιδιά, ειδικά όταν γίνονται 18, για μένα εκεί ξεκίνησαν οι δυσκολίες εδώ πέρα, όταν γίνεσαι 18, σε κάποιο σημείο αρχίζεις να φοβάσαι γιατί αντιμετωπίζεις τον πραγματικό κόσμο και εδώ και πρέπει να παλέψεις μόνος. Και κάποιες φορές όταν είσαι ξένος όπως εγώ, το να έχεις ακόμα και ένα σπίτι όπως εγώ, μπορεί να είναι πάρα πολύ δύσκολο. Θα ήταν βοηθητικό να υπάρχουν οργανώσεις ακριβώς για αυτό, για την αλλαγή αυτής της ηλικίας και να σε καθοδηγούν, να σε προστατέψουν για να μην μπλέξεις, να σε προετοιμάσουν, να σε βοηθήσουν γιατί αλλιώς μπορεί να κάνεις πράγματα που δεν θες για την επιβίωση, πολλοί τα κάνουν δυστυχώς».

Έχει ήδη αναλυθεί στο θεωρητικό μέρος το ότι συχνά αυτά τα παιδιά οδηγούνται σε αορατότητα, παραβατική συμπεριφορά στα πλαίσια επιβίωσης ή κυρίως ότι εξαιτίας της έλλειψης παροχών κατά την ενηλικίωση, διαμένουν σε επισφαλείς συνθήκες, ειδικά εάν δεν έχουν νομιμοποιητικά έγγραφα. Αυτό αναφέρεται από 5 συμμετέχοντα άτομα.

Αφότου παρουσιάστηκαν οι ανάγκες που εξέφρασαν, δημιουργήθηκε από την ερευνήτρια ο παρακάτω πίνακας αναφορικά με την υποστήριξη/τις παροχές που λαμβάνουν αυτή τη στιγμή και την άποψη τους αναφορικά με την ποιότητα των υπηρεσιών. Να σημειωθεί ότι ο πίνακας αφορά 3 διαφορετικά στεγαστικά προγράμματα και ενώ προσεγγίστηκαν όλα, μόνο ένα εξ αυτών συμμετείχε στην έρευνα επίσημα και οι άλλοι συμμετέχοντες προσεγγίστηκαν από διαφορετικά προγράμματα υποστήριξης νεαρού πληθυσμού όπου επίσης λαμβάνουν υποστήριξη.

Τύπος προγράμματος	Συμμετέχων/συμμετέχουσα	Ανατροφοδότηση
Στεγαστικό	ΠΑΑ1,ΠΑΑ4,ΠΑΑ8,ΠΑΑ9	Θετική εκτός από τον ΠΑΑ1 ο οποίος υπογραμμίζει τις υλικές ελλείψεις.
Αυτονόμησης/ανάπτυξης δεξιοτήτων	ΠΑΑ1,ΠΑΑ2,ΠΑΑ4,ΠΑΑ5,ΠΑΑ9	Θετική ωστόσο ο ΠΑΑ2 εξηγούσε πώς κάποιες φορές η απλή καθοδήγηση δεν είναι από μόνη της βοηθητική, πχ. αναζήτηση εργασίας διαδικτυακά
Παροχής κοινωνικής & νομικής υποστήριξης	ΠΑΑ1,ΠΑΑ2,ΠΑΑ3,ΠΑΑ4,ΠΑΑ5,ΠΑΑ6,ΠΑΑ8,ΠΑΑ9,ΠΑΑ10	Θετική
Παροχής φαγητού	ΠΑΑ4,ΠΑΑ5,ΠΑΑ7,ΠΑΑ9	Θετική
Παροχής ιατρικής φροντίδας	ΠΑΑ5,ΠΑΑ8,ΠΑΑ9	Θετική με αναφορές στην έλλειψη διερμηνείας από ΠΑΑ8 που ξεπεράστηκε λόγω γνώσης Αγγλικών
Μαθημάτων	ΠΑΑ1,ΠΑΑ2,ΠΑΑ3,ΠΑΑ4,ΠΑΑ5,ΠΑΑ8,ΠΑΑ9	Θετική
Ελάχιστη/Καμία στήριξη	ΠΑΑ7,ΠΑΑ10	ΠΑΑ7: «Όχι, οργανώσεις πολλές δεν υπάρχουν, ελάχιστες με έχουν βοηθήσει, δεν λαμβάνω τόση βοήθεια για όσα χρειάζομαι πχ. διαμονή, για την υπόθεση μου, ιατρικά ραντεβού αν χρειαστώ κάτι, για τόσα διαφορετικά πράγματα». ΠΑΑ10: «Από όταν έγινα ενήλικας δεν είχα την δυνατότητα να πάω σε ένα νοσοκομείο ξανά γιατί δεν ήξερα πώς να το κάνω μόνος, δεν είχα

		τη πληροφόρηση, δεν είχα ΚΛ ή τίποτα, όταν έφυγα από τον ξενώνα σταμάτησε η επικοινωνία μας»
--	--	--

Πίνακας 6: Υποστήριξη από προγράμματα για νεαρό προσφυγικό/μεταναστευτικό πληθυσμό

4.4. Απόψεις για τις πολιτικές/διαδικασίες προς μεταναστευτικό/προσφυγικό πληθυσμό

Έχουν αναφερθεί διεξοδικά σε ξεχωριστό υπο-κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους της παρούσας διπλωματικής εργασίας οι πολιτικές/διαδικασίες που εφαρμόζονται σε μεταναστευτικό/προσφυγικό ανήλικο και ενήλικο πληθυσμό και χαρακτηρίστηκαν ως αντιμεταναστευτικές, χρησιμοποιώντας σύγχρονη βιβλιογραφία προς επίρρωση του ισχυρισμού. 9 στα 10 πρώην Α.Α. με τις απαντήσεις τους ενίσχυσαν τη συγκεκριμένη οπτική, αναφέροντας διεξοδικά την άποψη τους για τις πολιτικές που τα επηρεάζουν άμεσα. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του ΠΑΑ8 που καταλήγει από μόνος του στον διαχωρισμό ανηλίκων και ενηλίκων:

«Μας φέρονται καλά επειδή..την περίοδο που ήμουν ανήλικος μας φέρονταν καλά.

Τώρα..επειδή δεν είμαι μέρος των ανηλίκων, ναι...δεν είναι τόσο καλά»

Ο ΠΑΑ9 καθώς περιέγραφε πώς ένας φίλος του πρόσφατα για κάποιες ώρες ελέγχθηκε και μεταφέρθηκε σε Α.Τ. διότι δεν είχε το πιο πρόσφατο του έγγραφο μαζί τονίζει ότι:

«Αν κάποια στιγμή δεν έχεις για λίγο χαρτιά μέχρι να φτιάξει, θα σε σταματήσουν, γίνονται έλεγχοι στους δρόμους και είναι πολύ κακή πολιτική αυτή»

Ταυτόχρονα, ο ΠΑΑ10 υποστηρίζει:

«Κατά τη γνώμη μου γενικά όταν μιλάμε για μετανάστες/πρόσφυγες, πραγματικά η Ελλάδα είναι πίσω. Η υποστήριξη που δίνουν είναι ελάχιστη. Όταν είσαι ανήλικος είναι κάπως καλύτερα αλλά όταν έρχεσαι ως ενήλικος εδώ πέρα ή γίνεσαι ενήλικας

και είσαι εδώ από παιδί, τότε πραγματικά νιώθεις τη σκληρότητα της...Ελλάδας. Δεν στέκονται το ίδιο οι οργανώσεις πια για σένα ή πρέπει να περιμένεις πολύ και να ψάξεις να βρεις οργανώσεις. Προσπαθείς πολύ και αν δεν είσαι δυνατός ψυχικά μπορεί να μπλέξεις, μπορεί να δυσκολευτείς παραπάνω. Οπότε για μένα δεν είναι καλά, από όταν ενηλικιώθηκα δεν έχω βοήθεια από την κυβέρνηση ή κάποια οργάνωση πέρα από ελάχιστη βοήθεια, όχι σταθερή».

Ο ΠΑΑ1 παρότι έλαβε υποστήριξη από στεγαστικό πρόγραμμα ενηλίκων τονίζει ότι:

«Τουλάχιστον αν κάποιος δεν πάρει θετική απόφαση, χρειάζεται παραπάνω υποστήριξη γιατί αν δεν τους βοηθάτε, καταστρέφετε κυριολεκτικά τη ζωή τους, τους στρέφετε σε κακά, παράνομα πράγματα, το ακούω συνεχώς, τέτοιες ιστορίες και ακόμα και οι αναγνωρισμένοι θέλουν βοήθεια όταν ενηλικιώνονται, εγώ έγινα 18 και έπαθα το ίδιο για αυτό το λέω, βοήθεια τουλάχιστον 3-4 μήνες μέχρι να βρει έστω μια δουλειά, μπορεί μετά να είναι μόνος του γιατί αν δεν έχεις τίποτα είναι πολύ δύσκολο»

Έχει ήδη αναφερθεί στο θεωρητικό μέρος ότι οι αντιμεταναστευτικές πολιτικές που εφαρμόζονται, επηρεάζουν τα πρώην ασυνόδευτα ανήλικα, τα οποία πλέον αντιμετωπίζονται όπως ο ενήλικος προσφυγικός πληθυσμός, όπου δεν θεωρείται “ευάλωτος” για να λάβει στοιχειώδεις παροχές.

Χαρακτηριστική είναι η απάντηση του ΠΑΑ7:

«Για τους πρόσφυγες; Δεν δίνουν βοήθεια, δυστυχώς. Αυτό έχω να πω. Η κατάσταση είναι δύσκολη παντού, δεν υπάρχει βοήθεια, είναι δύσκολο να πας ακόμη και σε ένα νοσοκομείο, σε ένα γραφείο, χρειάζεσαι βοήθεια από οργανώσεις και όπως είπα είναι ελάχιστες».

Είναι λοιπόν φανερό ότι οι νεαροί/ές ενήλικοι/ες αισθάνονται την επιρροή των αντιμεταναστευτικών πολιτικών, ακόμη και αν αυτές δεν ονομάζονται έτσι ή ερμηνεύονται ως αναγκαίες πρακτικές στα πλαίσια της αυτονομής.

Συζήτηση – Συμπεράσματα

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής αφότου οριστούν κάποιες βασικές έννοιες, επιχειρείται η επεξήγηση του βασικού πλαισίου πολιτικών που εφαρμόζονται στην Ελλάδα για τα ασυνόδευτα ανήλικα. Αρχικά, αναλύονται οι βασικές πολιτικές προστασίας τους και έπειτα πολιτικές που ενδέχεται να μη λειτουργούν προστατευτικά αφού βασίζονται σε μια αντιμεταναστευτική οπτική. Επίσης πραγματοποιείται μια κριτική ανάλυση του όρου «ευαλωτότητα» γενικότερα αλλά και σε σχέση με τα ασυνόδευτα ανήλικα που ενηλικιώνονται. Όπως υπογραμμίζει η Derluyn (2018) η μετάβαση από την «ευαλωτότητα» στην «ωριμότητα» με βάση την ηλικία τους, αμφισβητεί εκ νέου τα δικαιώματα αυτών των παιδιών, καθώς οι πρακτικές/πολιτικές κατηγοριοποιούν τα 18χρονα πλέον παιδιά, ως «μη άξια για φροντίδα».

Στο δεύτερο κεφάλαιο ορίζονται τα κοινωνικά δικαιώματα και έπειτα επεξηγείται το πλαίσιο μετάβασης στην ενηλικίωση και η ανάγκη «αυτονόμησης». Οι επαγγελματίες της πρώτης γραμμής συχνά παγιδεύονται ανάμεσα στη προάσπιση δικαιωμάτων των ασυνόδευτων ανηλίκων που ενηλικιώνονται όπως το δικαίωμα σε στέγαση και στον επιλεκτικό ανθρωπισμό, επηρεασμένο από ένα νεοφιλελεύθερο, αντιμεταναστευτικό σύστημα κοινωνικής προστασίας (Gerontaki, et al., 2024). Ως απόρροια, παρατηρείται η απώλεια κάποιων παροχών/δικαιωμάτων. Σε ξεχωριστά υποκεφάλαια αναδεικνύεται η ανάγκη να τεκμηριωθεί η μειωμένη πρόσβαση στο δικαίωμα στέγασης, στο δικαίωμα στην εκπαίδευση και στη μειωμένη νομική προστασία κατά την ενηλικίωση. Αυτά επιβεβαιώνονται και ερευνητικά ενώ προκύπτουν και επιπλέον ζητήματα από τα ίδια τα υποκείμενα της έρευνας, όπως έχει ήδη αναλυθεί.

Κρίνεται ως ανάγκη ήδη από το θεωρητικό μέρος το να αντισταθούμε ενεργά εάν θέλουμε να μην αισθανόμαστε ντροπή, να διαμαρτυρηθούμε ενάντια σε κάθε προσπάθεια νομιμοποίησης ανισοτήτων, μείωσης της κοινωνικής προστασίας και αύξησης πειθαρχίας των λιγότερο προνομιούχων (Ferguson, 2022). Φέρουμε την ευθύνη ως επαγγελματίες, κοινωνικά και πολιτικά, πέρα από το να δείξουμε

ενσυναίσθηση, να συνδιαμορφώσουμε για μια φροντίδα ασυνόδευτων ανηλίκων που δεν θα δίνει έμφαση στη γραφειοκρατία, αλλά στη χειραφέτηση, τη συμπερίληψη (Kouki, 2021 στο Παπαδοπούλου, 2024), *«μετασχηματίζοντας την ενσυναίσθηση σε αλληλεγγύη, με ουσιαστικό νόημα και όχι σαν ανθρωπιστικό προκάλυμμα καταπίεσης»* (Παπαδοπούλου, 2024: 54).

Στο τρίτο κεφάλαιο λοιπόν επεξηγείται ο σκοπός της έρευνας αλλά και τα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία αφορούν τη διερεύνηση των δικαιωμάτων που παραβιάζονται, τις ανάγκες των υποκειμένων και τι έχει λειτουργήσει προστατευτικά για εκείνα. Επεξηγείται η σημασία επιλογής της ποιοτικής μεθόδου όπου δίνει έμφαση στην εις βάθος κατανόηση, ειδικά εφόσον τα ζητήματα που αφορά η έρευνα είναι ευαίσθητα (Παρασκευοπούλου – Κόλλια, 2019; Denzin & Lincoln, 2017; Andreadou & Chatzifotiou, 2023). Ταυτόχρονα αιτιολογείται η επιλογή της χρήσης ημιδομημένων συνεντεύξεων ως ερευνητικό εργαλείο διερεύνησης ευαίσθητων ζητημάτων όπου μπορούν τα άτομα να μιλήσουν ανώνυμα για τα βιώματά τους (Hennink et al., 2012) ενώ δίνεται έμφαση στο να ακουστούν οι φωνές των ίδιων των υποκειμένων και αυτό να γίνει με γνώμονα την ευαισθητοποίηση/βελτιστοποίηση πρακτικών (Andreadou & Chatzifotiou, 2023; Hammarberg et al., 2015).

Ορίζεται επίσης το δείγμα της έρευνας, τα κριτήρια που τέθηκαν για την επιλογή του και ο τρόπος προσέγγισης των υποκειμένων, όπου κυρίως μέσω συνεργασίας με οργανώσεις υποστήριξης νεαρού πληθυσμού, ήταν εφικτό να εξευρεθούν τα υποκείμενα. Παρουσιάζονται επίσης δυσκολίες που προέκυψαν και δεοντολογικά ζητήματα. Συγκεκριμένα, στη διεξαγόμενη έρευνα συμμετείχαν 10 πρώην ασυνόδευτοι/ες ανήλικοι/ες, ηλικίας 18 έως 20 ετών (το όριο συμμετοχής ήταν τα 22 έτη), με κύρια γλώσσα επικοινωνίας τα Αγγλικά. Δύο συμμετέχοντες ομιλούσαν Φαρσί (Περσικά).

Από τα 10 συμμετέχοντα άτομα, συμμετείχε μόνο 1 κορίτσι. Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία που έχουν προαναφερθεί, το ποσοστό των ασυνόδευτων κοριτσιών είναι μικρότερο (10%). Ωστόσο προκαλεί ανησυχία η δυσκολία εξεύρεσης σχετικού δείγματος διότι αυτά τα κορίτσια συχνά βρίσκονται σε «αορατότητα». Όπως εξηγεί και η UNICEF (2020) σε σχετική έκθεση, τα ασυνόδευτα

κορίτσια συχνά είναι αόρατα διότι κρύβονται μέσα σε άλλες οικογένειες/ομάδες ή δηλώνουν άνω των 18, ή δεν εντοπίζονται πάντα άρα τα επίσημα στατιστικά στοιχεία δεν είναι αντικειμενικά.

Πιο συγκεκριμένα, αυτή η «αορατότητα» οδηγεί σε απουσία υποστήριξης καθώς τα ασυνόδευτα κορίτσια βιώνουν βάσιμο φόβο, τα στατιστικά δεν συμπεριλαμβάνουν κορίτσια που αποφεύγουν να εντοπιστούν (σκοπίμως ή μη) και πολλά από αυτά μπορεί να ταξιδεύουν με τον σύζυγο τους, να βρίσκονται σε εγκυμοσύνη, να είναι με άλλες οικογένειες, να διαθέτουν πλαστά έγγραφα, να βρίσκονται υπό τον φόβο βίας διακινητών ή να είναι θύματα εμπορίας ανθρώπων (UNICEF, 2020). Ταυτόχρονα, πολλά κορίτσια λόγω των δυσμενών συνθηκών στα ΚΥΤ εγκαταλείπουν τη νόμιμη διαδικασία υποδοχής και ταυτοποίησης και συνεχίζουν το ταξίδι τους, αποκρύπτοντας την ηλικία τους (UNICEF, 2020).

Αναφορικά με το διάστημα διαμονής στα πλαίσια, τα περισσότερα παιδιά κατά μέσο όρο έμειναν 2 έτη ενώ υπάρχει και το παράδειγμα ενός κοριτσιού που διέμεινε μόνο για 1 μήνα. Είναι αξιοσημείωτο καθώς στα 18 τους, αυτά τα παιδιά χρειάζεται να έχουν ενταχθεί κοινωνικά αφού δεν προβλέπεται κάποια περαιτέρω κρατική υποστήριξη τους και η κύρια στεγαστική πρόταση είναι η μεταφορά τους σε ΚΥΤ/ΚΕΔ. Ταυτόχρονα, δίνεται η δυνατότητα απόκτησης άδειας 10ετούς παραμονής λόγω ολοκλήρωσης του Λυκείου, χωρίς ωστόσο να εξασφαλίζεται η πρόσβαση των νεαρών ατόμων στην εκπαίδευση. Αυτό διαφαίνεται από την έρευνα όπου κάθε νεαρό άτομο που ανέφερε ότι συμμετέχει στην εκπαιδευτική διαδικασία, συμμετέχει ταυτόχρονα στην αγορά εργασίας διότι δεν υπάρχει κάποιο εναλλακτικό πλάνο και καλείται να επιβιώσει.

Όταν ερωτήθηκαν για τα δικαιώματά τους κάποια άτομα εξήγησαν ότι τώρα μαθαίνουν τι εστί δικαίωμα και μίλησαν κυρίως για ζητήματα που νοσηματοδοτούν ως μια άδικη συμπεριφορά/διαχείριση ή μια έλλειψη, ενώ όλα τα συμμετέχοντα εστίασαν στην αβεβαιότητα που τους προκαλεί η ενηλικίωση λόγω της ανεπαρκούς υποστήριξης και των αντιμεταναστευτικών πολιτικών που βιώνουν.

Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας τεκμηριώθηκαν ως βασικά δικαιώματα καταπάτησης τα περισσότερα από όσα προαναφέρθηκαν και στο

θεωρητικό μέρος. Το μόνο δικαίωμα που δεν είχε αναλυθεί ιδιαίτερα, ήταν η ανάγκη αυτών των νεαρών ενηλίκων να διαθέτουν ένα πρόσωπο αναφοράς, με το οποίο συχνά έχουν αναπτύξει υγιείς συναισθηματικούς δεσμούς διότι ένιωσαν ότι τα προστάτεψε σε δύσκολες διαδικασίες, όπως το διάστημα προσαρμογής στο πλαίσιο, ή μια διαδικασία συνέντευξης αιτήματος ασύλου. Παρότι από πλευράς ερευνήτριας δεν κρίθηκε σκόπιμη η αναφορά στη σχέση προσώπου αναφοράς και παιδιού, τα συμμετέχοντα το όρισαν ως μια βασική τους ανάγκη και συνεπώς αναλύθηκε διεξοδικά στα αποτελέσματα της έρευνας.

Ταυτόχρονα, παρότι πολλά συμμετέχοντα αναφέρθηκαν σε βιώματα, τα περισσότερα δεν εστίασαν στις συνθήκες του ταξιδιού τους, αλλά στη δυσκολία μετάβασης σε πλαίσιο φιλοξενίας αφότου έφτασαν στην Ελλάδα. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα συμμετεχόντων στην έρευνα που ανέφεραν ότι αρχικά διέμεναν σε ΚΥΤ νησιών που δεν διέθεταν πάντα Ασφαλή Ζώνη/Safe Zone, ή σε ΠΡΟΚΕΚΑ καθώς δεν έγινε αντιληπτή/αποδεκτή η ανηλικότητα.

Αξίζει να αναφερθεί το γεγονός ότι δεν προβλέπεται παράταση διαμονής για παιδιά που τοποθετούνται σε πλαίσια προστασίας για μικρό χρονικό διάστημα λόγω ενηλικίωσης. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα διαμονής σε ασφαλές πλαίσιο μόνο για ένα μήνα, όπου η νεαρή δεν είχε επαρκή χρόνο για υποστήριξη. Γενικότερα όμως η πλειοψηφία των νεαρών συμμετεχόντων έπρεπε να προσαρμοστεί σε σύντομο χρονικό διάστημα, παρότι το ταξίδι τους που διαρκεί μεγάλο διάστημα, έλαβε χώρα σε περίοδο όπου ήταν ανήλικα.

Μια σημαντική παράμετρος είναι η επιρροή της ενηλικίωσης στο νομικό καθεστώς των πρώην ασυνόδευτων ανηλίκων. Το πώς επηρεάζεται το νομικό καθεστώς έχει επεξηγηθεί διεξοδικά στο θεωρητικό μέρος της παρούσας διπλωματικής και σε μεγάλο βαθμό συνάδει με τα ευρήματα της έρευνας που διεξήχθη. Συγκεκριμένα, η έρευνα ανέδειξε τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν πρώην ασυνόδευτα ανήλικα κατά την εξέταση αιτήματος ασύλου τους, αφού δεν θεωρούνται πια το ίδιο ευάλωτα αφότου ενηλικιωθούν ή τις δυσκολίες που βιώνουν εξαιτίας μαζικών ελέγχων από τις αστυνομικές αρχές όπου ως ασυνόδευτα ανήλικα,

υπάρχει καθεστώς ανοχής παραμονής και απαγόρευση της απέλασης/κράτησης τους λόγω απορριπτικών αποφάσεων, σε αντίθεση με τον ενήλικο πληθυσμό.

Όλα τα συμμετέχοντα άτομα μετέφεραν βιωματικά το πώς μειώθηκαν οι παροχές και τα δικαιώματα τους κατά την ενηλικίωση σε διάφορα επίπεδα. Ως ανάγκες τους εκφράστηκαν κυρίως αιτήματα που συνάδουν με τα δικαιώματα που καταπατήθηκαν ή άλλες ανάγκες όπως την επαρκή προετοιμασία, την απόκτηση δεξιοτήτων προκειμένου να προετοιμαστούν σταδιακά για αυτή την μετάβαση στην αυτόνομη διαβίωση.

Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στην ανάδειξη της καταπάτησης δικαιωμάτων κατά την περίοδο της ενηλικίωσης, τόσο καθώς δίνεται έμφαση σε ηλικιακά κριτήρια, υπό την οπτική της «ευαλωτότητας», όσο λόγω των αντιμεταναστευτικών πολιτικών που εφαρμόζονται ανέκαθεν στον προσφυγικό/μεταναστευτικό πληθυσμό. Εφόσον η προστασία εστιάζει αυστηρά στα 18 έτη, δημιουργείται ένα κενό αναφορικά με το αν πράγματι η προστασία αυτή είναι επιτυχής, εφόσον δεν υπάρχει επαρκής μέριμνα για το μέλλον.

Κοινό συμπέρασμα όλων των συνεντεύξεων είναι ότι αυτά τα νεαρά άτομα έχουν βιώσει καταπίεση πολλαπλών δικαιωμάτων τους, τις οποίες συνέδεσαν με την ενηλικίωση λόγω της απουσίας κινήτρου για τη προστασία τους αλλά στην ουσία είναι ο τρόπος αντιμετώπισης του προσφυγικού πληθυσμού συνολικότερα. Ακόμη και κατά την ανηλικότητα, καταγράφηκαν σημαντικές παραβιάσεις δικαιωμάτων, παρά τις προσπάθειες κάποιων εργαζομένων να συνηγορήσουν υπέρ τους.

Υπήρξε αναφορά από συμμετέχοντα και στα εργασιακά δικαιώματα των εργαζομένων, γεγονός ύψιστης σημασίας αφού πολλές οργανώσεις θέτουν απαγορεύσεις στο να γνωρίζουν τα ασυνόδευτα ανήλικα οτιδήποτε αφορά τα εργασιακά ζητήματα των εργαζομένων, όπως λήξεις συμβάσεων η οποία συνεπάγεται απώλεια εργασίας ή εργασιακή επισφάλεια και ταυτόχρονα για τα ανήλικα, πολλαπλές αλλαγές προσώπων αναφοράς και διατάραξη της σχέσης εμπιστοσύνης που είχε εγκαθιδρυθεί ή καθυστέρηση χρηματοδοτήσεων που επηρεάζει τόσο τα εργαζόμενα όσο και τα ασυνόδευτα ανήλικα λόγω καθυστέρησης παροχών.

Κοινό επίσης συμπέρασμα των συνεντεύξεων είναι η ανάγκη τους είτε για μια ριζική αλλαγή στον τρόπο αντιμετώπισης, είτε για μια πιο δίκαιη αντιμετώπιση, λαμβάνοντας επιπλέον υποστήριξη σε συγκεκριμένους τομείς. Υπάρχει ανάγκη για περαιτέρω πρωτοβουλίες αλλά και διεκδίκηση κοινωνικής αλλαγής ως απάντηση στη φανερή έλλειψη πολιτικών, στη κοινωνική αδικία που βιώνουν τα πρώην ασυνόδευτα ανήλικα, καθώς ο ρόλος των Κοινωνικών Λειτουργιών οφείλει να είναι πολιτικός (Gerontaki, et al. 2024). Η έρευνα αποσκοπεί στην ενίσχυση της φωνής των ίδιων των πρώην ασυνόδευτων ανηλίκων που έχουν επηρεαστεί από τις σχετικές πολιτικές, προκειμένου να εκφράσουν τις απόψεις τους, τις ανάγκες τους και να ανατροφοδοτήσουν το υπάρχον πλαίσιο παιδικής προστασίας προκειμένου να διαλέξουμε πλευρά.

Πιο συγκεκριμένα, η κοινωνική δικαιοσύνη ως αίτημα είναι καίριας σημασίας προκειμένου να μην συνεισφέρουμε στη διαιώνιση της καταπίεσης και κρίνεται απαραίτητη η τοποθέτηση των ίδιων των εργαζομένων που εργάζονται με ασυνόδευτα ανήλικα, ειδικά σε συνθήκες κράτησης, ώστε να υπάρξει κριτική και συλλογική επεξεργασία (Παπαδοπούλου, 2024). Οφείλουμε να αναστοχαζόμαστε διαρκώς για τις παρεμβάσεις μας σε αυτό το πλαίσιο παιδικής προστασίας, τις σχέσεις εξουσίας, αναδεικνύοντας παράλληλα ότι υπάρχει μια πολιτική διάσταση και δίνοντας χώρο στα ίδια τα άτομα και τις εμπειρίες τους (Bistoën, 2016 στο Παπαδοπούλου, 2024).

Εν κατακλείδι, καθίσταται επιτακτική ανάγκη να αναφερθεί ότι η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στην ενίσχυση της φωνής των ίδιων των πρώην ασυνόδευτων ανηλίκων που έχουν επηρεαστεί από τις σχετικές πολιτικές, προκειμένου να εκφράσουν τις απόψεις τους, τις ανάγκες τους και να ανατροφοδοτήσουν το υπάρχον πλαίσιο παιδικής προστασίας προκειμένου να διαλέξουμε πλευρά. Ταυτόχρονα, θέτει τη βάση για προτάσεις μελλοντικής έρευνας αλλά και παρέμβασης.

Συγκεκριμένα, θα ήταν πολύ σημαντικό να υπάρξουν έρευνες όπου θα εστιάσουν στις εμπειρίες νεαρών ενηλίκων που δεν γνωρίζουν Ελληνικά, Αγγλικά και Φαρσί όπως τα άτομα που ομιλούν Αραβικά ή Σομάλι (Σομαλικά). Σύμφωνα με τα στατιστικά που δημοσίευσε το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου για τα

Ασυνόδευτα, τον Δεκέμβριο του 2024, το 61% των παιδιών προέρχεται από χώρες με επίσημη γλώσσα τα Αραβικά και το 16% από τη Σομαλία. Αυτά τα παιδιά ενδέχεται όταν ενηλικιωθούν να δυσκολευτούν να προσαρμοστούν και να επικοινωνήσουν με υπηρεσίες λόγω της ανάγκης διερμηνείας.

Παράλληλα, έχει ήδη αναφερθεί η σημασία μεγαλύτερης εκπροσώπησης γυναικών ώστε να αναδειχθούν και διαφορετικές προκλήσεις κατά την ενηλικίωση. Η παρούσα έρευνα σε μεγάλο βαθμό προσέλκυσε νεαρά άτομα τα οποία δεν βρίσκονται σε «αορατότητα», αλλά λαμβάνουν μια στοιχειώδη υποστήριξη, σε αντίθεση με άλλα άτομα που βιώνουν πλήρως τις συνθήκες που έχουν αναδειχθεί.

Συνοψίζοντας, κρίνεται επίσης σημαντική η έμφαση σε μελλοντική διεπιστημονική συνεργασία Κοινωνικών Λειτουργών και Κοινωνικών Πολιτικών στα πλαίσια μιας βαθύτερης διερεύνησης των αναγκών των νεαρών ατόμων και των πολιτικών/πρακτικών που λειτουργούν υποστηρικτικά. Αυτή η συνεργασία προτείνεται με γνώμονα τη διερεύνηση και έπειτα τη πρόταση οργανωμένων πολιτικών παρέμβασης και κοινωνικής αλλαγής.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνική βιβλιογραφία:

Απολογισμός της Γενικής Γραμματείας Ευάλωτων Πολιτών και Θεσμικής Προστασίας του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου για το 2023. [Απολογισμός δράσεων 2023 της Γενικής Γραμματείας Ευάλωτων Πολιτών και Θεσμικής Προστασίας | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου \(migration.gov.gr\)](#)

Bryman, A. & Αϊδίνης, Α. (Επιμ). (2017). Μέθοδοι Κοινωνικής Έρευνας. ΕΚΔΟΣΕΙΣ GUTENBERG.

Βασικές ερωτήσεις και απαντήσεις για τα δικαιώματα προσφύγων & μεταναστών | Διεθνής Αμνηστία - Ελληνικό Τμήμα (amnesty.gr), 2016. [Βασικές ερωτήσεις και απαντήσεις για τα δικαιώματα προσφύγων & μεταναστών | Διεθνής Αμνηστία - Ελληνικό Τμήμα \(amnesty.gr\)](#)

Γαλάνης, Π. (2018). Ανάλυση δεδομένων στην ποιοτική έρευνα: Θεματική ανάλυση. *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής*, 35(3), 416-421. [Ανάλυση δεδομένων στην ποιοτική έρευνα Θεματική ανάλυση - PDF Free Download \(docplayer.gr\)](#)

Γενική Γραμματεία Ευάλωτων Πολιτών και Θεσμικής Προστασίας. (2023) Δελτίο Τύπου,

Γενική Γραμματεία Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής & Υπουργείο Εσωτερικών. (2013). *Εθνική Στρατηγική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών*. [Εθνική Στρατηγική | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου \(migration.gov.gr\)](#)

Διεθνής Αμνηστία. (2023). Οι μεταναστευτικές πολιτικές της ΕΕ θέτουν σε κίνδυνο ζωές και δικαιώματα. *Διεθνής Αμνηστία*. [Οι μεταναστευτικές πολιτικές της ΕΕ θέτουν σε κίνδυνο ζωές και δικαιώματα | Διεθνής Αμνηστία - Ελληνικό Τμήμα](#)

Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης. (2024). *Hellenic Integration Support for Beneficiaries of International Protection and Temporary Protection (HELIOS)* -

Announcement. [Hellenic Integration Support for Beneficiaries of International | IOM Greece](#)

Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 2024, Δεκέμβριος 26). *Εκατοντάδες ασυνόδευτα παιδιά σε μη ασφαλείς συνθήκες: Η ανάγκη άμεσης δράσης.* <https://ddp.gr/koino-dt-ekatonrades-asynodeyta-paidia-se-mi-asfaleis/>

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. (2023). *Παρατηρήσεις στη νομοθετική πρωτοβουλία του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου υπό τον τίτλο: «Κώδικας Μετανάστευσης».* [Εκθεση]. [ΕΕΔΑ - Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου - Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου "Κώδικας Μετανάστευσης" \(nchr.gr\)](#)

Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων. (2022). *ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ.* ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ. [Εθνική Στρατηγική για την Προστασία των Ασυνόδευτων Ανηλίκων | Μετανάστευσης και Ασύλου \(opengov.gr\)](#)

Ειδική Εισηγήτρια του ΟΗΕ - UN Special Rapporteur on Human Rights Defenders. (2022, 22 Ιουνίου). *Ελλάδα: Η μεταναστευτική πολιτική «προκαλεί ασφυξία» στους υπερασπιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων.* [Δελτίο Τύπου]. Αθήνα. [Ελλάδα: Η μεταναστευτική πολιτική «προκαλεί ασφυξία» στους υπερασπιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων σύμφωνα με την Ειδική Εισηγήτρια του ΟΗΕ - UN SR Human Rights Defenders \(srdefenders.org\)](#)

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (2020). Κοινή Υπουργική Απόφαση 9889/2020: *Διαδικασία Διαπίστωσης Ανηλικότητας.* (ΦΕΚ 3390/Β/13.08.2020). [Κοινή Υπουργική Απόφαση 9889](#)

Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. (2022). Νόμος 4960: *Εθνικό Σύστημα Επιτροπείας και Πλαίσιο Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου.* [Νομοθεσία – Ειδική Γραμματεία Προστασίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων | Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου \(migration.gov.gr\)](#)

Καλομενίδου, Ο. (2024). Δομές φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων και σχολεία: η «εκτακτική» μάθηση στο πλαίσιο της αλληλεπίδρασής τους. [Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/56137>

Καψάλης, Α. (2017). *Μετανάστευση και εργασία στη σύγχρονη Ελλάδα* [Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Σχολή Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <https://doi.org/10.12681/eadd/41813>

Καψάλη, Α. & Μεντίνης, Μ. (2018). Ψυχολογίες Συμμόρφωσης, Σημειώσεις πάνω στον ψυχοπολιτικό έλεγχο του μεταναστευτικού. Εκδόσεις Oposito.

Κοινή Υπουργική Απόφαση 187634/2023, Πλαίσιο Πρότυπων Κανόνων Λειτουργίας και Αδειοδότησης Κέντρων Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας. (ΦΕΚ Β' 2125/31.03.2023) https://migration.gov.gr/wp-content/uploads/2024/06/1_FEK-2023-Tefxos-B-02125-31-03-23.pdf

Μαντζούκας, Σ. (2007). Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση. *ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ*, 46(1): 88–98. [Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση \(hjn.gr\)](http://hjn.gr/ερευνα-σε-εξι-ευκολα-βηματα-η-επιστημολογια-οι-μεθοδοι-και-η-παρουσιαση)

Οικονόμου, Α. (2020). Κοινωνική εργασία και ασυνόδευτα παιδιά αιτούντα άσυλο: προκλήσεις, δυσκολίες, ευκαιρίες μέσα από τον "λόγο" των επαγγελματιών και των παιδιών. [Διδακτορική διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/47993>

Παπαδοπούλου, Σ. (2024). Η προστατευτική φύλαξη ασυνόδευτων ανηλίκων ως καθεστώς εξαίρεσης και ο ρόλος των ψυχολόγων. Στο Μάντζαρη, Δ. & Μεντίνης, Μ. (Επιμ.), *Μεθοριακές ψυχολογίες: Χαρτογραφώντας την ψυχική φροντίδα στο πεδίο του προσφυγικού*. (37-54). Εκδόσεις Oposito.

Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. Α. (2008). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις. *Open Education - The Journal for Open and*

Distance Education and Educational Technology, 4(1), (72-81).
<https://doi.org/10.12681/jode.9726>

Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Ε. Α. (2019). Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας: συνεντεύξεις και συνεντεύξεις μέσω διαδικτύου. *Open Education - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, 15(2), (24-37).
<https://doi.org/10.12681/jode.20634>

Refugee Support Aegean. (2024). *Προσφυγικά καμψ στην ενδοχώρα: Ποια είναι η σημερινή κατάσταση σύμφωνα με τις πραγματικές συνθήκες και τα επίσημα στοιχεία*. [Report]. [Refugee camps in mainland Greece - R.S.A.](#)

Σπυροπούλου, Α. Μ. (2016). ΟΙ ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΟΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΩΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ. *ΔΙΕΘΝΕΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ - ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ*. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ.

Συνήγορος του Πολίτη. (2023). Πόρισμα - Διερεύνηση παραβιάσεων δικαιωμάτων ανήλικων φιλοξενούμενων των δομών της «Κιβωτού του Κόσμου». [Συνήγορος του Πολίτη](#)

ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ. (2006). Κατρούγκαλος, Γ. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.

Τελώνη, Δ.Δ. (2020). Αντι-Μεταναστευτική Πολιτική και Κοινωνική Εργασία: Θέτοντας ερωτήματα και απαντώντας σε προκλήσεις βάσει της ριζοσπαστικής και κριτικής κοινωνικής εργασίας στο Ι. Ψημμένος (Επιμ.), Το μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό: σχέσεις, αντιλήψεις, δράσεις (σσ. 445-482). ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ.

Τροποποίηση και αντικατάσταση της υπ' αρ. 1982/15-02-2016 απόφασης (Β' 335) και τροποποίηση της υπό στοιχεία Υ1.Γ.Π.οικ. 92490/04-10-2013 απόφασης (Β' 2745). Διαδικασία Διαπίστωσης ανηλικότητας.

Τροποποίηση της υπ' αρ. 187634/31.03.2023 κοινής απόφασης των Υπουργών Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Υγείας, Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Εσωτερικών, Μετανάστευσης και Ασύλου και Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας «Πλαίσιο Πρότυπων Κανόνων Λειτουργίας και Αδειοδότησης Κέντρων Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων» (Β' 2125), όπως τροποποιήθηκε με την υπ' αρ.

330659/24.06.2023 (Β' 4154) κοινή υπουργική
απόφαση. <https://tinyurl.com/25drkmvp>

Τσιώλης Γ. (2016), «Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων: διλήμματα, δυνατότητες, διαδικασίες», στο: Γ. Πυργιωτάκης, Χρ. Θεοφιλίδης (Επιμ.), Ερευνητική μεθοδολογία στις κοινωνικές επιστήμες και στην εκπαίδευση. Συμβολή στην επιστημολογική θεωρία και την ερευνητική πράξη, Αθήνα: Πεδίο, 473-498.
https://www.researchgate.net/publication/296014223_Analyse_poiotikon_dedomenon_dilemmata_dynatotes_diadikasies

Τσιώλης, Γ. (2018). Η θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης (Επιμ.), Ερευνητικές διαδρομές στις κοινωνικές επιστήμες θεωρητικές μεθοδολογικές συμβολές και μελέτες περίπτωσης (σ. 97-126). Κρήτη: Ψηφιακό Κέντρο Εκπαιδευτικών Μέσων Πανεπιστημίου Κρήτης.
https://www.researchgate.net/publication/329363823_G_Tsioles_2018_Thematike_analyse_poiotikon_dedomenon_Sto_G_Zaimakes_epim_Ereunetikes_diadromes_stis_Koinonikes_Epistemes_Theoretikes_-_Methodologikes_Symboles_kai_Meletes_Periptoses_Panepistemiou_Krete

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Υπουργείο Υγείας, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Υπουργείο Εσωτερικών, Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, & Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας. (2023). *Τροποποίηση της υπ' αρ. 187634/31.03.2023 κοινής απόφασης των Υπουργών Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Υγείας, Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Εσωτερικών, Μετανάστευσης και Ασύλου και Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας «Πλαίσιο Πρότυπων Κανόνων Λειτουργίας και Αδειοδότησης Κέντρων Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων» (Β' 2125), όπως τροποποιήθηκε με την υπ' αρ. 330659/24.06.2023 (Β' 4154) κοινή υπουργική απόφαση.* ΦΕΚ Β' 4154/2023.
<https://tinyurl.com/3hvcz8u9>

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2023, 1 Αυγούστου). HELIOS JUNIOR για 2.000 παιδιά: Ένα ακόμη πρωτοποριακό πρόγραμμα για τους Ασυνόδευτους Ανηλίκους. <https://migration.gov.gr/helios-junior-gia-2-000-paidia-ena-akomi-protoporiako-programma-gia-toys-asynodeytoys-anilikoy/>

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2023, 30 Οκτωβρίου). Με ενέργειες της Διαχειριστικής Αρχής του Υπουργείου Μετανάστευσης & Ασύλου και του Γ.Γ. Μεταναστευτικής Πολιτικής αυξάνεται με επιπλέον 42.260.302,34€ η χρηματοδότηση της Ελλάδας από την Ε.Ε. [Δελτίο Τύπου].<https://migration.gov.gr/me-energeies-tis-diacheiristikis-archis-toy-yπουργειou-metanasteysis-asyloy-kai-toy-g-g-metanasteytikis-politikis-ayxanetai-me-epipleon-42-260-30234-e-i-chrimatodotisi-tis-elladas-apo/>

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. Δουβλίνο III.
<https://migration.gov.gr/gas/diadikasies/doyvlino-iii/>

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία:

Abramovitz, M. (2014). Which side are we on? In I. Ferguson & M. Lavalette (Eds.), *Critical and Radical Debates in Social Work* (pp. 31–38). Chapter, Bristol University Press. [Which side are we on? - Critical and Radical Debates in Social Work](#)

Achilli, L., Leach, H., Matarazzo, M., Tondo, M., Cauchi, A., Karanika, T. (2017). ON MY OWN: Protection challenges for unaccompanied and separated children in Jordan, Lebanon and Greece. [Research report]. INTERSOS in the framework of the Mixed Migration Platform. [On my own: | Mixed Migration Centre](#)

Andreadou, D., & Chatzifotiou, S. (2023). Conducting Thematic Analysis in Qualitative Research of Social Work. *Social Cohesion and Development*, 18(2), 119–131. <https://doi.org/10.12681/scad.37477>

Androff, D., & Mathis, C. (2022). Human Rights–Based Social Work Practice with Immigrants and Asylum Seekers in a Legal Service Organization. *Journal of Human Rights and Social Work*, 7(2), 178–188. <https://doi.org/10.1007/s41134-021-00197-7>

Barn, R., Rosa, R.T., Kallinikaki, T. (2021). Unaccompanied Minors in Greece and Italy: An Exploration of the Challenges for Social Work Within Tighter Immigration and

Resource Constraints in Pandemic Times. *Social Sciences* 10: 134.
<https://doi.org/10.3390/socsci10040134>

Clarke, V., & Braun, V. (2013). *Successful qualitative research: A practical guide for beginners*. Sage Publications. [\(PDF\) Successful Qualitative Research: A Practical Guide for Beginners](#)

Council of Europe & UNHCR. WHAT RIGHTS AND REALITIES AT 18? (2015). Report - Regional seminar to develop inter-sectorial cooperation in assisting refugees and asylum-seekers in transition to adulthood. <https://www.coe.int/en/web/youth-peace-dialogue/regional-seminar-refugees-rights-realities-at-18>

Cummins, I. (2019). Vulnerability and the myth of autonomy. In Webb, S.A. (Eds.), *The Routledge Handbook of Critical Social Work*, (pp. 339 - 349). Routledge. [Vulnerability and the myth of autonomy | 30 | The Routledge Handbook o](#)

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2017). *The SAGE handbook of qualitative research* (5th ed.). SAGE Publications.

Derluyn, I. (2018). A critical analysis of the creation of separated care structures for unaccompanied refugee minors. *Children and Youth Services Review*: 92, 22-29. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.03.047>

Digidiki, V., & Bhabha, J. (2018). Sexual abuse and exploitation of unaccompanied migrant children in Greece: Identifying risk factors and gaps in services during the European migration crisis. *Children and Youth Services Review*, 92, 114–121. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.02.040>

Digidiki, V., Bhabha, J. (2018). Sexual abuse and exploitation of unaccompanied migrant children in Greece: Identifying risk factors and gaps in services during the European migration crisis. *Children and Youth Services Review* 92. *Elsevier*. 114–121. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.02.040>

European Union Agency for Asylum. (2024). Fact sheet of Data analysis of unaccompanied minors in 2023. [Data analysis of unaccompanied minors in 2023, Fact Sheet No 29 \(europa.eu\)](#)

European Asylum Support Office. (2018). *EASO practical guide on age assessment*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2847/236187>

European Parliament. (2016). Briefing on Vulnerability of unaccompanied and separated children. EPRS | European Parliamentary Research Service. [Briefing European Parliamentary Research Service \(europa.eu\)](https://www.europa.eu/eprs/briefing-on-vulnerability-of-unaccompanied-and-separated-children)

Favell, A. (2022). *The integration nation: Immigration and colonial power in liberal democracies*. Polity. ISBN: 978-1-509-54940-5

Ferrara, P., Corsello, G., Sbordone, A., Nigri, L., Caporale, O., Ehrich, J., & Pettoello-Mantovani, M. (2016). The "Invisible Children": Uncertain Future of Unaccompanied Minor Migrants in Europe. *The Journal of pediatrics*, 169, 332- 333. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2015.10.060>

Fili, A., Xythali, V. (2017) The Continuum of Neglect: Unaccompanied Minors in Greece. *Social Work & Society International Online Journal*. 15(2), 1-14. <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:464-sws-1264>

Galos, E., L. Bartolini, H. Cook and N. Grant. (2017) Migrant Vulnerability to Human Trafficking and Exploitation: Evidence from the Central and Eastern Mediterranean Migration Routes. [Report]. International Organization for Migration (IOM): Geneva. [migrant vulnerability to human trafficking and exploitation.pdf](https://www.iom.int/sites/default/files/2017/06/migrant_vulnerability_to_human_trafficking_and_exploitation.pdf)

Gerontaki, N., Rizopoulou, L., & Bolovina, M. L. (2024). ‘Disabled children will now be on the street as soon as they turn 18’: reclaiming advocacy, social rights and social work’s visibility in the public debate. *Critical and Radical Social Work* (published online ahead of print 2024). <https://doi.org/10.1332/20498608Y2024D000000050>

Gill, N., & Good, A. (Eds.). (2019). *Asylum Determination in Europe: Ethnographic Perspectives*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-94749-5>

Glyniadaki, K. (2021). Mixed Services and Mediated Deservingness: Access to Housing for Migrants in Greece. *Social Policy and Society*, 20(3), 464–474. <https://doi.org/10.1017/S1474746421000014>

Hammarberg, K., Kirkman, M., & de Lacey, S. (2015). Qualitative research methods: when to use them and how to judge them. *Human Reproduction*, 31,(3), 498–501. doi:10.1093/humrep/dev334

Hennink, M., Hutter, I., & Bailey, A. (2020). Qualitative Research Methods. *SAGE Publications*. [Qualitative Research Methods - Monique Hennink, Inge Hutter, Ajay Bailey - Βιβλία Google](#)

Hodes, M., Vasquez, M. M., Anagnostopoulos, D., Triantafyllou, K., Abdelhady, D., Weiss, K., Koposov, R., Cuhadaroglu, F., Hebebrand, J., & Skokauskas, N. (2018). Refugees in Europe: National overviews from key countries with a special focus on child and adolescent mental health. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 27(4), 389–399. <https://doi.org/10.1007/s00787-017-1094-8>

Human Rights Watch. (2013). Unwelcome Guests: Greek Police Abuses of Migrants in Athens. [Unwelcome Guests: Greek Police Abuses of Migrants in Athens | HRW](#)

Human Rights Watch. (2017). Greece: Lone migrant children left unprotected. *Human Rights Watch*. <https://www.hrw.org/news/2017/07/20/greece-lone-migrant-children-left-unprotected>

Human Rights Watch. (2019). Greece: Lone Migrant Children Left Unprotected. <https://www.hrw.org/news/2017/07/20/greece-lone-migrant-children-left-unprotected>

Hurst, S. (2015). Clarifying Vulnerability: The Case of Children. *Asian Bioethics Review*, 7(2), pp. 126-138. <https://doi.org/10.1353/asb.2015.0018>

Ijzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., Duschinsky, R., Fox, N. A., Goldman, P. S., Gunnar, M. R., Johnson, D. E., Nelson, C. A., Reijman, S., Skinner, G. C. M., Zeanah, C. H., & Sonuga-Barke, E. J. S. (2020). Institutionalisation and deinstitutionalisation of children 1: a systematic and integrative review of evidence regarding effects on development. *The Lancet. Psychiatry*, 7(8), 703-720. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(19\)30399-2](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30399-2)

INTERSOS and the Mixed Migration Platform. (2017). ON MY OWN: Protection challenges for unaccompanied and separated children in Jordan, Lebanon and Greece.

[On my own: | Mixed Migration Centre](#)

Iusmen, I. (2020). Whose Children? Protecting Unaccompanied Migrant Children in Europe: A Case of Diffused Responsibility? *The International Journal of Children's Rights*, 28(4), 925–949. <https://doi.org/10.1163/15718182-28040006>

Kallinikaki, T. (2023). The Lives of Unaccompanied Refugee Minors during their Transit Stay in Greece. *International Journal of Social Quality*, 13 (1), pp. 56 - 72. DOI:<https://doi.org/10.3167/IJSQ.2023.130105>

Kanics, J., Senovilla Hernández, D., & Touzenis, K. (Eds.). (2010). *Migrating alone: Unaccompanied and separated children's migration to Europe* (pp. 69–89). UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000190796>

Kirtsoglou, E., & Tsimouris, G. (2018). Migration, crisis, liberalism: The cultural and racial politics of Islamophobia and “radical alterity” in modern Greece. *Ethnic and Racial Studies*, 41(10), 1874–1892. <https://doi.org/10.1080/01419870.2018.1400681>

Nikos Kourachanis (2021) Housing and Social Policies for Unaccompanied Refugee Minors in Greece, *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 19:4, 587-600, <https://doi.org/10.1080/15562948.2021.1876966>

Kourachanis, N. (2018). From camps to social integration? Social housing interventions for asylum seekers in Greece. *International Journal of Sociology and Social Policy*: 39, 221-234. <http://dx.doi.org/10.1108/IJSSP-08-2018-0130>

Kovner, B., Zehavi, A., & Golan, D. (2021). Unaccompanied asylum-seeking youth in Greece: Protection, liberation and criminalisation. *The International Journal of Human Rights*, 25(10), 1744–1767. <https://doi.org/10.1080/13642987.2021.1874936>

Kovner, B. Zehavi, A. & Golan, D. (2021) Unaccompanied asylum seeking youth in Greece: protection, liberation and criminalisation, *The International Journal of Human Rights*, 25:10, 1744-1767.<https://doi.org/10.1080/13642987.2021.1874936>

Lindsay, C. (2019). Do you really want this in front of a judge? Age assessment with unaccompanied refugee children. In Webb, S.A. (Eds.), *The Routledge Handbook of Critical Social Work*, (pp. 372 - 389). Routledge. [“Do you really want this in front of a judge?” | 33 | Age assessment w](#)

Mai, N. (2010). Marginalized young (male) migrants in the European Union: caught between the desire for autonomy and the priorities of social protection. UNESCO. [Marginalized young \(male\) migrants in the European Union: caught between the desire for autonomy and the priorities of social protection - UNESCO Digital Library](#)

Mets, K. (2021). The fundamental rights of unaccompanied minors in EU asylum law: A dubious trade-off between control and protection. *ERA Forum*, 21(4), 625–637. <https://doi.org/10.1007/s12027-020-00631-9>

Mishra, D. (2019). BECOMING MEN: SOUTH ASIAN UNACCOMPANIED MINORS' TRANSITION TO ADULTHOOD IN GREECE. [Doctoral Dissertation, Johns Hopkins University]. Johns Hopkins Libraries. [BECOMING MEN: SOUTH ASIAN UNACCOMPANIED MINORS' TRANSITION TO ADULTHOOD IN GREECE \(jhu.edu\)](#)

Mishra, D., Digidiki, V., & Winch, P. J. (2022). ‘The boys from the land don’t get anything’: Unaccompanied minors’ experience of child protection environments and the humanitarian border in Greece. *Children’s Geographies*, 20(2), 189–205. <https://doi.org/10.1080/14733285.2021.1924358>

Mishra, D., Spiegel, PB., Digidiki, VL., Winch PJ. (2020). Interpretation of vulnerability and cumulative disadvantage among unaccompanied adolescent migrants in Greece: A qualitative study. *PLoS Med*, 17(3): e1003087. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1003087>

Moschos, G. (2018). The protection of rights of young unaccompanied children in Europe – Policies and practices*. *International Journal of Pedagogy Innovation and New Technologies*, 5, (1). <https://doi.org/10.5604/01.3001.0012.2134>

Moses, J. (2019). SOCIAL CITIZENSHIP AND SOCIAL RIGHTS IN AN AGE OF EXTREMES: T. H. MARSHALL’S SOCIAL PHILOSOPHY IN THE LONGUE DURÉE. *Modern Intellectual History*, 16(1), 155–184. <https://doi.org/10.1017/S1479244317000178>

Nanou, K. (2014). MAPPING INSTITUTIONAL CARE FOR CHILDREN AND CHILDREN WITH DISABILITIES IN GREECE 2014. Roots Research Center. [Χαρτογράφηση των ιδρυμάτων κλειστής παιδικής προστασίας και προστασίας παιδιών με αναπηρίες στην Ελλάδα το 2014 - roots-research-center.gr](https://www.roots-research-center.gr/chartoyráphsh-twn-idryμάτων-kleistής-paidikής-proστασίας-kai-proστασίας-paidiów-me-anaηriές-sthn-elláda-to-2014)

Neila, E. (2022). Housing Policies for asylum seekers and refugees, social control and social work practice in Greece. *Propuestas Críticas En Trabajo Social-Critical Proposals in Social Work*, 2(4), 32–56. <https://doi.org/10.5354/2735-6620.2022.61378>

Papamichail, S. (2020). Child protection and secondary victimization: The Greek paradox. *Dialogues in Clinical Neuroscience & Mental Health*, 2020, 3 (2), 91-98. <https://doi.org/10.26386/obrela.v3i2.172>

Papastergiou, V. (2021). Detention as the default: How Greece, with the support of the EU, is generalizing administrative detention of migrants, Oxfam International & Greek Council for Refugees. <https://doi.org/10.21201/2021.8250>

Papoutsis, E. (2020). The Protection of Unaccompanied Migrant Minors Under International Human Rights Law: Revisiting Old Concepts and Confronting New Challenges in Modern Migrant Flows. *American University International Law Review*: 35:2 (3). <https://digitalcommons.wcl.american.edu/auilr/vol35/iss2/3>

Rizopoulou, L. (2022). Social work in shelters for unaccompanied asylum seeking minors: challenging the traditional model of social work and the call for critical and political reflexivity, *Critical and Radical Social Work*, 10(3): 499–505, DOI: 10.1332/204986021X16608210114639

Rodríguez López, B., Sánchez, M. N., & Zaharijević, A. (Eds.). (2021). Rethinking vulnerability and exclusion: Historical and critical essays. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-60519-3>

Teloni, D.D., Dedotsi, S. & Telonis, A.G. (2020). Refugee ‘crisis’ and social services in Greece: social workers’ profile and working conditions, *European Journal of Social Work*, 23:6, 1005-1018, <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1772729>

Teloni, D.-D., Dedotsi, S., & Telonis, A. G. (2020). Refugee 'crisis' and social services in Greece: Social workers' profile and working conditions. *European Journal of Social Work*, 23(6), 1005–1018. <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1772729>

The Asylum Information Database (AIDA). (2023). Country report: Greece. https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2024/06/AIDA-GR_2023-Update.pdf

Tsavidaroglou, C., & Kaika, M. (2022). The refugees' right to the centre of the city: City branding versus city commoning in Athens. *Urban Studies*, 59(6), 1130–1147. <https://doi.org/10.1177/0042098021997009>

Tsitselikis, K. (2019). Refugees in Greece: Facing a Multifaceted Labyrinth. *International Migration*, 57(2), 158–175. <https://doi.org/10.1111/imig.12473>

Tsitselikis, K. (2018). Refugees in Greece: Facing a Multifaceted Labyrinth. *International Migration*, 57 (2). <https://doi.org/10.1111/imig.12473>

UNCHR. (2010). Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees. [Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees | UNHCR](#)

UNHCR, Council of Europe field research on European State practice regarding transition to adulthood of unaccompanied and separated asylum-seeking and refugee children. (2014). UNACCOMPANIED AND SEPARATED ASYLUM-SEEKING AND REFUGEE CHILDREN TURNING EIGHTEEN: WHAT TO CELEBRATE? [1680724c42 \(coe.int\)](#)

UNICEF. (2020). *MAKING THE INVISIBLE VISIBLE The identification of unaccompanied and separated girls in Bulgaria, Greece, Italy and Serbia*. [Report]. [Unaccompanied and Separated Girls in Europe | UNICEF Europe and Central Asia](#)

Winkens, K., Zijlstra, E., Post, W., Van Os, C., & Smit, M. (2023). Unaccompanied, but not alone: A systematic review of the influence of social relationships on the transition of unaccompanied refugee adolescents to adulthood. *Children and Youth Services Review*, 155, 107190. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107190>

Παράρτημα

Παράρτημα 1^ο: Οδηγός συνέντευξης

1^{ος} ερευνητικός άξονας: Πληροφορίες σε σχέση με τη διαμονή στον ξενώνα φιλοξενίας.

- 1) Σε τι πρόγραμμα στέγασης διαμείνατε; (πχ. σε ξενώνα, σε Safe Zone μέσα σε camp, σε διαμέρισμα ημιαυτόνομης διαβίωσης)
- 2) Για τι διάστημα κατά προσέγγιση διαμείνατε εκεί;
- 3) Πώς αξιολογείτε τις γενικότερες συνθήκες εκεί;

- 4) Είχατε κάποιο πρόσωπο αναφοράς; Αισθανθήκατε υποστήριξη;
- 5) Αισθανθήκατε ποτέ αδικία κατά τη διαμονή σας στον ξενώνα ή ότι στερηθήκατε κάποιο δικαίωμα;

2^{ος} ερευνητικός άξονας: Παραβίαση κοινωνικών δικαιωμάτων κατά τη μετάβαση στην ενηλικίωση.

- 1) Είχατε ενημερωθεί για τις αλλαγές που θα υπάρξουν στην υποστήριξη που λαμβάνετε όταν ενηλικιωθείτε; Πώς ενημερωθήκατε;
- 2) Λάβατε κάποια παράταση διαμονής (πχ. για εκπαιδευτικούς λόγους) ή αποχωρήσατε από τον ξενώνα στα 18 σας;
- 3) Αισθανθήκατε ότι είχατε προετοιμαστεί κατάλληλα για να ζήσετε αυτόνομα και ανεξάρτητα;
- 4) Αντιμετωπίσατε δυσκολίες κατά τη διαδικασία αποχώρησης από τον ξενώνα; Μπορείτε να δώσετε κάποιο παράδειγμα;
- 5) Πιστεύετε ότι καταπατήθηκαν κάποια από τα δικαιώματά σας κατά τη διαδικασία αποχώρησης; Αν ναι, ποια;
- 6) Αισθανθήκατε ποτέ ότι λαμβάνονται αποφάσεις που δεν έχετε έλεγχο; (Πχ. συνέχιση παρακολούθησης σχολείου ή εποχιακή εργασία σε νησί ή μεταφορά σε ΚΥΤ);

3^{ος} ερευνητικός άξονας: Ανάγκες κατά τη μετάβαση στην ενηλικίωση.

- 1) Ποιες ανάγκες είχατε κατά τη μετάβαση στην ενηλικίωση;
- 2) Αυτές οι ανάγκες καλύφθηκαν ή όχι;
- 3) Η υποχρεωτική εκπαίδευση ή η εξεύρεση εργασίας από τα 17-18 έτη, ήταν συμβατή με τους στόχους σας ή χρειαζόσασταν κάτι άλλο;

- 4) Νιώσατε ότι κατά την ενηλικίωση δεχτήκατε διαφορετική αντιμετώπιση από τις αστυνομικές αρχές ή την υπηρεσία ασύλου;

4^{ος} ερευνητικός άξονας: Αναφορά σε θετικά & αρνητικά σημεία για τους φορείς/πολιτικές/υπηρεσίες που ασχολούνται με αυτή τη μετάβαση σύμφωνα με τη γνώμη των ίδιων των νεαρών ενηλίκων

- 1) Είχατε λάβει στήριξη από προγράμματα που βοηθούν κατά την ενηλικίωση;
- 2) Σε τι σας βοήθησαν;
- 3) Είχατε θετική ή αρνητική εικόνα;
- 4) Ξεκινήσατε να λαμβάνετε αυτή τη στήριξη από όταν μένατε στον ξενώνα, έχοντας ένα πλάνο με την/ο Κοινωνική/ό Λειτουργό σας;
- 5) Πιστεύετε ότι οι πολιτικές/διαδικασίες στην Ελλάδα για νεαρούς/ές πρόσφυγες είναι βοηθητικές;
- 6) Ήταν εύκολη ή δύσκολη η πρόσβαση σας σε υπηρεσίες που χρειαστήκατε όταν γίνατε 18;
- 7) Θεωρείτε ότι οι ανάγκες σας ως πρώην ασυνόδευτα ανήλικα έχουν γίνει κατανοητές και αντιμετωπίζονται σωστά από το κράτος και τους φορείς;
- 8) Κατά τη διάρκεια δημιουργίας πλάνων για εσάς, είχατε τη δυνατότητα να πείτε τη γνώμη σας ή να πάρετε αποφάσεις για το μέλλον σας χωρίς πίεση ή άγχος για την επιβίωση σας;

Παράρτημα 2^ο: Έντυπο ενημέρωσης και συγκατάθεσης συμμετοχής στην έρευνα (Ελληνικά, Αγγλικά, Φαρσί).

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΕ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΝΤΥΠΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ – ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ -ΦΟΡΕΑΣ- ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ/Η ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η

Καλείστε να συμμετάσχετε σε επιστημονική έρευνα με τίτλο «Κοινωνική προστασία στα πρώτα χρόνια ενηλικίωσης ή διατήρηση της παραβίασης κοινωνικών δικαιωμάτων των ασυνόδευτων ανηλίκων;». Η παρούσα έρευνα αποτελεί μέρος διπλωματικής εργασίας της φοιτήτριας Γεροντάκη Νικολέτας, του Δι-ιδρυματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Κοινωνικά Δικαιώματα και Συνηγορία στις Κοινωνικές Υπηρεσίες» του Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής. Το έντυπο που κρατάτε στα χέρια σας θα σας δώσει πληροφορίες για την έρευνα προκειμένου να μπορέσετε ενημερωμένα να αποφασίσετε για το αν θα συμμετέχετε ή όχι σε αυτή την έρευνα.

Αν αποφασίσετε να συμμετάσχετε, θα σας ζητηθεί να υπογράψετε αυτό το έντυπο και θα λάβετε ένα αντίγραφο.

Η έρευνα έχει εγκριθεί από την Επιτροπή του ΔΠΜΣ «Κοινωνικά Δικαιώματα και Συνηγορία στις Κοινωνικές Υπηρεσίες».

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ;

Σκοπός της παρούσας επιστημονικής έρευνας είναι η διερεύνηση και η ανάδειξη των κοινωνικών δικαιωμάτων των ασυνόδευτων ανηλίκων που παραβιάζονται κατά την ενηλικίωση, ποιες είναι οι ανάγκες κατά αυτή τη μετάβαση και κατά πόσο καλύφθηκαν. Η έρευνα απευθύνεται σε νεαρά άτομα (18-22 ετών) με μεταναστευτικό/προσφυγικό προφίλ, τα οποία έφτασαν στην Ελλάδα ως ασυνόδευτα ανήλικα και διέμεναν για κάποιο διάστημα σε Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων (ΚΦΑΑ) ή σε διαμερίσματα SIL (Ημιαυτόνομης Διαβίωσης) ή σε Ασφαλείς Ζώνες (Safe Zones) και ομιλούν μια από τις ακόλουθες γλώσσες: Ελληνικά, Αγγλικά, Φαρσί.

ΓΙΑΤΙ ΕΧΕΤΕ ΠΡΟΣΚΛΗΘΕΙ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΕΤΕ;

Έχετε προσκληθεί να συμμετάσχετε στην έρευνα αυτή γιατί είστε ένα άτομο 18 έως 22 ετών αιτών/αιτούσα άσυλο/πρόσφυγας/προσφύγισσα, μετανάστης/μετανάστρια όπου έφτασε στην Ελλάδα ως ασυνόδευτος/η ανήλικος/η και διέμενε για κάποιο διάστημα σε πρόγραμμα στέγασης ασυνόδευτων ανηλίκων και ομιλεί: Ελληνικά, Αγγλικά ή Φαρσί.

ΤΙ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Κατά τη συμμετοχή σας στην έρευνα θα σας ζητηθεί να συμμετέχετε σε μια συνέντευξη που θα περιλαμβάνει ανοιχτού τύπου ερωτήσεις. Η συνέντευξη θα πραγματοποιηθεί με την ερευνήτρια και θα αναπτύξετε τις σκέψεις και τις απόψεις σας για ορισμένα ζητήματα που θα συζητηθούν. Επίσης, θα σας ζητηθεί να απαντήσετε σε ορισμένες ερωτήσεις προσωπικού χαρακτήρα, όπως φύλο, ηλικία, διάστημα διαμονής σε ξενώνα φιλοξενίας. Η συνέντευξη θα λάβει χώρα είτε δια

ζώσης είτε διαδικτυακά, μέσω της εφαρμογής Skype. Τέλος, θα σας ζητηθεί να συναινέσετε στην ηχογράφηση ή βιντεοσκόπηση της συνέντευξης, για την καλύτερη επεξεργασία των δεδομένων που θα συλλεχθούν.

ΤΙ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Κατά τη συμμετοχή σας στην έρευνα θα σας ζητηθεί να συμμετέχετε σε μια συνέντευξη που θα περιλαμβάνει ανοιχτού τύπου ερωτήσεις. Η συνέντευξη θα πραγματοποιηθεί με την ερευνήτρια και θα αναπτύξετε τις σκέψεις και τις απόψεις σας για ορισμένα ζητήματα που θα συζητηθούν. Επίσης, θα σας ζητηθεί να απαντήσετε σε ορισμένες ερωτήσεις προσωπικού χαρακτήρα, όπως φύλο, ηλικία, διάστημα διαμονής σε ξενώνα φιλοξενίας. Η συνέντευξη θα λάβει χώρα είτε δια ζώσης είτε διαδικτυακά, μέσω της εφαρμογής Skype. Τέλος, θα σας ζητηθεί να συναινέσετε στην ηχογράφηση ή βιντεοσκόπηση της συνέντευξης, για την καλύτερη επεξεργασία των δεδομένων που θα συλλεχθούν.

ΕΙΣΤΕ ΥΠΟΧΡΕΩΜΕΝΟΣ/Η ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΕΤΕ;

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι απολύτως εθελοντική. Μπορείτε να αρνηθείτε να συμμετάσχετε χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία. Μπορείτε να αλλάξετε γνώμη ανά πάσα στιγμή και να αποχωρήσετε από την έρευνα χωρίς καμία αιτιολογία ή δικαιολογία και χωρίς καμία συνέπεια για σας. Στην περίπτωση αυτή μπορείτε να ζητήσετε να διαγράψουμε τα δεδομένα σας ή να σταματήσει ένα μέρος της επεξεργασίας. Μπορείτε επίσης να μην απαντήσετε καθόλου ή να μην απαντήσετε σε κάποιες ερωτήσεις. Σε περίπτωση που το επιθυμείτε, μπορείτε να ζητήσετε να διαγραφούν τα προσωπικά σας δεδομένα ανά πάσα στιγμή. Στην περίπτωση που επιθυμείτε να διαγραφούν τα προσωπικά σας δεδομένα ή οι πληροφορίες που μας δώσατε μπορείτε να επικοινωνήσετε με την ερευνήτρια Γεροντάκη Νικολέτα μέσω e-mail: srasc5423m008@uniwa.gr ή +306980014519.

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Η συμμετοχή σας στην έρευνα δεν συνεπάγεται κάποιον ιδιαίτερο κίνδυνο ή οικονομική επιβάρυνση για εσάς, εκτός από το χρόνο που θα διαθέσετε για τη συμμετοχή σας σε αυτή. Σε περίπτωση διαπίστωσης παράνομων πράξεων ή εγκληματικών δράσεων σας ενημερώνουμε ότι τα στοιχεία σας δεν προστατεύονται από τυχόν έρευνα των επίσημων αρχών και ότι ενδέχεται να οφείλουμε να προβούμε στις απαραίτητες νόμιμες ενέργειες ενημέρωσης των αρχών, ειδικά εάν υπάρχει κίνδυνος για την σωματική υγεία ή την ζωή ανθρώπων.

ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΑΠΟΙΟ ΟΦΕΛΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Δεν υπάρχουν κάποια άμεσα οφέλη για σας από τη συμμετοχή σας στην έρευνα αυτή. Το όφελος στο οποίο στοχεύουμε είναι η απόκτηση περαιτέρω γνώσης για το θέμα που εξετάζει η έρευνα.

ΠΡΟΒΛΕΠΕΤΑΙ ΚΑΠΟΙΑ ΑΜΟΙΒΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ;

Όχι, δεν προβλέπεται κάποια αμοιβή για τη συμμετοχή σας στην έρευνα, ούτε θα επιβαρυνθείτε με οποιοδήποτε κόστος.

ΠΩΣ ΘΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΘΟΥΝ ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΑΣ;

Στην παρούσα έρευνα θα γίνει συλλογή προσωπικών δεδομένων που σας αφορούν. Στο πλαίσιο της έρευνας στην οποία καλείστε να λάβετε μέρος θα συγκεντρώσουμε τα παρακάτω δεδομένα που αφορούν το πρόσωπό σας: φύλο, ηλικία, διάστημα διαμονής σε ξενώνα φιλοξενίας.

Θα συλλεχθούν οι πληροφορίες που θα δώσετε με τη χρήση ημιδομημένης συνέντευξης και θα καταγραφούν σε αρχεία ήχου, καθώς και σε ψηφιακά αρχεία βίντεο σε περιπτώσεις εξ αποστάσεως διαδικτυακών συνεντεύξεων. Οι πληροφορίες που θα δώσετε θα παρουσιαστούν με τέτοιο τρόπο ώστε να μην είναι δυνατόν να αποκαλυφθεί η ταυτότητά σας σε τρίτους. Επίσης, η ταυτότητά σας δεν θα αποκαλυφθεί σε πιθανές δημοσιεύσεις, παρουσιάσεις ή επιστημονικές αναφορές που θα προκύψουν από τη συγκεκριμένη μελέτη.

Τα αρχεία που περιλαμβάνουν τα δεδομένα σας θα φυλάσσονται σε ηλεκτρονική μορφή. Όλα τα ηλεκτρονικά αρχεία που περιέχουν αναγνωρίσιμες πληροφορίες θα προστατεύονται με κωδικό πρόσβασης σε εξωτερικό σκληρό δίσκο και σε «κλειδωμένο» φάκελο. Οποιοσδήποτε υπολογιστής φιλοξενεί τέτοια αρχεία θα έχει επίσης προστασία με κωδικό πρόσβασης για να εμποδίσει την πρόσβαση από μη εξουσιοδοτημένους χρήστες. Μόνο η ερευνήτρια θα έχει πρόσβαση στους κωδικούς πρόσβασης.

Τα αρχεία της έρευνας/δεδομένα που αφορούν το πρόσωπό σας θα φυλαχθούν για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (έως τον Φεβρουάριο του 2025), μετά το πέρας του οποίου θα καταστραφούν. Αποτελέσματα αυτής της έρευνας ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν σε επιστημονικές δημοσιεύσεις ή και ανακοινώσεις σε συνέδρια. Τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν σε συνοπτική μορφή και το όνομα ή η ταυτότητά σας δεν θα μπορούν να προσδιοριστούν σε καμία δημοσίευση, ή και συνεδριακή ανακοίνωση.

ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΗΣΕΤΕ ΜΑΖΙ ΜΑΣ;

Για περαιτέρω πληροφορίες, διευκρινίσεις ή παράπονα σχετικά με την έρευνα, παρακαλώ επικοινωνήστε είτε με τον/την ερευνητή/τρια Γεροντάκη Νικολέτα (email: srasc5423m008@uniwa.gr), είτε με τον/την επιστημονικά υπεύθυνο/η της έρευνας, επιβλέπων/ουσα καθηγήτρια: Δρ. Δήμητρα – Δώρα Τελώνη (email: dteloni@uniwa.gr).

ΥΠΟΒΟΛΗ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΩΝ

Για οποιαδήποτε καταγγελία ή αναφορά σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας μπορείτε να απευθυνθείτε στην Επιτροπή του ΔΠΜΣ στο email: didpms@panteion.gr

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
--	------------	------------

Ο/Η κάτωθι υπογεγραμμένος/η, έχω διαβάσει και κατανοήσει το περιεχόμενο της παρούσας φόρμας		
Μου έχει δοθεί επαρκής χρόνος να αποφασίσω εάν θα συμμετέχω σε αυτή την συνέντευξη		
Έχω ενημερωθεί πλήρως για τους όρους συμμετοχής μου στην έρευνα και την επεξεργασία των προσωπικών μου δεδομένων		
Έχω ενημερωθεί ότι μπορώ να ανακαλέσω την συγκατάθεσή μου οποιαδήποτε στιγμή		
Έχω ενημερωθεί ότι σε περίπτωση που αποσυρθώ από την έρευνα τα δεδομένα		
μου θα καταστραφούν και μπορώ να το αιτηθώ σε κάθε περίπτωση		
Ξέρω σε ποιον μπορώ να απευθυνθώ για την έρευνα		
Συμφωνώ να γίνει ηχογράφηση της συνέντευξης		
Συμφωνώ να γίνει βιντεοσκόπηση της συνέντευξης		
Συμφωνώ στη χρήση ανώνυμων/ψευδοποιημένων αποσπασμάτων της συνέντευξής μου σε δημοσιεύσεις, συνέδρια, εκδηλώσεις		

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Participant information form

Title: Social protection in the early years of adulthood or maintaining the violation of social rights of unaccompanied minors?

Supervising professor: Dimitra - Dora Teloni (Associate Professor of the Department of Social Work, University of West Attica)

Researcher: Nikoleta Gerontaki (Social worker & student in the Master program of the Panteion of the Panteion University and the University of West Attica, "Social Rights and Advocacy to Social Services")

You have been invited to participate in a research project conducted by graduate student Nikoleta Gerontaki, entitled "Social protection in the early years of adulthood or preservation of the violation of social rights of unaccompanied minors?". This research is part of a thesis of the Inter-Departmental Master's Degree Program "Social Rights and Advocacy in Social Services" of the Department of Social Policy of Panteion University and the Department of Social Work of the University of West Attica.

The brochure you are holding in your hands will provide you with information about the research so that you can make an informed decision on whether or not to participate in this research.

If you decide to participate, you will be asked to sign this form and will receive a copy.

The research has been approved by the Committee of the MSc "Social Rights and Advocacy in Social Services".

1. WHAT IS THE PURPOSE OF THE RESEARCH?

The purpose of this scientific research is to investigate and highlight the social difficulties/challenges that unaccompanied minors approaching adulthood must deal with, the human rights that are being violated during the process and whether the transition to adulthood is feasible in the absence of relevant policies. The survey is addressed to young people (18-22 years old) with a migrant/refugee profile, who arrived in Greece as unaccompanied minors and stayed for some time in Accommodation Centers for Unaccompanied Minors/shelters or in SIL (Semi-Autonomous Living) or Safe Zones (Safe Zones) in camps and they speak one of the following languages: Greek, English, Farsi.

2. WHO IS/ARE PARTICIPATING IN THE RESEARCH? WHY HAVE I BEEN INVITED?

You have been invited to participate in this survey because you are an 18- to 22-year-old asylum seeker/refugee/immigrant who arrived in Greece as an unaccompanied minor and stayed for some time in a shelter for unaccompanied minors and you speak: Greek, English or Farsi.

3. IN WHAT WAY WILL I PARTICIPATE IN THE SURVEY? WHAT WILL I BE ASKED TO DO?

When participating in the survey, you will be asked to participate in an interview that will include open questions. The interview will take place with the researcher, and you will develop your thoughts and opinions on a few issues that will be discussed. You will also be asked to answer some questions of a personal nature, such as gender, age, time of stay in a shelter. The interview will take place either face-to-face or online, via the Skype application. **Finally, you will be asked to consent to the recording or video recording of the interview, to better process the data collected into written form.**

4. WHO BENEFITS FROM THE RESEARCH? OR DO I BENEFIT FROM MY PARTICIPATION IN RESEARCH?

There are no direct benefits for you from your participation in this research. The benefit we are aiming at is the acquisition of further knowledge on the topic addressed by the research.

5. ARE THERE ANY RISKS (OR COSTS/BURDENS) ASSOCIATED WITH MY PARTICIPATION IN THIS RESEARCH?

There is no particular risk or financial burden for you to participate in the research, other than the time you will spend participating in the research.

6. DO I HAVE TO PARTICIPATE?

Your participation in the survey is entirely voluntary. You may refuse to participate without any reason or justification. However, if you agree to participate, please read the form in your hand carefully, keep it and sign the consent form.

Even after you have agreed to participate in the survey, you may change your mind at any time and withdraw from the survey without any reason or excuse and without any consequences for you. You may also choose not to answer any or all the questions.

If you wish, you can request that your personal data be deleted at any time. In case you wish to have your personal data or the information you have given us deleted, you can contact the researcher Gerontaki Nikoleta via e-mail: srasc5423m008@uniwa.gr or +306980014519

In the event that illegal acts or criminal actions are detected, we inform you that the information is not protected from any investigation by the official authorities and we may have to take the necessary legal steps to inform the authorities, **especially if there is a risk to the physical health or life of people.**

7. HOW WILL MY PRIVACY BE PROTECTED?

This survey will collect personal data about you. In the context of the survey in which you are invited to participate, we will collect the following personal data concerning you: gender, age, time of stay in a shelter, language that we communicated. The information you provide will be collected using a semi-structured interview and will be recorded in audio files, and in digital video files in the case of remote online interviews.

The information you provide will be presented in such a way that your identity cannot be disclosed to others. Also, your identity will not be disclosed in possible publications, presentations or scientific reports resulting from this study. Records containing your data will be kept in an electronic format. All electronic files containing identifiable information will be password protected on an external hard drive and in a "locked" folder. Any computer hosting such files will also have password protection to prevent access by unauthorized users. Only the researcher will have access to the passwords. **Research files/data relating to you will be kept for a specified period until the completion of the postgraduate program, after which they will be destroyed.**

Results of this research may be used in scientific publications and/or conference presentations. The results will be presented in summary form and your name or identity cannot be identified in any publication and/or conference paper.

8. WILL I RECEIVE ANY REWARD FOR MY PARTICIPATION?

No, there is no fee for participating in the survey, nor will you be charged any costs.

9. WHO IS FUNDING THE RESEARCH?

This research does not receive funding from any organization.

10. WHO CAN I CONTACT FOR MORE INFORMATION ABOUT THE RESEARCH?

You can contact the Inter-institutional Research Ethics Committee of the Inter-institutional Master's Program "Social Rights and Advocacy in Social Services" and the Scientific Supervisor, Dimitra - Dora Teloni via email: dteloni@uniwa.gr

11. WHERE CAN I COMPLAIN?

For any complaint regarding the conduct of the research, you can contact the Inter-institutional Research Ethics Committee of the Inter-institutional Master's Program "Social Rights and Advocacy in Social Services". didpms@panteion.gr

INFORMED CONSENT FORM

Title: Social protection in the early years of adulthood or maintaining the violation of social rights of unaccompanied minors?

Researcher: Nikoleta Gerontaki (Social worker & student in the Master program of the Panteion of the Panteion University and the University of West Attica, "Social Rights and Advocacy to Social Services)

I have read and understood the contents of the Information Form	YES	☐	NO	☐
I have been given enough time to decide whether I want to participate in this discussion	YES	☐	NO	☐
I have received a satisfactory explanation of how my personal data will be handled	YES	☐	NO	☐
I understand that my participation is voluntary, and I can withdraw at any time without explanation and without any consequences.	YES	☐	NO	☐

I understand that if I withdraw from the survey my data will be destroyed.	YES	☐	NO	☐
I understand that I can request that the information I provided as part of the research be destroyed.	YES	☐	NO	☐
I know who I can contact if I want more information about the research.	YES	☐	NO	☐
I consent to the recording of the interview.	YES	☐	NO	☐
I agree to my interview being video recorded.	YES	☐	NO	☐
I agree to the use of anonymous extracts from my interview in publications.	YES	☐	NO	☐
I, the undersigned, declare that I have been fully informed about the conditions of my participation in the research and the processing of my personal data and I give my explicit consent to participate in the research and to the processing of my personal data mentioned above.	YES	☐	NO	☐

Name of the participant:	
Signature:	Date
Name of the researcher:	

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Φορμα اطلاعات شرکت کنندگان

عنوان: حمایت اجتماعی در سال‌های اولیه بزرگسالی یا تداوم نقض حقوق اجتماعی خردسالان بدون همراه؟

(Dimitra - Dora Teloni) **استاد راهنما:** دورا-دیمیتر تلونی (دانشیار گروه

(استاد مددکاری اجتماعی، دانشگاه آتیک غربی)

(Nikoleta Gerontaki) **محقق:** نیکولتا گرونطاک

(مددکار اجتماعی و دانشجوی در برنامه کارشناسی ارشد پانسیون دانشگاه پانسیون و دانشگاه آتیک غربی،

"حقوق اجتماعی و حمایت از خدمات اجتماعی")

شما برای شرکت در یک پروژه تحقیقاتی توسط دانشجوی کارشناسی ارشد نیکولتا گرونطاک با عنوان "حمایت اجتماعی در سال‌های اولیه بزرگسالی یا حفظ نقض حقوق اجتماعی کودکان بی سرپرست؟" دعوت شده اید. این تحقیق بخشی از پایان نامه برنامه کارشناسی ارشد بین بخشی "حقوق اجتماعی و وکالت در خدمات اجتماعی" گروه سیاست اجتماعی دانشگاه پانسیون و گروه مددکاری اجتماعی دانشگاه آتیک غربی است. بروشوری که در دست دارید اطلاعاتی در مورد تحقیق در اختیار شما قرار می دهد تا بتوانید در مورد شرکت یا عدم شرکت در این تحقیق آگاهانه تصمیم بگیرید. اگر تصمیم به شرکت دارید، از شما خواسته می شود که این فرم را امضا کنید و یک کپی دریافت خواهید کرد.

این تحقیق مورد تایید کمیته کارشناسی ارشد "حقوق اجتماعی و حمایت در خدمات اجتماعی" قرار گرفته است.

هدف از تحقیق چیست؟ 1.

هدف از این تحقیق علمی بررسی و برجسته کردن مشکلات/چالش‌های اجتماعی است که خردسالان بدون همراهی که به بزرگسالی نزدیک می‌شوند باید با آن‌ها مقابله کنند و کدام حقوق در این فرآیند نقض می‌شود و آیا استقلال در صورت عدم وجود سیاست‌های مرتبط امکان‌پذیر است. این نظرسنجی برای جوانان (18 تا 22 سال) با مشخصات مهاجر/پناهنده که به عنوان افراد زیر سن قانونی بدون همراه وارد یونان شده‌اند و (زندگی نیمه خودمختار) اقامت SIL مدتی در مراکز اسکان برای خردسالان بدون همراه یا پناهگاه‌ها و به در کمپ‌ها و به یکی از زبان‌های زیر صحبت می‌کنند: (Safe Zones) داشته‌اند، انجام می‌شود. یونانی، انگلیسی، فارسی.

چه کسانی در تحقیق شرکت می‌کنند؟ چرا من دعوت شده‌ام؟ 2.

شما برای شرکت در این نظرسنجی دعوت شده‌اید زیرا یک پناهجو/پناهنده/مهاجر 18 تا 22 ساله هستید که به عنوان یک خردسال بدون همراه وارد یونان شده و مدتی را در پناهگاهی برای خردسالان بدون همراه اقامت کرده‌اید و به زبان‌های: یونانی، انگلیسی یا فارسی صحبت می‌کنید.

از چه طریقی در نظرسنجی شرکت خواهم کرد؟ از من خواسته خواهد شد که چه کار کنم؟ 3.

هنگام شرکت در نظرسنجی، از شما خواسته می‌شود در مصاحبه‌ای شرکت کنید که شامل سوالات باز است. مصاحبه با محقق انجام می‌شود و شما افکار و نظرات خود را در مورد چند موضوعی که مورد بحث قرار خواهد گرفت، بیان می‌کنید. همچنین از شما خواسته می‌شود که به برخی از سوالات شخصی مانند جنسیت، سن، زمان اقامت در پناهگاه پاسخ دهید. مصاحبه به صورت حضوری یا آنلاین از طریق اپلیکیشن اسکایپ انجام می‌شود. در نهایت، از شما خواسته می‌شود که برای پردازش بهتر داده‌های جمع‌آوری‌شده به صورت مکتوب، با ضبط یا ضبط ویدیویی مصاحبه موافقت کنید.

چه کسی از تحقیق سود می‌برد؟ یا من از مشارکت خود در تحقیق سود می‌برم؟ 4.

شرکت شما در این تحقیق هیچ سود مستقیمی برای شما ندارد. فایده‌ای که ما در نظر داریم کسب دانش بیشتر در مورد موضوع مورد بررسی توسط تحقیق است.

آیا شرکت در این نظر سنجی برای من رسیکی خواهد داشت (از نظر مالی و حقوقی)؟ 5.

هیچ ریسک یا بار مالی خاصی برای شرکت در تحقیق برای شما وجود ندارد، به جز زمانی که برای شرکت در تحقیق صرف می کنید.

آیا من حتما باید شرکت کنم؟ 6.

شرکت شما در نظرسنجی کاملاً داوطلبانه است. شما می توانید بدون هیچ دلیل یا توجیهی از شرکت در این نظرسنجی خودداری کنید. با این حال، در صورت موافقت با شرکت، لطفاً فرمی را که در دست دارید به دقت بخوانید، آن را نگه دارید و رضایت نامه را امضا کنید.

حتی پس از موافقت با شرکت در نظرسنجی، می توانید در هر زمان نظر خود را تغییر دهید و بدون هیچ دلیل و بهانه ای و بدون هیچ عواقبی از نظرسنجی انصراف دهید. همچنین می توانید به بعضی از سوالات یا کل سوالات پاسخ ندهید.

در صورت تمایل، می توانید درخواست کنید که اطلاعات شخصی شما در هر زمانی حذف شود. در صورت تمایل به حذف داده های شخصی یا اطلاعاتی که به ما داده اید، می توانید با محقق نیکولتا از طریق این ادرس ایمیل تماس بگیرید:

306980014519+ یا srasc5423m008@uniwa.gr

چگونه از حریم خصوصی من محافظت می شود؟ 7.

این نظرسنجی اطلاعات شخصی شما را جمع آوری می کند. در چارچوب نظرسنجی که در آن دعوت شده اید شرکت کنید، ما اطلاعات شخصی زیر را در مورد شما جمع آوری می کنیم: جنسیت، سن، زمان اقامت در پناهگاه، زبانی که با آن ارتباط برقرار کرده ایم. اطلاعاتی که ارائه می کنید با استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته جمع آوری می شود و در فایل های صوتی و در فایل های ویدئویی برای مصاحبه هایی که از راه دور ضبط می شود.

اطلاعاتی که ارائه می کنید به گونه ای ارائه می شود که هویت شما برای دیگران فاش نشود. همچنین هویت شما در انتشارات احتمالی، ارائه ها یا گزارش های علمی حاصل از این مطالعه فاش نخواهد شد. سوابق حاوی داده های شما در قالب الکترونیکی نگهداری می شود. تمام فایل های الکترونیکی حاوی اطلاعات قابل شناسایی روی یک هارد دیسک خارجی و در یک پوشه "قفل شده" با رمز عبور محافظت می شوند. هر رایانه ای که چنین فایل هایی را میزبانی می کند، همچنین دارای رمز عبور برای جلوگیری از دسترسی کاربران غیرمجاز خواهد بود. فقط محقق به رمزهای عبور دسترسی خواهد داشت. فایل ها/داده های تحقیقی مربوط به شما تا پایان دوره تحصیلات تکمیلی برای مدت زمان مشخصی نگهداری می شوند و پس از آن از بین می روند.

در صورت شناسایی اعمال غیرقانونی یا اعمال مجرمانه به شما اطلاع می دهیم
اطلاعات در برابر هرگونه تحقیق توسط مقامات رسمی که

اطلاعات در برابر هرگونه تحقیق توسط مقامات محافظت رسمی محافظت نمی شود و ممکن است.

ممکن است مجبور باشیم اقدامات قانونی لازم را برای اطلاع رسانی به مقامات انجام دهیم، به خصوص.

اگر خطری برای سلامت جسمی یا زندگی افراد وجود دارد.

آیا برای شرکت خود پاداشی دریافت خواهیم کرد؟ 8.

خیر، هیچ هزینه ای برای شرکت در نظرسنجی وجود ندارد و هزینه ای نیز از شما دریافت نخواهد شد.

چه کسی این تحقیق را تامین مالی می کند؟ 9.

این تحقیق از هیچ سازمانی بودجه دریافت نمی کند.

برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد تحقیق با چه کسی می توانم تماس بگیرم؟ 10.

برای اطلاعات بیشتر در مورد تحقیق می توانید مستقیماً با مسئول علمی تماس بگیرید:

dteloni@uniwa.gr

کجا می توانم شکایت کنم؟ 11.

برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد تحقیق می توانید با: کمیته بین نهادی اخلاق و اخلاق پژوهشی برنامه کارشناسی ارشد بین نهادی "حقوق اجتماعی و حمایت در خدمات اجتماعی" و همچنین با مسئول علمی، دورا - دیمیترا تلونی از طریق ایمیل تماس بگیرید.

didpms@panteion.gr

فرم رضایت آگاهانه

عنوان: حمایت اجتماعی در سالهای اولیه بزرگسالی یا تداوم نقض حقوق اجتماعی خردسالان

(آتیک غربی، "حقوق اجتماعی و حمایت از خدمات اجتماعی)

من مطالب فرم اطلاعات را خوانده و درک کرده ام	آره ☐	نه ☐
به من زمان کافی داده شده تا تصمیم بگیرم که آیا می خواهم در این بحث شرکت کنم یا خیر	آره ☐	نه ☐
من توضیح کامل و قابل قبولی در مورد نحوه استفاده از داده های شخصی خود دریافت کرده ام	آره ☐	نه ☐
من تایید میکنم که مشارکت من داوطلبانه است و می توانم در هر زمان بدون توضیح و بدون هیچ عواقبی انصراف دهم.	آره ☐	نه ☐
من می دانم که اگر از نظرسنجی خارج شوم داده های من از بین می رود.	آره ☐	نه ☐
من درک می کنم که می توانم درخواست کنم اطلاعاتی که به عنوان بخشی از تحقیق ارائه کرده ام از بین برود.	آره ☐	نه ☐
من می دانم که اگر اطلاعات بیشتری در مورد تحقیق بخواهم می توانم با چه کسی تماس بگیرم	آره ☐	نه ☐
من با ضبط مصاحبه موافقت می کنم	آره ☐	نه ☐
من با ضبط ویدئویی مصاحبه من موافقم	آره ☐	نه ☐
من با استفاده از عصاره های ناشناس مصاحبه ام در نشریات موافقم	آره ☐	نه ☐
اینجانب امضاء کننده زیر اعلام میدارم که از شرایط شرکت در تحقیق و پردازش داده های شخصی خود به طور کامل مطلع شده ام و رضایت صریح خود را برای شرکت در تحقیق و پردازش داده های شخصی خود که در بالا ذکر شد اعلام می کنم	آره ☐	نه ☐

نام شرکت کننده	
امضا:	تاریخ

نام محقق:	
امضا:	تاریخ
کد شرکت کننده:	
(توسط کنترل کننده داده تکمیل می شود)	